

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

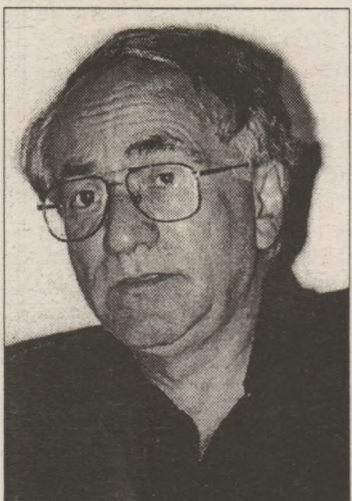
24-30 septembrie 1997

(Anul XXX)

38

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Sorin Alexandrescu despre poezia basarabeana

(pag. 12-13, 14-15)

Centenar VASILE BÂNCILĂ

(pag. 16)

Eseuri de Gheorghe Grigurcu, Mircea Anghelescu, Liviu Ioan Stoiciu

(pag. 4-5, 10)

Criza bisericii

(pag. 3)

Revista revistelor interbelice

(pag. 7)

Miniștrii trec, scriitorii rămân

(pag. 18)

Un Hamlet cu termenul expirat

(pag. 2)

La început de an școlar

PRIMA săptămână de școală a și trecut, pentru elevii de la primară, gimnaziu și liceu. Aș fi putut să folosesc expresia mai concisă din Legea Învățământului, care grupează cele trei nivele în capitolul învățământ *preuniversitar*. Dacă n-am făcut-o, este pentru că eu nu cred că expresia e corectă, după cum nu mi se pare corectă nici aceea care face din universitate învățământ *superior*. Terminologia își are rădăcinile ei și o refuz pe aceea în vigoare nu numai din conservatorism, fiindcă nu respectă tradiția școlii românești, dar și fiindcă nu este adecvată. Analiza termenilor ne dezvăluie o primă lacună a învățământului, o conștientizează. Primara, gimnaziul și liceul nu reprezintă o antecameră a universității. Ele au autonomia lor. E vorba de un învățământ de cultură generală pentru toți aceia care - majoritatea copiilor și adolescenților! - nu merg mai departe. Universitatea este, din contra, un învățământ specializat, care pregătește elita intelectuală a țării. Numind-o învățământ superior, după modelul sovietic, considerăm automat restul școlii drept învățământ inferior. Din păcate, concepția despre școală a Legii Învățământului chiar aceasta este. Ea se face vinovată de o anumită demagogie de tip comunist, la care mulți părinți sînt sensibili. În loc să vrea ca progeniturile lor să aibă la sfîrșitul liceului cunoștințe generale temeinice, părinții pariază pe cartea universității, investind greșit într-o diplomă rămasă, în trei sferturi din cazuri, fără acoperire.

O carență importantă a școlii constă în organizarea ei neconformă cu cerințele societății viitoare. Golurile de dinainte de 1989 nu sînt, nici ele, umplute. Limbile străine, afît de necesare integrării României în lume, au același statut de cenușereasă. O oră pe săptămână nu-i va învăța pe elevi să vorbească în alte limbi sau să le folosească pentru deprinderea limbajelor pe calculator. Orizontul umanist continuă să fie deficient. Tendința specializării tehnice persistă. Nu e greu de constatat că tocmai cultura generală nu se deprinde în cele douăsprezece clase de primară, gimnaziu și liceu.

Competența profesorilor este o altă problemă. Nu sînt deloc convinși că ea lipsește, așa cum afirmă unii, deplîngînd nivelul scăzut al lecțiilor. Alceva lipsește: motivația profesorilor de a-și exploata bagajul de cunoștințe în cadrul școlii. Aceiași oameni care nu se omoară cu firea la clasă, se dovedesc meditari excelenți. O explicație este, desigur, de ordin pecuniar. Prost plătiți, profesorii își caută surse de cîștig paralele. Altă cauză este atmosfera din școli. O mediocritate încurajată sistematic îi marginalizează pe dascăli buni. Corupția pune capac la toate. Premiile, la școală ori la olimpiade, concursurile de admitere se "aranjează". Toată lumea cunoaște tarifele. Dificultatea este de a găsi probe pentru a-i pedepsi pe incorecți. Știindu-se la adăpost, corupții își văd liniștiți de interesele lor, fără a se sinchisi de ale elevilor.

În sfîrșit, situația materială precară a învățământului ca instituție reprezintă un mare neajuns. Destule școli sînt impracticabile. Chiar și cele care nu stau să cadă sînt prost dotate, cu mobilier vechi, fără acea logistică modernă obligatorie. Cum să înveți informatică pe calculatoare uzate fizic și moral? E doar un exemplu din o sută.

În aceste condiții, reforma, mereu proclamată, a învățământului este doar o promisiune deșartă.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăilescu*

Un Hamlet cu termenul expirat

DE LA O vreme, Ion Iliescu se visează iarăși secretar general. Al partidului, desigur. Că el nu se mai cheamă P.C.R., ci P.D.S.R. e un amănunt fără importanță. Și tot de la o vreme, domnia sa începe să aiba probleme cu propriul partid. Drept urmare, ca prin anii optzeci, s-a reapucat să frecventeze lumea artistică. Nu e eveniment cultural-monden în București la care să nu dai de zimbetul de ferăstrău circular al d-lui Iliescu, gata să se așeze în primul rând spre a fi immortalizat de cit mai multe aparate de fotografiat și filmat. Vechiul activist de partid și-a adus aminte că gloria colectată pe seama transpirației artiștilor e mai durabilă decît aceea dobîndită prin intrigile de partid.

Văzîndu-l, de pildă, la recente gale MediaFest, aproape că te înduioșă cu figura lui de Mecena ponosit, cu smerenia de bulibașă sedus de muze, cu expresia de trudit hărțuit de greutățile vieții, reculegîndu-se printre concepte. Nici o legătură între cel care vibra alături de artiștii premiați și ciociul de mai ieri căruia îi venea să scoată pistolul cînd auzea de artă, sau care descindea la Teatrul Național ca într-un bunker, flancat de gorile și ordonînd să fie percheziționați ceilalți spectatori. La un moment dat, m-am întrebat dacă e unul și același individ, dacă nu cumva ex-prezidentul care ferecase Cotroceniul cu zeci de lacăte nu-și trimisese în lume body-guardul.

Din nefericire, era unul și același personaj. Și tot din nefericire, în România politicianii își aduc aminte de artă doar cînd ajung la ananghie. Abia atunci le revine memoria și află că în țară există și altceva decît îmbuibarea grețoașă a profiturilor de-o clipă, că lumea înseamnă și altceva decît bizantinismul mărunț al slugilor care, pentru a se face indispensabile, inventează intrigi, comploturi și primejdii care nu există decît în mințile lor bolnave.

Mă întrebam, de asemenea, dacă la o eventuală revenire la putere dl Iliescu ar trage vreo învățătură din sus-jos-urile prin care a trecut. Aș băga mîna în foc că nu. Odată închise ermetic în urma lui ușile puterii, el s-ar comporta iarăși asemeni nefericitului rege care exclamase: „După mine, potopul!” Pentru că la noi, popor fără un prea îndelungat exercițiu al civilizației, arta e ultimul refugiu, ultima indelemticire la care românul face apel doar după ce a epuizat și cotidiană birfă, și jocurile de rummy sau de pocher - cu condiția ca după atîta efort *intelectual* să nu fie doborît de băutură.

Spun toate acestea privind pe geam spre o curte interioară în care paisprezece ore pe zi, șapte zile pe săptămînă, un grup de treizeci-patruzeci de bărbați în plină putere își petrec vremea jucînd barbut, table, poker și alte sporturi asortate. În afara plaserii citorva mese sub copacii stufoși n-au făcut nici o altă amenajare. Total absorbiți de înalta misiune a trecerii gramejoarelor de mărunțiș de la unul la altul, nu îi deranjează nici mizeria din jur, nici mirosul pestilental emanînd dinspre tomberoanele sparte, aflate la nici trei metri de ei, nici praful incăcios stîmțit de palele de vînt. Cu acestea din urmă luptă udîndu-și gîtlejurile trăgînd setos direct din sticlele aflate la picioarele mesei, înghițînd fără să clipească oribile produse chimice innobilate cu neconvîngătorul nume de *alcool*.

N-am văzut, în cei patru sau cinci ani de cînd le urmăresc evoluția (e un fel de a zice, pentru că n-au ieșit niciodată din programul aproape ritualic, nu i-am surprins, nici măcar în mod excepțional, dînd de-o parte bolovanii aflați din abundență în jurul meselor de joc sau crengile rupte din copaci, care creează impresia de junglă urbană), nu i-am văzut, zic, răsfoind nici măcar un ziar - ca să nu mai vorbesc de-o carte. Singura lor legătură cu lumea e vocea unui locatar de la parter care își scoate, isteric, pe geam capul și îi anunță - pe ei și întreg cvartalul de blocuri - urlînd ca Pa-

varotti cînd ia acutele în „O sole mio”: „Baaa, Sandu, futu-i, Poli conduce cu unu zero la Cîmpulung!”

La un asemenea nivel al conștiinței civile, al civilizației (și tare mi-e teamă că vecinii mei fac parte din *elita*, cartierul în care locuiesc fiind unul oarecum acceptabil, prin comparație cu hectarele de cutii de chibrituri construite în „anii puterii populare”) e evident că speranța nu depășește cenușul unui soarece jigarit. Fără viitor, incapabil să își imagineze că viața lor ar putea arăta și altfel, duși de valul mizeriei precum o coajă de nucă în derivă pe ocean, ei își înecă trecutul în alcool, fugînd ca de un vis rău de tot ce au trăit vreme de cîteva decenii.

În acest context, discuțiile aprinse din presă despre necesitatea de a avea sau nu emisiuni culturale la televiziunea de stat sunt de-a dreptul ridicole. Dar la fel de absurde sunt și pretențiile de a ridica nivelul civic al masivei păture de victime ale ceaușismului. Oricite emisiuni educativ-civice (fie ele produse chiar de B.B.C.!) li s-ar arăta acestor supraviețuitori ai holocaustului comunist, singura lor reacție de apărare e să comute pe *Eurosport*. Comuta degeaba, după părerea mea, pentru că nu se aleg cu nimic din spiritul de competiție promovată, volens, nolens, de popularul canal.

În orice caz, cu Ion Iliescu sau fără el la vernisaje și premiere, cultura română merge înainte. Însă tare mi-e teamă că ea începe - cu ajutorul lui Ion Iliescu, dar și al unor adversari ai fostului președinte - să meargă alături, dacă nu chiar împotriva popoului român. Cred că va trebui să așteptăm, mult și bine, pînă să apară o generație cu adevărat competitivă în domeniul spiritului. Astăzi, ea nu are de unde și cum să apară. Nu cred în sociologismul vulgar care spune că din părinți bețivi vor ieși doar copii bețivi. Cred în instituții și în capacitatea lor de a crea valori. Dar ce ne facem cînd în fruntea instituțiilor de azi, așa cum sunt ele, șchioape și surde, se află inși incapabili să discearnă între bine și rău, între valoare și non-valoare? Și asta încă n-ar fi totul: din poziția în care se află, ei selectează urmași după chipul și asemănarea lor.

Mă întreb, în aceeași ordine de idei, dacă scoaterea de pe canalul național a emisiunilor culturale a dus la visata redresare economică. Mă întreb, de asemenea, dacă eliminarea brutală de pe post a emisiunilor culturale nu e o barbarie la fel de mare ca și ideologizarea în exces din vremea comunismului. Fără îndoială, marea lor majoritate erau făcute de oameni fără har, erau plicticoase și de un nivel destul de jos. Dar mă pun și în pielea acelor realizatori; cu ce chef se apucau ei de muncă, știînd că vor fi programați sistematic după miezul nopții, pe canalul doi și că, în general, aveau, între ceilalți realizatori, statutul unor rude sărace ca să nu zic al unor paria?

Mă întreb, de asemenea, ce motivație psihologică aveau redactorii de la emisiunile culturale ale televiziunii, dacă eforturile lor erau, de la bun început, prin dictatura „grilei de program”, sortite anonimatului, fatalele audiențe de sub 1 la sută? Se știe că în orice om de televiziune zace un histrion. Or, dacă-l pui să evolueze la nesfîrșit doar în fața oglinzii, e clar că la un moment dat va începe, el însuși, să dobindească răceala unei oglinzi.

Scriu aceste rînduri în zilele în care ar trebui să devină operative „grilele de toamnă” ale televiziunii de stat. Nu știu ce eforturi au depus mai-marii televiziunii pentru a recruta viitorii realizatori ai emisiunilor culturale. Tare mi-e teamă, însă, că și la acest capitol au cedat lamentabil în fața televiziunilor particulare, care au înțeles că nu poți să rămii cu obrazul curat la nesfîrșit adoptînd poziții de comisar civic-politic. Și că imaginea melancolică a lui Ion Iliescu bîntuind, ca un Hamlet cu termenul expirat, expozițiile și sălile de teatru nu e suficientă pentru educația cetățenească și culturală a românului.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

URMĂRIND pas cu pas firul scrisorii, vă pot spune că perfecțiunea nu este nici mare, nici mică, ci perfecțiune pur și simplu. Cât despre vremurile noastre, ale *marilor prefaceri*, ale *marilor crize*, în care politica are o mare prioritate, cum cu atîta elan în convingere vă exprimați, iar arta ar fi mai *ștearsă*, mai *în umbră* - aproape în *totalitate absorbită de conjunctură*, m-aș abține de la orice comentariu, din scepticism, deși mă doare sufletul să nu vă spun că Arta nu a fost niciodată în postura pe care o descrieți. În fine, vă las să credeți că *sfărîmînd banalul cotidian, îl veți converti în poezie*. Cum îl veți sfărîma, e treaba dv., cu toate că ce este banal, banal moare în orice vremuri. Deși ați încercat, n-ați reușit să debutați. Majoritatea editorilor, (din cîți?), v-au dat sfaturi, dar nu v-au ajutat. Ce răi! Se poate bănuie că sfaturi v-au dat și mai ales de ce nu v-au ajutat. Lăsându-vă poeziile să *vorbească de la sine*, ele sunt deocamdată fragile și modeste exerciții pe tema dragostei neîmpărtaşite, consolându-se în rezonanțe de elegie și pastel coșbucianobacovian minor: „S-a inserat și e târziu./ Cu gândul dus, fără chipiu./ Fără să vreau, fără să știu./ Te văd venind călare./ S-a inserat și e târziu./ Lumina pîlpăie pustiu./ Ochii-s voioși, de parcă știu./ Cînd vii tu pe cărare./ S-a inserat și e târziu./ Umbrele pomilor le simt./ Iar eu, privindu-le mă mint./ Cum c-ai venit, se pare./ S-a luminat și e pustiu./ Am ațipit, într-un târziu./ Fără să vreau, fără să știu./ Că dragostea, nu moare”. V-am reproduș intocmai ortografia, chiar și virgula dintre subiect și predicat din versul final. În sfîrșit, vă mulțumesc pentru salutarile din partea lui Tudor Gheorghe, amintindu-mi, dacă mai era nevoie, că mi-e fin, iar pentru dv., unchi. (*Carmen Serena*) ● Fericită trebuie că vă este soarta, fericiți prietenii în voia cărora vă lăsați cu încredere. Ei vă iubesc, vă răsfață și vă dau bunul sfat de a vă grăbi, de a îndrăzni. Iar Cosmin Nicolae, buzoian și el, nu are de ce se supăra că scrieți versuri. Ceea ce mi-ați trimis însă mi se pare în mare parte neîngrijit și nefinisat după posibilitățile pe care le aveți. Talent, dezinvoltură, uneori inventivitate lingvistică de excepție, mister, titluri elaborate, o bună nebulie poetică tumultuoasă, exuberantă: „Și întoarsă și albastră/ casa noastră stă să crească./ de-o ciupercă/ de-o lămâie/ casa noastră stă să spuie/ că-i hilară, că-i măiastră/ căi de sus pe ele ceață/ să se piardă/ casa noastră/ s-a născut din vreme-acasă/ la subțioara de inger/ eu sedeam/ și cîntam...” (*Împreunădu*) Versuri remarcabile și în *Acasă, și hoțul, în eternitate, Poetul*, fragmentar *Ca la teatru, Cîine lătrînd la lună, și hoțul*. Nu trebuie să vă spun, căci singură veți renunța curînd la porțiunile hialre, care vă vor decepționa din lipsă de conținut. (*Viviana Mușă, Buzău*) ● Revenindu-mi după șocul neplăcut provocat de expresia *dacă se merită*, ce s-a lăsat nepermis în vorbirea curentă, necultivată, pe care ați luat-o de bună, mi-a rămas destulă inimă să mă bucur constatînd existența inzeștrării dv. pentru poezie. Cele două poeme au și scăderi, vîrstă și lipsa de experiență își spun din plin cuvîntul, dar și străluciri, chiar dacă naive, care te lăsa visător. Cîteva versuri din *Eternitatea*: „Bucuria stă/ Într-un triumf./ Picioarele pămîntului/ Parcă urcă/ Treptele paralele/ Din Planeta Spirituală...” *Real refuzat* este plin de muzicalitate, cu un final ratat, dar și cu cîteva versuri suspendate între incertitudine și starea de splendoare interioară care le-a dictat: „Și-mi arunc ochii în mine/ Și mă văd că imi stă bine/ că mă văd așa pierdută/ de o lume admirată/ unde roșu-ntinerește/ pe un verde ca de verde/ Și mă joc între sinapse/ cu doi neuroni ca ingeri,/ numai trupul meu de-afară/ varșă peste mine plîngeri”. (*Valeria Mihaela Bunea, București*) ● Nu știu dacă în acest moment visul de a fi student la filozofie vi s-a împlinit. Primul lucru pe care cred că ar fi bine să-l faceți dacă vreți să încercați să scrieți literatură, e să coborîți urgent cu picioarele pe pămînt. Așa zisele dv. eseuri sunt plicticoase, suferă de prețiozitate, limbajul sărac tocmai din cauza termenilor pompoși, căutați parcă cu lumînarea. Fiți sinceri, nu vă furați singur căciula! Ați avea stofă de poet, unele pasaje mă îndreptătesc să cred aceasta și vă sfătuiesc să încercați. Pentru proză, teatru și mai ales pentru eseu nu sunteți îndeajuns de pregătiti. Poate nici nu aveți talent, poate nu ați citit ce și cît trebuie ca să vă dumiriți singur cum stau lucrurile cu literatura. De aceea riscați dezinvolt și întrebarea cu publicatul în revistă. Vreți să vă spun cum v-ar putea *apare tipărite măcar două „eseuri”*, iar eu n-am încotro și, dezamăgita și de greșelile de ortografie din texte, vă spun că *nu pot apărea* nici-cum în forma lor actuală. (*Glad Alexandru Bihoi, Craiova*).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Cornelii Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

CRIZA BISERICII

PROBLEMA religioasă a fost întotdeauna una acută, de strictă actualitate - fie că ne referim (cum o fac rubricile de știri) la disputele dintre fundamentalisti și liberaliști laici, șiiti și suniți, catolici și protestanți, fie, în mod aplicat soteriologic la mântuirea sufletului, chestiune deloc neglijabilă pentru fiecare om care face umbră planetei.

Acest articol are la origine un *imbold* și-un *mobil*: Imboldul/impulsul l-a constituit „știrea A.M. PRESS” din *România liberă* de joi, 28 august, cum că PDSR-ul, acest mort ambulant purtat pe sfori de-un cadavru politic ar atrage la el... pocăiți.* Și în acest generic sunt enumerați (introduși în aceeași cratiță, ca s-o spunem eufemistic): martorii lui Iehova, baptiști, penticostalii, „evangelisti” (se zice evanghelicii, stimate d-le AM PRESS, care se vede că n-ai prea fost trecut pe la biserică!). Dincolo de câteva elementare noțiuni de sectologie, „știrea” (păstrez ghilimelele, atâta vreme cât e vorba de-un simplu zvon prescurtat, neconfirmat, neconcretizat prin vreun nume de credincios sau biserică neoprotestantă din țară)... știrea, spuneam, se intitulează destul de pompos: „PDSR racolează membri din rândurile pocăiților”.

Această știre de răspândac nefamiliarizat cu terminologia religioasă (de ce nu s-ar apuca de pictură?) este ori o enormitate: baptiștii, spre un exemplu, n-au votat niciodată cu Ion Iliescu, ori o manevră politico-religioasă. Iar dacă n-au ținut cu clica ui Iliescu pe când pedeseriștii se aflau în fruntea bucatelor, cum ar putea (cu ce minte?) să o facă acum, când PDSR-ul e într-un vizibil picaj?

Finalul știrii, afișată pe prima pagină, lângă cele 7 kilograme de aur ale lui Gabi Szabo, este (scuzați-mă) ridicol: „În același timp, tot mai mulți creștini ortodocși...” Haida-de... *unii vine alții pleacă...*

Iată că, încetul cu-ncetul, ne-am apropiat și de mobilul întreprinderii noastre: acesta îl constituie seria de articole dedicate de Gabriel Andreescu ierarhiei Bisericii Ortodoxe (în numerele 25, 26 și 28 ale revistei 22). Președintele Comitetului Helsinki pentru România relatează acolo câteva cazuri de abuz în probleme religioase: cazul restituirii patrimoniului cultic al greco-catolicilor, cazul Ruginoasa, când un grup mic de credincioși neoprotestanți a fost agresat de o întreagă comunitate religioasă, în frunte cu conducătorii ei spirituali. Pune în cauză, de asemenea, aportul fatidic al unor organizații religioase și parareligioase în impunerea, uneori brutală, a unui punct de vedere exclusivist, uniformizant a aceleia care se autoproclamă Biserica neamului. (În materie de religie

n-ar trebui să acționeze principiul majorității - el duce la dictatură, totalitarism - ci unul al florilegiului, diversității benefice). Printre organizațiile amintite se numără Fundația Anastasia, care a beneficiat unilateral de pagina religioasă din *România liberă*, ulterior transferată în *Ziua*, Liga Tineretului Ortodox etc.

Biserica Orotodoxă, spune cunoscutul disident, vizându-i în special pe ierarhii ei, se află - încă - într-o stare de criză profundă, urmare a pactizării Ierarhiei cu autoritățile comuniste, a unei totale obediențe a ei față de autoritatea seculară - și a preoților față de autoritatea ecleziastică. Dar și consecința (zicem noi) a unei insuficiente catehizări a generațiilor tinere în anii dictaturii, catehizare practică sistematic doar de catolici, penticostali, baptiști. Ca un posibil remediu, am îndrăzni să avansăm Bisericii-mame sugestia de a explora/exploata mai în extenso și mai ales în adâncime lecția oferită de Oastea Domnului... Nu să o păstreze doar de decor, expediind-o la periferia vieții religioase ca pe un affluent (torent) mărunț, marginal. (E drept, ar trebui soluționată mai înainte dilema: Oastea participă la slujbele regulate ale Bisericii, dar face în paralel și „adunări” de nuanță evanghelică, de natură să pulseze sânge viu și curat în venele, albastre dar obosite, ale Reginei-mame.

În numitele articole există observații tăioase (dar pertinente!), de genul: „consecvența trufiei” sau „o insulă de fariseism și intoleranță” aplicate ierarhiei acestei confesiuni majoritare, „Biserica națională” (vezi în acest sens și interviul cu părintele Galeriu, din *Lumea creștină*, *România liberă* din 8 ianuarie 1994). (O)poziția Bisericii Ortodoxe față de alte confesiuni este bine cunoscută și se manifestă cu fiecare prilej. Nu ne miră în acest sens atitudinea refractară a părintelui Cleopa (justificabilă și prin vârstă, și prin educație), un strălucit autodidact și un minunat duhovnic, care însă tună și fulgeră ca un Jupiter tonans de pe poziția lui de autoritate împotriva „sectarilor fără minte”. Ne surprinde și ne doare însă intransigența împinsă uneori până la intoleranță, violență verbală și instigare la violență a unor mari suflete culturale românești, cum ar fi Bartolomeu (Valeriu) Anania. Nici Daniel Cibotea, viitorul patriarh, nu se remarcă prin luări de poziție mai puțin „pe linie”. Singurul care strălucește, prin înțelepciune duhovnicească și toleranță, prin verticalitate morală este I.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, dar aici nu avem, se pare, decât excepția care întărește regula!

Între integritatea istorică a preoților greco-catolici (care, numai ea singură, ar reclama o *restitutio in inte-*

grum...) și o profeție nouă noapte a Sfântului Bartolomeu (Anania?), chestiunea litigioasă dintre cele două biserici naționale surori rezidă într-o dilemă reală și cu adevărat națională. Cine, dacă nu chiar Guvernul, Președinția, ar trebui să se implice activ pentru eradicarea finală a acestui litigiu - în fond dureroasă rană în trupul națiunii. Iar pericolul unei teocrații ortodoxe totalitare (deplin exersată în a face tandem cu puterea seculară) a atârnat permanent, în ultimii 43, dar mai ales 7 ani, deasupra capului nostru național, sabie a lui Damokles.

Cât despre interesele ierarhiei, ale tagmei preoțești în întregul ei, e limpede că lumina zilei că ele există, rezistă, și tot ele sunt cele care au inventat spretioarea prozelitismului. Cu cât o parohie ortodoxă pierde enoriași în favoarea altor culte (mai credibile, mai viabile), cu atât scad, progresiv, îngrijorător, veniturile preotului paroh, fie ele imposabile, fie neimpozabile. Din această cauză orice manifestare religioasă de altă nuanță: o nuntă, o înmormântare, o „evangelizare” reprezintă pentru autoritatea ortodoxă o formă de prozelitism, încercare de „a-i amete”, „a-i fura” oile dezorientate. În realitate, însă, oile risipite ale ortodoxiei sunt slab păstorite și hrănite, astfel n-ar alerga ele la alte pășuni...

DAR toate aceste aspecte nu trebuie să inducă ideea, părerea că poziția Bisericii Ortodoxe ar fi totalmente greșită și în total dezacord cu interesele noastre naționale. „Participarea (noastră) la o comunitate internațională bazată pe valorile umanismului modern” (G.A.) presupune în multe cazuri un rabat considerabil de la normele moralei creștine, așa cum o propagă orice confesiune cu adevărat creștină. Dacă stimabila Uniune Europeană condiționează acceptarea României ca țară membră de (să zicem) drepturi și libertăți acordate minorităților sexuale (homosexualilor), atunci eu, cetățeanul Georgică sau instituția X trebuie să luăm atitudine! Aș dori să-i amintesc d-lui G. Andreescu ca așa-numitele valori ale umanismului modern pot deveni pentru noi, în calitate de credincioși practicanți, tot atâtea capcane, mai ales atunci când se confundă cu semnele decăderii unei civilizații de sfârșit de mileniu. Umanismul nu a adus numai bine umanității, el fiind un sistem *homo-centric* (nu *hristocentric*) care exaltă nevoile și pretențiile omului, ridică plăcerea la nivel de lege/virtute: „Totul este permis dacă-mi face plăcere!” Omul n-ar trebui zeificat, sacrificând pentru un bine de conjunctură Binele suprem.

...Ajungând acum la Departamentul Cultelor (devenit ulterior sub Ion Iliescu Ministerul Cultelor) stau și măntreb cum am putut uita oare toate mizeriile făcute de acei mici dumnezei care au fost inspectorii pentru culte..., „împuțerniciți” cu puteri discreționare asupra bieților enoriași. Dar mai ales asupra liderilor religioși pe care îi manevrau după bunul plac, ca niște păpușari marionetele de producție proprie. Acei „lupi îmbrăcați în piele de oaie” care - cu toții - cunoșteau Biblia mai bine decât credinciosul de rând, dar o citeau numai s-o combată, nu ca s-o creadă! Și care sunt și astăzi împuțerniciți peste biete (noastre) suflete, ajungând și mai sus pe scara ierarhiei rușinii (iată o altă ierarhie, cea laică, astfel încât spinările încovoiate ale multimei religioase suportau o dublă povară!) Departamentul Cultelor (actualul Secretariat de Stat pentru Culte) a fost un braț vânos al Securității, rămas intact. Neamputat nici acum, în ultimul ceas al istoriei, ar putea face ca Trupul întreg să dea în cangrenă iar noi românii să intrăm în mileniul III (care se știe de-acum că va fi religios...) cu o legislație referitoare la drepturile și libertatea religioasă total inadecvată. Ar fi necesară, în primul rând o nouă Lege a cultelor, fiindcă reglementările actuale consfințesc vechile erori: autoritatea laică este abilitată să confirme în funcție conducerile de culte, statul are astfel temei legal de imixtiune în treburile interne ale activității cultelor etc. Dar cu niște specialiști care confundă muscă cu moluscă, sectă cu insectă... nu ajungem prea departe (în secolul XXI). Mai ales în domeniul religios s-au ridicat la noi după Revoluție tot soiul de experți care nu se mulțumesc (ca noi...) să-și dea cu părerea, ci dau note, acordă calificative, fără să fi trecut vreodată pe la biserică (iar dacă au mers, au făcut-o incognito, ori în exercițiul funcțiunii...).

R.V. Giorgioni

* oameni vii prin forța împrejurărilor!

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Traducere

PRIANII '70, când - din rațiuni politico-financiare - un număr din ce în ce mai mare de tineri arabi veneau în universitățile românești pentru a studia, contra dolari, ceea ce nu puteau studia la ei acasă, când aspiranții musulmani la titlul de medic ajunseseră aproape la fel de numeroși ca și aspiranții autohtoni, în grupele de studenți străini aveau loc scene edificatoare.

Profesorul filolog încerca, de exemplu, să le explice tinerilor cu fața măslinie noțiunile de bază ale limbii române. Încerca fără succes, pentru că - în afara de arabă - copiii veniți din Asia și Africa nu mai cunoșteau nici o altă limbă. Astfel că bietul profesor român descoperea cât de limitat devine limbajul gesturilor și, pierdut pe oceanul incomunicabilității, invidia geniul dovedit, într-o împrejurare similară, de Robinson Crusoe.

Asta pînă cînd, ca prin minune, Providența îi venea uneori în ajutor. Se întâmpla ca, în grupa de studenți arabi, să se afle - bine ascuns - și cite un student israelian, rătat pe plaiurile noastre sau adus aici prin cine știe ce chemare atavică sădită în singele lui de vreun bunic fălțicenean ori botoșenean. Iar evreul - un tînăr cu fața la fel de măslinie și cu părul la fel de negru ca și arabii, dar cunoscător de engleză sau franceză - văzînd că profesorul, cu toate acrobațiile posibile, tot nu reușea să explice sensul verbului *a începe*, lua el situația în mînă, într-un avînt de caritate publică.

Prin doar cîteva cuvinte rostite într-o limbă mis-

terioasă, el lămurea arabilor sensul cuvîntului cu pricina. *Fiat lux!* În capetele credincioșilor lui Mahomed se făcea instantaneu lumină și ei pricepeau în sfîrșit ceea ce omul de la catedră se străduise inutil să le sugereze. Româna trecea în conștiința arabă prin intermediul israelianului. Deși am asistat de sute de ori la repetarea scenei de mai sus, n-am descoperit niciodată formula magică prin care fiul poporului ales se făcea înțeles de toată lumea din sală.

Dacă formula lui mi-a rămas pînă astăzi obscură, am descoperit în schimb cu acea ocazie un adevăr infinit mai important: aruncați de soartă în același colț al pămîntului, arabii și evreii au fost obligați de istorie la coabitare și, deci, la înțelegere. Amestecul, sfaturile, aprecierile și intrigile venite de la Paris, Moscova, Washington ori Teheran sînt, în ocurență, pe cît de interesate, pe atît de nefaste; fără ele, conflictul din Orientul Mijlociu s-ar fi rezolvat probabil de mult. Nimic mai trist decît spectacolul oferit de rudele apropiate, angrenate într-o dispută seculară, și care nu se mai împacă din cauza străinilor ce se amestecă în permanență, ațîțindu-i pe unii împotriva altora.

Poate că, într-un viitor nu prea îndepărtat, scena ce avea loc în sala bucureșteană de seminar se va lărgi la dimensiunile întregului Orient Mijlociu, acolo unde arabii și evreii - poate fără voia lor - sînt condamnați ca în cele din urmă să se înțeleagă.

Pe marginea unui „profil“

(Urmare din nr. trecut)

MAI susține Ion Simuț: „Lui Gh. Grigurcu îi lipsește curajul sintezei“. Chiar așa: „curajul“. Nu intenția, nu apetența, nu vloga sau răstimpul sau împrejurările favorabile (de exemplu lipsa unor biblioteci satisfăcătoare), ci calificativul moral: „curajul“. Dacă preopinativul nostru crede a ne cunoaște atât de bine mecanismul sufletească, noi constatăm că d-sa ezită a preciza entitatea gnoseologică desemnată prin termenul *sinteză* de care se folosește. Fără să vrem, ne aducem aminte iarăși de o secvență a trecutului totalitar, când editorii ne pretindeau, desigur pe urmele unor „indicații prețioase“ primite de la „foruri“, „sinteze“, numai și numai „sinteze“, altfel spus scrieri cât mai „mari“ din punctul de vedere al extensiei materiale, indiferente la detaliul nesemnificativ al calității, răsfângere a grandomaniei cirmuitoarelor, ce doreau totul la scara „măreață“ a „socialismului pururi biruitor“. Prototipul acestor „sinteze“ ideologic dezirabile: opuri precum cele (prolix) ale lui Dumitru Micu sau precum cele (căzute în ridicol) ale lui Ion Rotaru. Azi, dl. Simuț nu șovăie a ne cere, formal în spiritul de ieri, ceea ce... n-am scris. A afișa, didactic, pentru binele nostru, o listă de „datorii“ scriptice. A impera astfel, cu o grijă părintească: „Gh. Grigurcu este dator cu o sinteză asupra poeziei noastre contemporane, dacă nu chiar cu o istorie completă a poeziei românești. Gh. Grigurcu este dator cu o panoramă a criticii actuale“. Sau, un pic mai hazliu: „Gh. Grigurcu este dator cu cel puțin un mare eseu monografic despre un autor clasic sau modern (ar putea fi E. Lovinescu sau Ion Pilat, N. Davidescu sau Leonid Dimov)“. Ce apăsătoare „datorii“ neîmplinite! Dar dacă aș scrie despre alți autori, despre nenumărați alții? Dacă aș scrie altceva, într-un plan de posibilități infinite? Moroz și justițiar, și profetic, Ion Simuț ne previne ce ne așteaptă: „Fără îndeplinirea acestor condiții, posteritatea va fi mai severă, dacă nu chiar ostilă“. Nu e cu neputință! Am făcut doar atât cât ne-am învrednicit a face. Cine din noi e convins că nu va cădea în groapa „artisticește justă“, după cum spune G. Calinescu, a uitării? Nu ne socotim o excepție. Deocamdată să revenim însă la conceptul de sinteză. În pofida avertismentelor menționate, ne obstinăm a înțelege sinteza drept un indice calitativ, iar nu cantitativ. Drept un fapt inefabil, iar nu unul comensurabil, fizic. O sinteză poate fi mult mai curind o singură pagină a lui E. Lovinescu sau a lui G. Calinescu decît o carte întregă a lui Valeriu Răpeanu ori a lui Ion Dodu Balan. Pentru a opera cu termenul în cauză, prezumăm că trebuie „să ai organ“ pentru esență, or, esența criticii e, după cum recunoaște Roland Barthes, ca și atîția alții, în tiparul „metalimbajului său“, rudă de singe cu poezia, așa de des suspectată, surghiunită, abhorată azi, în numele unui exces al abstractizării doctrinare. Un „tratat“ anost sau un „curs“ pedant pot fi doar o parodie de sinteză, aceasta găsindu-și sălașul într-o metaforă fericită... Dar chiar privity sub unghi convențional, cel al tablei de materii, să fie cărțile noastre atât de puțin... sinteze? Dl Simuț binevoiește a ratifica: „Exegețul a parcurs spații imense atît pe teritoriul poeziei, cît și pe cel al criticii, și ș-a adunat observațiile de pe teren în volume succesive. O serie e consacrată poeziei (...), altă serie se ocupă de critică“. N-am adunat articole „cu furcă“, alăturînd, să

zicem, unul despre structuralism, altul despre Mara Nicoară, altul despre Thomas Mann, ci ne-am străduit a alcătui tablouri coerente, omogene, cvasicomplete ale poeziei și criticii românești în derulare (între altele, și o incursiune istorică: *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, precum și un eseu despre *Bacovia*), tablouri ce se leagă unul de altul într-o serie care continuă prin activitatea în curs a subsemnatului. Amploarea acestei activități se întemeiază pe un caracter relativ sistematic, sper că relevabil prin mai multe fațete. Cum am putea astfel respinge și încă „brutal“, conform viziunii imaginative a lui Ion Simuț, „sinteza sau istoria literară“? Pierzîndu-și puțin șirul capricios al propozițiilor muștrătoare, criticul de la *Familia* răspunde, derutat: „e semnificativ că în a doua jumătate a activității sale critice, Gh. Grigurcu a ieșit din perimetrul literaturii contemporane, pentru a realiza un program de recuperare a tradiției și de lărgire a perspectivei: s-a întors astfel în critică pînă la Maiorescu, iar în poezie, pînă la Eminescu - semn că istoria nu-i dă pace“. Și atunci? Iar cît privește o altă afirmație contradictorie, neprevăzător plasticizată, ca și cum s-ar afla la mijloc un adevăr a cărui ținută în lume contează („rămînînd impasibil la felul în care anumite creații cad în istorie. Icnetul prăbușirii lor înfundate în arhive nu-i produce nici o tresărire“), e de ajuns, spre a o dezumfla, să reamintim revizuirile în sfera cărora ne arogăm dreptul unui pionierat, *id est* „campania de polemici“, consemnată ca atare de dl Simuț în persoană, cînd nu mai are încotro. Cu toate că o minimizează cît poate și o restrînge în durată în chip nepermis.

O altă obiecție: „Pe scurt, lui Gh. Grigurcu îi lipsește, în primul rînd, ideologia critică. Nu sensibilitatea, nu discernămîntul estetic, nu reacția polemică, nu simțul prezentului - ci Ideea (sau ideile)“. Într-adevăr, „pe scurt“. Pentru că mai dezvoltat vorbind, Ion Simuț ar cădea, nădăjduiesc, de acord măcar asupra unor lucruri. Nu orice comentator al literaturii se cuvine a fi și teoretician al literaturii, astfel cum nu toți oamenii se cuvine a avea ochi albaștri. Teoria reprezintă o speță anume a abordării fenomenului literar, reclamînd o vocație specializată, o cercetare și o construcție în consecință, pe care, ocupîndu-ne de creația literară, n-o putem, nu sîntem obligați a o împlini cu toții. Nu putem fi toți Mihail Dragomirescu sau Liviu Rusu sau Adrian Marino. Așa cum un poet nu trebuie să fie neapărat un romancier, un romancier nu trebuie să fie neapărat un dramaturg, iar un dramaturg nu trebuie să fie neapărat un eseist, fără ca fiecare să-i lipsească, principal, îndreptățirea de-a scrie. Căile autenticității în creație sînt diverse. Un critic propriu-zis (aplicat, de întîmpinare etc.) - nici nu pretind că, în planul criticii, aș fi altceva - aderă indeobște la un fond preexistent de concepte, la o „ideologie“ subînțeleasă, pe care o utilizează, o reamintește ori o nuanțează „din mers“. Trăim acum, din păcate, într-o epocă ce înclină cumpăna spre pozitivism, nescutită de excesele speculative, de oneroase eșafodaje complicate ce încearcă a monopoliza înțelegerea literaturii în sensul unor soluții formal restrictive (aventurile structuralist-semiotic-textualiste), ca și în cel al aplicării unor grile ideologice ori scientizante (marxismul, psihanaliza etc.). Rezultatul lor - cu toate că nu le putem contesta o contribuție la situația literaturii în perspectiva unor conexiuni culturale și la rafinarea instrumentarului analitic - îl alcătuieste frec-

vent o derivă estetică, ajungînd pînă la situația-limită a disprețului față de literatură, precum, așa cum spuneam în altă parte și cum ne citează dl Simuț, cazul aberant al unei teologii ce l-ar expulza pe Dumnezeu. Dacă, sub zodia impresionismului, critica medita poate prea puțin asupra viscerelor sale intelectuale, acum cîdem în exagerarea opusă, probabil mai gravă, și anume în cea a fetișizării acestor viscere, în dauna contactului direct cu opera. Ne bîntuie un snobism abstractizant, al „ideii“ cu orice preț, socotită superioară viziunii, mitului, imaginii, stilului, intuiției, gustului, afectului, acelei magme sensibile din care se constituie arta și care se prelinge, nu o dată, cu binefăcătoare consecințe pe tărîmul exegetei. Să nesocotim oare faptul că Serge Doubrovsky socotea critica drept „o ramură particulară a literaturii care are literatură drept subiect“, iar Roland Barthes aproxima critica, pe aproape, drept un discurs secund despre un discurs prim, o scriitură despre altă scriitură? Pînă și Tzvetan Todorov depășește strictețea structuralismului, afirmînd (în *Critique de la critique*, 1984) că literatura, sub orice formă, nu trebuie să renunțe niciodată la libertate, descrierea structurală fiind doar un moment („necesar însă nu suficient“) al actului critic. În ce ne privește, credem în continuare în validitatea unei critici de natură estetică, „străbătută de un adevărat suflu de comprehensiune simpatetică, de contopire intimă cu opera de artă și de reconstituirea ei sintetică (iată sinteza! - n.n.) într-o construcție personală“ (E. Lovinescu), a unei critici libere în strategia sa exploratoare, neînfeudată unei metode anume, colaborînd spontan cu diversele metode ce se dovedesc adecvate receptării substanțiale a operei. N-avem deloc sentimentul „ruinării“ unei mari critici și a perimării unor mari personalități critice, cu un evident har creator, la izvoarele cărora ne adăpăm cu nu prea mulți ani în urmă și cu ajutorul cărora ne-am deschis ochii asupra frumuseților artei literare și ale artei critice, aidoma unor vase comunicante. Chiar dacă în conștiința unor contemporani, biciuți de aspirația unei noutăți absolute, ce-ar trebui să fulgere distrugător cel mult de la un lustru la altul, discursul criticii estetice trece printr-o eclipsă, nu ne îndoim de revenirea lui la strălucire, firește în alte formule evolutive și sub alte sigilii personale, imprevizibile, intrucît e cel mai îndreptățit a reprezenta creația. E ca un minister de externe al unui guvern al artei, singura instituție legitimată întru trimiterea unor ambasadori ai acesteia...

IMPRUDENT ori poate doar de bună-credință, Ion Simuț prefără el însuși trăsăturile pe care le considerăm încă pe deplin valabile ale unei concepții estetice (o „ideologie“ părelnic antiideologică, deci, cum ar veni, „lipsită de idei“!). „Singurul principiu critic valabil e luarea în considerare a monadei estetice, a adevărului unic al unei opere, cu o esență irepetabilă, incomparabilă, in clasificabilă, aflată în afara oricărei istorii (interne sau externe) a literaturii“. Intenția d-sale ironică nu ne deranjează. Poate doar refuzul istoriei literare (ce ni se atribuie) e prea polemic exprimat, deși, se știe, conceptul în cauză se află actualmente în impas, așa cum rezultă și din formula notorie a lui René Wellek: „Cele mai multe dintre marile istorii ale literaturii sînt fie istorii ale civilizației, fie colecții de eseuri critice. Primele nu sînt istorii ale artei, celelalte nu sînt istorii ale artei“.

Dar ocrotirea receptării specifice a operei împotriva „imperialismului ideii“ (vorba noastră) ce se vrea autarhică, mare devoratoare de materie emoțională și expresivă, de inițiativă propriu-zis creatoare (implicînd factori iraționali), ca și împotriva unui istorism tradițional, aplatizant sub presiunea mecanismului cultural-istoric, cu funcție nivelatoare, se impune, oricum, pentru a conserva ipostaza „unicității operei și a misterului ei profund“ (din nou ne-am folosit de expresia, evocatoare în răspăr, a interlocutorului nostru). Oare un exeget cultivat și perspicace precum Ion Simuț nu realizează acest lucru? Cum să explicăm oare umoarea sa antiestetică? Avansăm o ipoteză: Mai curînd decît devotat unei mari vocații teoretice ori fugind de relațiile intime cu opera (căci tentația pozitivistă are deseori un asemenea substrat al insuficienței de „senzualitate“ și de „fiziologie“ a receptării), criticul de la *Familia* se aliniază unei mode, vrea să pară, poate și în virtutea unui resort ardelenesc, mai... grav decît este, *simu-lind* circumspecția continuă față de genuitatea emoției, neîncrederea cîrtitoare față de „libertinajul“ comentariului. Cu atît ni se pare mai verosimilă supoziția noastră, cu cît, în „profilul“ ce ni-l trasează, răzbate o anume înțelegere - și, pînă la un punct, probabil o intersectare a imaginii schițate cu propria d-sale structură ce se ignoră: „Admir la fostul cronicar literar al *Familiei* din anii 1965-1990 și la actualul cronicar al *României literare* (...) feroarea analizei pînă în pragul identificării cu opera. Merită admirat în aceeași măsură stilul său critic, particularizat neologistic, învaluitor, persuasiv, vorace în fraze înzestrate cu tentacule ce tatonează profunzimile și sorb singlele textului“. Cine scrie astfel, bănuim că are o componentă artistă a eului. Poate că dl Simuț vrea să pară mai autoritar, ca teoretician. Mai „la modă“, ca om de încredere al „ideilor literare“. Avem bănuiala că e un mic caz de bovarism „ideologic“.

De tot surprinzătoare ni se înfățișează următoarea observație, ce pune vîrf tuturor celorlalte: „Gh. Grigurcu suferă din cauza unui lovinescianism insuficient, subțiat, estetizat, trecut (și astfel diluat) prin filtrele succesive ale lui Perpessicius și, mai ales, I. Negoițescu, diminuîndu-și apetența teoretică“. În credulitatea noastră, nutream convingerea că lovinescianismul, adică fundamentul criticii noastre moderne, departe de-a se „subția“, de-a se „diluă“, de-a deveni „insuficient“, s-a îmbogățit și s-a fortificat prin aportul criticilor de seamă ce l-au urmat pe patronul Sburătorului. Că, departe de-a sărăci, de-a degenera prin urmașii săi, s-a confirmat, și-a probat, grație lor, viabilitatea, proiecția în timp. E. Lovinescu a dat un impuls fără pereche criticii noastre, întemeiate de Titu Maiorescu, bazate pe autonomia esteticului, critica ce s-a ramificat viguros și s-a deschis luxuriant, inclusiv prin scrisul lui Perpessicius, unul din cei mai stimabili exponenți ai briantei pleiade de exegeți români interbelici, ca și prin scrisul lui I. Negoițescu, cel care a transmis tradiția lovinesciană, sub chipul unui apogeu personalizat, pînă-n zilele noastre. Cîtuși de puțin stînjinit, mă simt, dimpotrivă, mîndru de relațiile în care mă vîd pus cu acești prestigioși critici, cu lectura cărora, sub bolta vastă a autorului *Memoriilor*, m-am desfăștat, de la care am avut de învățat. După cum sînt mîndru că, în opoziție cu dl Simuț, d-na Monica Lovinescu (*Jurnalul literar*, nr. 5-12/1997) vede în persoana subsemna-

Mâncarea la români

tului pe „continuatorul cel mai fidel al spiritului lui E. Lovinescu” (evident, înțeleg că e o complezență, deoarece înaintea mea se afla alți doi mari critici, cărora formația și orientarea mea le sînt profund îndatorate: Monica Lovinescu însăși și Virgil Ierunca). Și încă un lucru ce ar trebui să dea de gîndit lui Ion Simuț: dacă eu n-aș fi decît un lovinescian devitalizat, degenerat, cum se împacă această figură ce d-sa dorește a o acredita cu ceea ce nu-mi poate nega și anume „spiritul polemic”, „campania de polemici”? O slăbiciune ofensivă, o sleire ce se manifestă prin energie polemică? Poate fi un steag concomitent tîrit cu lașitate în praf ca o zdreanță și înălțat în bătaia gloanțelor? Conștiința oximoronică ce se dă astfel pe față s-ar cădea să se suspecteze de tendențiozitate. Or, exprimîndu-ne mai indulgent, măcar de o turmură neprietenască.

ÎNSA nu s-ar cuveni să fim prea surprinși. Respingînd caracterul reprezentativ lovinescian al unei linii critice, Ion Simuț neglijează nu doar o modalitate critică ce și-a dovedit perenitatea, ci și o moralitate a activității în cauză. Căci lovinescianismul presupune un ethos luptător, neslăbit pe întinderea unei vieți întregi, neocolind sacrificiul. „Militantă, misiunea criticului, afirma E. Lovinescu, postulează de la sine lupta, injustiția și cruzimea pînă la nimicire; trebuie să o primim deci cu remanere, nu numai de la adversari legitimi ci și de la cei cu care luptăm pe aceleași poziții ideologice”. Nu e oare înscris aci un adevăr incontestabil pînă-n clipa în care așternem rîndurile de față? „Comoditatea” și „confortul” nu rămîn astfel doar o iluzie, purceasă de-a dreptul din neînțelegerea unui anume tip de critică, o forma de jignitoare negare a acesteia? Un atentat asupra ei, prin refuzul cunoașterii? Fară a fi fost un combatant, Perpersicius a rămas fidel crezului și trudei sale îndelungate, neevitînd, în perioada totalitară, umiliri, interdicții, multiple dificultăți, încă nu îndeajuns scoase la iveală. Rezistența sa nespescaculoasă are o semnificație neîndoiș etică. I. Negoîtescu, în schimb, a intrat direct „în viltoare”, ilustrînd din plin teza lovinesciană a criticii ca o luptă necurmata, ca o abnegație ce nu-și poate impune margini, atunci cînd epocile își fac crîncen simțite „zguduirile lor seismice”. Biografia sa tortuoasă și chinuită, care cunoaște temnița și exilul și moartea în exil, demonstrează și ea, vai, nu „filtrarea”, „diluarea”, „insuficiența moștenirii maestrului său, ci exact opusul lor: un ethos al creației transpus în act, în asumarea dramatică a tuturor consecințelor sale. Discipolul a devenit, la rîndu-i, inclusiv în ordine morală, maestru. Ce semn mai luminos ar putea căpăta fenomenul fertilității, al regenerării pildei lui E. Lovinescu? În ce ne privește, fie-ne îngăduit a ne oglîndi în următoarele cuvinte ale celui ce-a condus Sburătorul ca pe o inegalabilă școală deopotrivă de creație și de existență: „La vîrsta de douăzeci și trei de ani luasem o poziție ideologică împotriva tuturor celor ce puteau dispune de destinele mele sociale; patruzeci de ani nu mi-am schimbat apoi obiectele și mijloacele de acțiune, izvorite din setea de independență”. Dl Ion Simuț are dreptul, de-a confirma ori de-a infirma, potrivit conștiinței d-sale, o atare mărturie mediată. Indiferent de ce a scris sau va mai scrie d-sa ori altul, rămînem cu paradoxala consolare dure-roasă a faptului că viața nu mai poate corecta nimic din ceea ce s-a produs, pentru noi, ca viață.

Gheorghe Grigurcu

VĂ MAI amintiți probabil că Iorgu, proaspăt întors acasă de la universitățile Sadagurei celei vestite, voia să înceapă transformarea moravurilor noastre înțelente în arhaitate cu banalul nutriment. Prima emancipare avută în vedere era de ordin alimentar și pleca din lehamitea manifestă pe care i-o produce reintîlnirea cu felurile tradiționale: „Borșul mi-au înăcrit stomahul, mămăliga mi s-au prins în gît, și curechiul cel de rață... (oțerindu-se) brrr... iată viața ce mi se pregătește! Bucate țărănești cu ceapă și usturoi, pentru plăcerea gurii! Miros de curechi murat, pentru plăcerea nasului!” În opoziție cu acestea, Iorgu evocă nostalgic bucătăria evropenească de la Sadagura: „Unde-s chiflele? Unde-i berea? Unde-s cartofele? Unde-i șnițelul tău cel chezaro-craiesc?”

Dacă sintem într-adevăr ceea ce mîncăm sau, ca să preiau formularea mai academică a unui specialist care a consacrat subiectului o carte extrem de interesantă, dacă „o istorie a alimentației se confundă, în linii mari, cu însăși istoria civilizației” (Ofelia Văduva, *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*, Ed. Enciclopedică), atunci episodul din comedia lui Alecsandri surprinde, într-unul din oficiile cele mai importante ale vieții noastre cotidiene, însăși esența tranziției de la traiul autarhic și patriarhal la modernitate, de la bucătăria bunicilor la gătitul modern, care presupune nu numai o altă concepție gastronomică, ci și o altă realitate economică, o bucătărie care nu se mai sprijină pe produsele curții proprii, oarecum indifereentă la costuri, ci pe marfa cumpărată pe bani sunători de la piață, așa cum se poate vedea de pildă în socotelile logofetești ale lui Dinu Păturică, în *Ciocoi vechi și noi*. Vom vedea deci apărînd, în locul mămăligii (de mei sau de porumb), un nou produs de atelier, de brutărie, chifla vieneză; în locul orătâniilor din curte (rața pe curechi) se reclamă carnea de vită sau de porc - pentru șnițel - care se procură de la piață; cartoful, produs nou, ia locul anticei verze, băutura națională e detronată de bere, alt produs de import s.a.m.d. Cum se poate vedea, parodia din textul lui Alecsandri reflectă un proces a cărui dimensiune îndeamnă la meditație.

De fapt, ce mîncau românii înain-

te de a ajunge să-și însușească modelul european, la începutul sec. al XIX-lea? Un răspuns, poate parțial, dar în orice caz primul care se întemeiază pe documente, ne oferă o apariție recentă care iese din banal: *O lume într-o carte de bucate*, recent apărută (Ed. Fundației Culturale Române) cuprinde transcrierea textului celei mai vechi cărți de rețete culinare pe care o cunosc istoricii noștri, compilată în prima jumătate a secolului al XVII-lea undeva, la o curte boierească de oarecare rang, după care s-au mai scos alte copii în decursul timpului, așa cum arată însemnarea de la f. 64: „Această carte dă bucate au fost a vornecului Iordache Popescu, scoasă după o carte a spătăresii Stancăi, ș-acum au rămas a jupinesii Saftiei, bănesii...” Istoricul Matei Cazacu, stabilit la Paris de o vreme dar fără a-și abandona preocupările de istorie românească, stabilește în savuroasa și docta prefață a cărții că e vorba de Iordache Popescu, fiul cronicarului Radu Popescu, iar Stanca Spătăreasa era fiica lui Patrașcu Brezoianu și văduva lui Răducanu Cantacuzino, fratele domnului Ștefan Cantacuzino (sub care devine spătar) și fiul stolnicului, după exemplul căruia călătorește în Italia, dar și la Paris. Cartea vine deci dintr-un mediu boieresc de mare strălucire, cu numeroase contingente europene care se regăsesc în unele din rețetele manuscrisului, nu numai în numirile de influență grecească sau italienească ale condimentelor, dar și în preferința pentru combinațiile dulci-acrișoare, pentru unele ingrediente ca laptele de migdale sau apa de trandafiri și altele, asupra cărora eruditul prefațator are considerente, mi se pare, irefutabile. Iorgu de la Sadagura ar fi fost rușinat să constate că multe asemenea rețete utilizează din belșug ceapa și usturoiul, în combinație cu alte nobile materii: ceapa tocată, împreună cu vișinele uscate și „stafide mărunte” sunt necesare la cleanul fiert; la cel prăjit de asemenea, de data asta însă cu capere și scorțișoară pisată. Păstrăvul sau loștrita trebuie fiartă cu ceapă prăjită, zahăr, piper, scorțișoară și cuișoare, iar sturionul, din care se foloseau nisetrul, morunul, cega și păstruga, se prepara cu sos de lămie, ceapă, cimbru, scorțișoară și ierburi tocate. Cartoful și pătlăgeaua roșie lipsesc cu desăvârșire, ele fiind introduse în alimentația obișnuită a românului abia în sec. al XIX-lea; chiar pe la 1840, când își scrie Alecsandri piesa, ele nu erau legume familiare bucătăriei noastre. Dar din rețetele manuscrisului pe care îl comentăm lipsește și banala varză, poate tocmai din acest motiv! Editarea textului în cauză, d-na Ioana Constantinescu de la Institutul de istorie „N. Iorga”, ne atrage însă atenția că între cele vreo trei sute de feluri de mâncare propuse de *Carte întru care se scriu mîncărurile* se află și citeva care, fără să cunoască denumirea nemțească a produsului, nu sînt altceva decît un fel de șnițel: bucățile de carne „să le tăvălești bine într-o amestecătură făcută de gălbénari de ou, piine frecată, piper, scorțișoară, șofran, foi de pătrînjai, izmă, puțină ceapă tocată mă-

runt, și apoi le prăjește în unt proaspăt, puindu-le de această amestecătură pe deasupra cînd le vei prăji și, întorcîndu-le pe cealaltă parte, pune și pe aceeaia...” etc. (p. 136). Iorgu n-ar fi fost prea dezamăgit, deși ceapa (puținea!) apare și aici...

VIZIUNEA „celuilalt” asupra felului tradițional de mâncare al românului apare și într-un foarte recent manual de

Elsa Lüder, Paul Miron, *Lupul și capra. Une fible pour apprendre le roumain*. Illustrations de Joan Sallas i Company, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, 278 p.

limbă română scris, pentru străini, de doi profesori de la Universitatea din Freiburg im Breisgau, care fac această nobilă meserie de cel puțin douăzeci și cinci de ani, de cînd îi cunosc eu, și probabil cu mult înainte. Elsa Lüder și Paul Miron au conceput această fermecătoare carte ca o culegere de texte (las, bineînțeles, la o parte cîtelea de exerciții și gramatică adăugată fiecărei lecții) dezvoltînd, într-o manieră „postmodernă”, consecințele vechiului basm *Capra cu trei iezi*: lupul și capra Lucreția, care conviețuiesc astăzi marital într-o armonie pecetluită de mici aluzii afectuoase la rolurile lor istorice, au diverse aventuri domestice, ca orice cuplu consolidat: merg cu trenul, telefonează, ies la plimbare sau... mîncă. Ce mîncă ei? Să vedem: „Plouă. Lupul este astăzi de rînd la bucătărie. Dis-de-diminează a aprins focul, a încălzit apa și a pregătit micul dejun. Pentru prînz gătește o ciorbă de fasole cu suncă și cîrnați, cu puțin usturoi, sarmale în foi de viță cu mămăligă și, ca desert, fructe sau, poate, o înghețată. Capra e vegetariană. Ar trebui să-i facă o salată, probabil roșii, ardei, și o budincă de cereale. Dar unde e ceapa?” Într-adevăr, Iorgu ar fi avut de ce să fie contrariat: mămăliga, ceapa și usturoiul au supraviețuit schimbărilor culinare din prima jumătate a secolului trecut; poate fiindcă ele vin din fondul principal al bucătăriei române, care este (și el!) de origine latină. Europeană, în pofida tuturor aluviunilor vremii...

Mircea Angheliescu

Actualitatea culturală

Cultură la...Televiziune?

S-AU implinit șaptezeci și cinci de ani, luna trecută, de la nașterea lui Marin Preda, prozator strălucit al literaturii române.

În săraca prezentare a lui Marin Preda la TVR în ziua respectivă nu s-a găsit altceva de dat pe post decât un fragment din filmul *Moromeții* al d-lui director Stere Gulea.

Telespectatorul obișnuit, care-și face bagajul cultural doar cu ajutorul micului ecran, a înțeles probabil că Marin Preda e autorul unei singure cărți, *Moromeții*.

Scriind, simt că trăiesc și într-adevăr gândul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința... - nota Marin Preda, prin eroul său, Petrini, în ultima-i carte *Cel mai iubit dintre pământeni - Căci cultura e o formă de viață prin care o colectivitate își exprimă forța creatoare*.

Cuvinte memorabile. Prin ele schiitorul Marin Preda își facea cunoscută încrederea deplină în „durabilitatea în spirit a oamenilor, mai tare decât necesitatea perpetuării speciei”. Căci: „...voi trăi astfel și prin cei ce mă vor citi...” Marin Preda era conștient de valoarea și de perpetuarea, în ciuda oricăror impedimente trecătoare, a literaturii ca *formă de viață*.

Cultura e un tot nu o parte. Dar în acest tot literatura nu e deloc ceva neglijabil! Și cine crede așa ceva, se înșală! Fiindcă literatura, cartea nu trebuie lăsată în suferință, din cauza unor împrejurări economice nenorocite care par să se prelungească la nesfârșit.

Astăzi cartea este scumpă, într-adevăr, și cei care au nevoie de ea nu au bani s-o mai cumpere. Bibliotecile s-au cam desființat - doar câteva mari biblioteci mai există și sunt, probabil, luate cu asalt de cititorul setos de carte, până vor muri și ele...

Televiziunea - ca mijlocul actual cel mai ieftin de a produce cultură, de a aduce în casele românilor săraci și lipsiți de posibilitatea de a mai cumpăra cartea, se pare că nu înțelege acest lucru!

Cartea rămâne carte, ea nu poate fi înlocuită cu surogate de filme și nevoia de carte a multor români ar putea fi satisfăcută prin acest mijloc ieftin și la îndemâna tuturor, Televiziunea, care-și mai spune și „națională”.

Onorabilul domn Stere Gulea, despre care aveam o părere bună până a nu deveni șef interimar la TVR și până a nu încredința nepriцепutului și arțăgosului domn Radu Nicolau formarea noii grile de program, se complăce într-o comodă stare de adevărată lenie intelectuală. Domnia-sa nu se poate să oropsească literatura, deși dumnealui afirma, pe drept, că și

filmul este artă, nu numai pictura, literatura. Așa-i, dar ce înțelege domnul Stere Gulea prin arta filmului? Să se refere, oare, la insipidele, plictisitoare, sau enervantele - prin monotonie - seriale cu care ne ghiftuiește de la o vreme pe micul ecran? Sau la filmele proaste - atât de multe! - pe care le prezintă micul ecran, filme cu brutalități de tot felul, cu violuri sau incesturi, cu pistoale și ucigași plătiți?

Am sperat să văd un film bun cu Marlene Dietrich și Charles Boyer, dar dezamăgirea nu a întârziat: era un film prost, prost, de care le-ar fi fost rușine și marilor actori!

Toate seriile prezentate la ora actuală pe micul ecran, cu excepția „Misterelor Petersburgului” sau al celui după cartea „Mândrie și prejudecată” pe care programatorii nu ezită să-l scoată afara fiindcă trebuie, vezi Doamne, să se programeze un meci de fotbal - *mult mai cultural!* - rău îmi pare, dar nu acoperă noțiunea de *cultură!* Programele actuale ale TVR-ului par a fi făcute pentru categoria cea mai slab instruită, cea mai puțin pretențioasă sau cum o numea Caragiale *lumea tembelă!*

Asta să fie *cultura?* S-ar părea că în concepția directorilor actuali, (doar și nesățiosul într-ale sportului domn Țopescu e în conducerea TVR) așa ar fi.

Argumentul sondajelor, nu stă în picioare. Nu în felul acesta restructurezi TVR-ul, ci luând în considerare acțiunea de a crea ceva nou, ceva de nivel măcar mediu. Nici argumentul cu B.B.C.-ul nu ține! Noi nu suntem Anglia, o țară care n-a cunoscut declinul intelectual și cultural totalitarist, bolșevic!

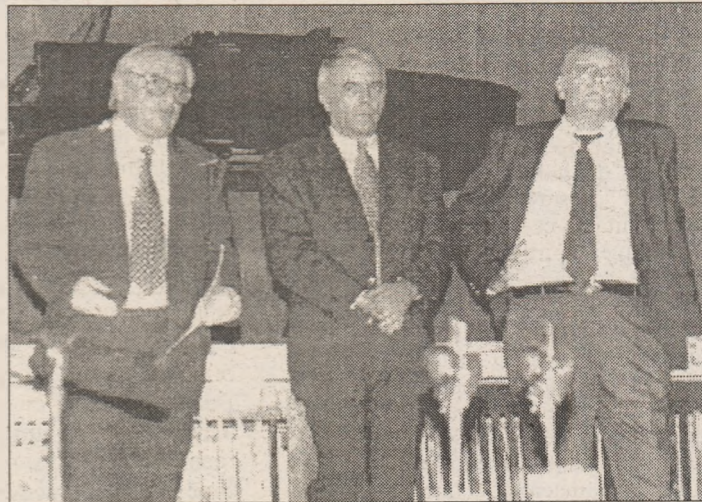
Că emisiunile culturale, câte au mai rămas - sunt împinse binișor înspre miezul nopții, ca și cum ne-ar fi rușine de ele, că sunt puse pe programul doi - dovedește nu doar ignorarea, ci parcă un fel de aversiune față de cultura română? Despre „întâlnirea” d-lui Arachelian cu Petru Popescu care își face reclama la o carte în limba engleză încă neapărută, ce să mai spun? Timp pierdut!

Cât despre emisiunile de „divertisment” ce să mai vorbim? Cine poate crede că maimuțarea ucigător de monotonă și lipsită de haz a „Ceaiului de la ora cinci” pentru uzul bucătăreselor de la cantina șantierului sau al gunoierilor pot înlocui emisiunile culturale?

De ce era nevoie de un „concurs” pentru viitoarele emisiuni culturale ale TVR când realizatori ca d-na Lucia Hossu-Longin, ca dl Borcescu, Lucia Negoită, Manuela Tanase, Marilena Rotaru și alții au dovedit că *pot, că știu să facă emisiuni culturale adevărate?*

Cât privește gârla de seriale proaste pe care dl Stere Gulea vrea să le apere, trecându-le în categoria *artă*, aş putea să-i răspund cum îi răspundea Victor Petrini ignarului său tată, care disprețuia rolul literaturii cu o îngâmfare fanatică: „*Ce rămâne din activitatea voastră după ce muriți? O grămadă de fiare. În timp ce Eminescu nu va muri niciodată, când îl citesc simt că e printre noi, aievea.*”

Eugenia Tudor-Anton

Augustin Bucura, Nicolae Manolescu și Virgil Nemoianu la Fundația Culturală Română

Lansări de cărți

❖ Joi, 11 septembrie, la Fundația Culturală Română au fost lansate două volume semnate de prozatorul Bujor Nedelcovici - *Provocatorul*, roman apărut la Editura Alfa aparținând grupului editorial All și ediția a II-a a romanului *Îmblinzitorul de lupi*, publicat de Editura Eminescu. Au luat cuvîntul: Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române, Irina Mavrodin și Eugen Negrici. În încheiere, Bujor Nedelcovici a vorbit despre proiectele sale literare și a expus și obiectivele Asociației Euro-Cultura pe care a înființat-o de curînd la Paris.

❖ Editura *Cartea Românească* a lansat luni 15 septembrie la Muzeul Literaturii Române volumul poetului Marin Codreanu *Zmeul cu armă*. Au vorbit: poetul Ioan Flora, din partea Muzeului Literaturii Române, criticul Dan Cristea, directorul Editurii *Cartea Românească*, poetul Gheorghe Iova și autorul. Actrița Silvia Codreanu a in-

terpretat versuri din cartea nou apărută.

❖ Tot luni 15 septembrie la Fundația Culturală Română au fost lansate volumele: *Jocurile divinității* de Virgil Nemoianu, *Lupul și capra* (manual de limba română pentru străini de Paul Miron în colaborare cu dr. Elsa Lürder) și *Ocean* de Paul Miron, apărute la Editura Fundației Culturale Române; cărțile au fost prezentate de: Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române de criticii și istoricii literari Nicolae Manolescu și Mircea Anghelescu, Costache Olăreanu, directorul Editurii Fundației Culturale Române. Paul Miron și Virgil Nemoianu au vorbit despre lucrările lor. Cu acest prilej președintele Fundației Culturale Române a înmînat celor doi scriitori premiile speciale acordate de Fundația Culturală Română. Festivitatea s-a încheiat cu un scurt recital al tinărului violonist Andrei Dinescu.

COMUNICAT

Întrunit în ședința din 17 septembrie 1997, Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România a pus în discuție plagiul comis de Ioan Buduca, semnalat de curînd în presă.

Comitetul Director dezavuează actul reprobabil al unui membru al Uniunii Scriitorilor. Ca și în alte situații asemănătoare, Uniunea Scriitorilor din România își reafirmă convingerea că moralitatea și probitatea profesională sunt imperative ale actului de creație literară.

COMITETUL DIRECTOR AL
UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

CALENDAR

Născut în 19 septembrie 1907, Arșavir Aterian a încetat din viață în ziua de 18 septembrie 1997, cu o zi înainte de a împlini 90 de ani.

28.IX.1882 - s-a născut Vasile Pârvan (m. 1927)

28.IX.1924 - s-a născut Chiril Tricolici

28.IX.1931 - s-a născut Valeriu Răpeanu

28.IX.1931 - a murit Ion Teodorescu (n. 1867)

28.IX.1932 - s-a născut Leonida Teodorescu (m. 1994)

28.IX.1934 - s-a născut Sina Danciulescu

29.IX.1812 - s-a născut Eudoxiu Hurmuzachi (m. 1874)

29.IX.1888 - s-a născut Iorgu Jordan (m. 1986)

29.IX.1931 - s-a născut Marosi Barna

30.IX.1916 - a murit Mihail Săulescu (n. 1888)

30.IX.1932 - s-a născut Ovidia Babu-Buznea

30.IX.1933 - s-a născut Negoită Irimie

1.X.1878 - s-a născut Vasile Demetrius (m. 1942)

1.X.1892 - a murit G. Sion (n. 1822)

1.X.1899 - a murit Anton Bacalbașa (n. 1865)

1.X.1915 - s-a născut Nicolae Coban

1.X.1915 - s-a născut Virgil Stoenescu (m. 1997)

1.X.1926 - s-a născut Alexandru Miran

1.X.1927 - s-a născut Nestor Vornicescu

1.X.1940 - s-a născut Mihailo Mihailiuc

1.X.1955 - s-a născut Ion Stratan

1.X.1996 - a murit Alexandru Andrițoiu (n. 1929)

2.X.1847 - s-a născut Francisc Hossu-Longin (m. 1935)

2.X.1881 - s-a născut Nicolae al Lupului (m. 1963)

2.X.1900 - s-a născut Tiberiu Vuia (m. 1975)

2.X.1911 - s-a născut Miron Radu Paraschivescu (m. 1971)

2.X.1935 - s-a născut Paul Goma

2.X.1940 - s-a născut Viorel Știrbu

2.X.1944 - a murit B. Fundoianu (n. 1898)

2.X.1971 - a murit Al. Colorian (n. 1896)

3.X.1801 - a murit Matei Milu (n. 1725)

3.X.1839 - s-a născut Teodor Burada (m. 1923)

3.X.1922 - s-a născut Vornic Basarabeanu

3.X.1928 - s-a născut Abbdala Kalanga

3.X.1943 - s-a născut Matei Gavril-Albastru

3.X.1952 - s-a născut Gabriela Hurezean

3.X.1975 - a murit Leopold Voita (n. 1913)

3.X.1979 - a murit Ștefan Voita (n. 1897)

3.X.1980 - a murit Gh. Ionescu-Gion (n. 1922)

4.X.1904 - a murit Ionița Scipione Bădescu (n. 1847)

4.X.1910 - s-a născut Mihail Ilovici (m. 1982)

4.X.1921 - s-a născut Valeriu Munteanu

4.X.1933 - s-a născut George Astalos

4.X.1933 - s-a născut Florea Firan

4.X.1944 - s-a născut Ion Vartic

Fete necunoscute ale cunoscuților...

POSTERITATEA lucrează cu etichete. Prea des folosită formula a lui Malraux „moartea transformă viața în destin” înseamnă, din perspectiva receptării (a ochiului public) o necruțătoare selecție. Grăunțele mari ale destinului rămân, mărunțișul se pierde. Citirea revistelor interbelice obliga la recuperare: fleacurile, resturile, golurile din memoria posterității. Tot ceea ce timpul sau timpurile au tăiat pur și simplu din text. Realitatea tulbură de sub mit.

5 poezii în căutarea unui autor

DIN bibliografia legată de opera lui Mihail Sebastian lipsește cu desăvîrșire un capitol: comentarea poeziei tinărului publicist. Ca și cum între cele cinci poeme semnate Eraclie Pralea sau Mihail Sebastian și autorul lor s-ar fi rupt, astăzi, toate legăturile. Acesta este, după cite știu, primul articol despre poezia celui pe care-l numim în prezent Sebastian și care a debutat în poezie ca Eraclie Pralea. Debutul a avut loc în *Lumea. Bazar săptăminal* (nu în *Lumea*, cum apare în bibliografia din altfel foarte documentata carte a Dorinei Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, Minerva, Buc., 1986; *Lumea. Bazar...* este suplimentul literar al ziarului *Lumea* și e condus de G. Topirceanu). În același număr din 23 aprilie 1926, mai publicau poeme Argezi (*De-a v-ați ascuns...*, la p. 1), Sandu Tudor (singurul anunțat pe copertă), Alex. Bilciurescu și St. Zottovici. Poezia lui Eraclie Pralea, un necunoscut absolut care nu împlinise încă 19 ani, ocupă toată pagina 13. Se numește *Static*:

*În orașelul nostru timpul s-a oprit în loc
și ca să nu-i aduc 'aminte că prea e lung
popasul
a pironit inert și semnificativ, cu gest de
prooroc,
la catedrala din grădina mică, ceasul.*

*Se pare că în arcuț-care-a plesnit din
orologiu,
orașul și-a pierdut sistemul său nervos.*

*Pe soclu, eternizat în piatră, un om ilustru
cetește propriul său elogiu
câci nu se poate ști nicicînd ce scrie-n jos
pe pagina de piatră cetită de statui).*

*Orașul nostru tace și nu-i
Pe stradă nimeni să-i tulbure tăcerea,
câci oamenii aicea tac precum
figurile de ceară dintr-un panopticum.*

În ciuda celor citeva ezitări prozodice, poemul nu dezamăgește: cadrul prea mic, timpul prea „mare”, lipsit de dimensiunea scurgerii, orașul cu oameni de piatră și oameni de ceară creează impresia unui experimental loc unde nu se mișcă nimic, nici măcar sunetul. Iar miezul experimentului este prins în distihul: „...în arcuț-care-a plesnit în orologiu, / orașul și-a pierdut sistemul său nervos”, segment care rupe monotonia strofelor de patru versuri. Prezentarea unui oraș decerebrat este o noutate în literatura epocii, chiar dacă restul poeziei are un parfum cunoscut.

Doi ani mai târziu Sebastian mai publică 4 poezii, toate în *Universul literar*: *Imn* în februarie 1928, *Cîntec incert*, în martie, *Declin* în aprilie și, la începutul lunii decembrie, *Cîntec închis*. De data aceea se le semnează Mihail Sebastian, nume care începuse să fie ceva mai frecvent în paginile *Cuvântului* (în

timp ce Eraclie Pralea nu îl avea concurent pe Sebastian, este *primul* care se afirmă în presă). Între aceste poeme este republicat fără modificări, în 10 iunie, *Static*, semnat ca la debut. Citind pagina de poezie a *Universului literar* la care contribuiau 4-5 autori mai mult sau mai puțin cunoscuți, ai surpriza să constăți că vocea lui Sebastian este identificabilă, are un timbru distinct. Poezia lui este semnată stilistic. Un amestec de simbolism stins și ermetism incipient (rămas, la el, mai mult o virtualitate), obsesia temporalului (timp, anotimp, ceas, amintire și descoperirea calităților variabile ale clipei), oscilațiile prozodice în funcție de presiunea ideii (ideea cîștigă) duc aceste poezii risipite către un singur autor.

Imn este o incantație la adresa timpului maleabil

Incertitudinea aparține clipei trecute și se transmite din aproape în aproape pînă la ceasul prezent. Cînd nu știi dacă *celălalt* a fost *atunci* departe sau aproape nu poți ști nici dacă acum este aproape sau departe. Omul, timpul și spațiul determină identic depărtarea și apropierea: „(...) Crești în cuvîntul meu și în cuvînt descresci, / Precum un sbor nesigur descumpănind pe ape. / De ce te pierzi aici și-n care lume ești / În clipa cînd te simt departe și aproape?” *Declin* pare o variațiune pe aceeași amintire, cu ciudate accente argheziene și cu un vers axial, simbolic, în jurul căruia se rotește întreaga poezie:

„să nu mai vii să tulburi tăcerea mea de cruce”.

Perspectiva ulterioară aduce cu sine îndoiala, poezia, regretul și senzația că adevăratele evenimente se petrec abia în amintire: „Eu mă gîndesc acum, nedumerit și singur / la despărțirea care acum de-abea se-ntîmplă (...) De-ar stărui acum aceleași ceruri vechi, / Și drumul cunoscînd în care parte duce, / neîndurat și aspru eu te-aș opri în cale, / să nu mai vii să tulburi tăcerea mea de cruce. // Dar dacă trebuia în sinea mea să arzi / pe ruguri, să te lepezi de tine, de tine, pămînteană, / de ce nu pot acum călugăresc să uit / și să mă regăsesc cucernic în sutană?”

Să fi avut Mihail Sebastian un gând de punct poetic final cînd a scris *Cîntec închis*? Oricum micul, dar unitarul său grupaj de versuri se închide definitiv cu acest poem circular, ajuns cel mai „aproape de tăcere”. Poemul începe abrupt cu intrarea în no man's land-ul adverbului *unde*: „Unde acest cîntec de seară se spune singur, / unde aceste vorbe în sinea lor se ascund”. Lipsește așadar poetul. Spre deosebire de celelalte poezii unde solitudinea sau încremenirea de ceară a orașului erau tulburate măcar de o voce omenească, vocea poetului, de data aceasta cîntecul *se* spune pe sine. Nu mai există reperul uman care să dea coerență și limite (început și sfîrșit) sentimentului: „o tristețe începe din oricare parte / precum în amintire un pămînt rotund”. Dar iată conturul poemului care pare să-și înghită coada, ca Uroboros:

*Unde acest cîntec de seară se spune
singur
unde aceste vorbe în sinea lor se ascund
o tristețe începe din oricare parte
precum în amintire un pămînt rotund.*

*(...) Apropie-se limpede cel din urmă
glas
și monotonia lui să fie atît de prelungă
pe cît cuvintele aproape de tăcere
pe cît tristețea lor tristețea lui s-o ajungă.*

REDACTIA VĂZUTĂ DE SAVA ȘI SELL:

și distilabil, o încercare de purificare a orei. Între om și ceasul care se metamorfozează întruna se stabilește o relație afectivă („să-l deslușesc aproape și să-l iubesc imens”, „să-l recunosc mai bine și să-l iubesc mai drept”) și de aceea timpul i se supune:

*Desfășură-se ceasul înalt, unic, egal
Să fie uniform prin locurile-aceste,
Îndoie-se cu liniști de apă lîngă mal
Spre seară cînd nu știi ce e și ce nu este.
(...) Desfășură-se ceasul din ce în ce mai
vechiu*

*Simplificat și sobru, intim și liniar
Subtilizînd tăcerea spre calm și transparență
Desfășură-se ceasul din ce în ce mai clar.*

Pasul următor, firesc, este modelarea, stăpînirea amintirii într-un poem de amor, *Cîntec incert*.

Nici o deschidere, nici o posibilitate de a pătrunde în cercul cuvintelor care își păzesc secretul. În ciuda lipsei trimiterilor directe poemul creează un halou mistic în jurul său, cel puțin în sensul etimologic al cuvîntului. Ceva secret rămîne și în omul Sebastian, oricîte versuri sau pagini de jurnal i-am citi.

Sebastian nu a ajuns ceea ce numim îndeobște poet, deși atît romanele cît și teatrul său au o nervură poetică. Nimeni nu l-a luat în serios ca poet: nici contemporanii, nici urmașii, probabil nici el însuși. Nici moartea care i-a trecut prin sită viața, ca să aleagă „destinul”. Nu știu dacă cineva ar îndrăzni să se opună atîtor forțe și să spună că Sebastian a fost, de fapt, poet.

Valery OISTEANU

Noaptea în care a dispărut Ganesha

Nici stelele pe cer, nici luna
Statui decapitate păzesc templul fantomatic
Durga e plecat și Ganapati e singuratic
Susținându-și trompa, susținând colții de fildeș
Oh! Părintele Shiva, Oh! mama-Parvati
Nu-i lăsa pe hoți să-ți taie armele
Nu-i lăsa să desecreze templul
Peștera elefantului e întunecoasă și umedă
Trei lingamuri strălucesc în unison
Gana, Ganapati tu vei fugi în jurul lumii
Urmărit de un șarpe uriaș
Zece mii de temple și niciunul nu e casa mea
Eu țin lumea pe capul meu
Chiar ca femeile Balineze cărind ofrandele
Și preoții pictează o altă zeitate pe steaguri
O Gana, Ganapati, Ganesha
Fostii credincioși vînd relicvele tale
Și se închină la cîini.

Un sutien roșu de dantelă

Abrupt noaptea s-a topit
Un obiect roșu sclipește-n pat
E o altă noapte fără somn
E ora la care se servește ceaiul cu paianjeni orbi
de pe perete

E timpul vinului cu regina Cobra
Eu vorbesc cu ouăle ei, zgomotos și haiku
Ea își agită coada între coapsele tale
Și pe neașteptate aerul se umple
Cu enigmele parfumurilor vaginale
Cu otrava torturantă a zburdălniciei tale
Cu discreția dominării sclavului-stăpîn
Și cu o promisiune vagă a feselor tale virginale
și tiranice

Deschid ochii și ce văd
Exaltare debordantă
Un sutien roșu 34C
Țițe de chihlimbar dansînd ca două pisici albe
O muză care se umflă și se dezumflă
Un sutien roșu, un corset roșu, sfîrcuri roșii
Dă-i mașina
Și ea va găsi acoperișul lumii
Acestea nu sunt lanterne
Aceștia sunt ochi care privesc sutienul roșu
Deghizați în iubiti care se refac
În urma șocului celui mai mare cutremur al
trupului

De la erupția Muntelui Venus
Deschide porțile aceluia 34C
Lasă acele dorințe care zguduie să evadeze spre
desfrîinatele bacanale
Ce țin sexul încontinuu excitat și permanent
albastru

Hai să alergăm cu pasiune dezlănțuită
Cu norii, sub ecuator
Apusul soarelui tocmai a început
Și tu înoți în ocean
Purfind un sutien roșu de Caress Crosby
În timp ce viziuni de dragoste
Transpiră prin pielea mea
Și vaporii magici
Ne înalță spre nebunie.

Zidim o închisoare în culori

Suim spre vîrfurile muntelui, acoperit de nori de
noroi
Spargem bitumul, topim asfaltul pînă iese galben
Și nu mai coborîm pe cascada de mlaștină

Căci frica ne paralizează mintea, ca într-o ramă
Armageddonul tehnicolor se anunță mult prea
fîrziu

Cometele se înfilă în carambol de artificii
Dar ele nu cad, nu explodează, doar fisîie
Și lacrimi argintii curg pe lama săbiilor unite ca
într-o floare
Pe acoperiș e o oglindă concavă ce luminează
ciori

Două negrese pălăvrăgesc, în timp ce copilul
siluiește un cîine alb
Legăți-mă de zid și luminați-mi ceafa, de la spate
Vă voi cînta ca la duș poemele Dada la unison
Inimile de păsări sunt uscate și se vînd la
farmacia verde

Pentru diverse boli foarte nervoase
Toate ceasurile se opresc și Jupiter e bombardat
De ziua acrobatului i se taie frînghia
De la unghiile roșii, de la picioarele roșii
Frînghia de fapt e timpul obosit, pleostit
Tăiați nodurile, tăiați legăturile albastre
Tăiați punțile suspendate care ne leagă
Poetii tac, o liniște fără culoare, soldații strigă-n
van

Și cîntăreții tipă de pe terasa indigo,
În catacombă doar o băbuță prosternată, neagră
Zidim o închisoare fără geam, o boltă negativă
O închisoare a muzelor, a celor ce vor să spună
Să nu mai spună, să nu mai zică, să nu mai
grăiască

Să nu asculte... oculte... tăcere... vid.

În memoriam Gherasim Luca

Este-un vînt nefast ce nu aduce bine nimănui
Se pare că aruncăm flori poetilor ce nu mai pot
să le miroasă
Lăudăm urechile ce nu mai pot să audă cîntecele
noastre

Vești proaste de la Paris
Luca s-a aruncat în Sena
Moartea unui înger căzut, printr-o romantică
abdicare

Ca a îndrăgostiților cu inimi zdrobite
Orchestrale de jazz cîntă pentru sinucideri
necesare

În această lume nu e loc pentru poeți
Peștii cîntă micului său trup
Barje și bărci cu motor simt atracția
gravitațională a acestui
scafandru supraréalist, fără
mască de oxigen

El plutește în visul pur
Se balansează pe valurile dragostei nebune
Pe lîngă Notre Dame, pe lîngă Saint Germain
des Pres

El a sfidat poezia franceză și limbajul ei tragic
Else retrace în limbajul universal al nemuririi
Acum trebuie să fim atenți la versurile lui
profetice

Gîndurile exprimate sunt deja moarte
Realitatea înregistrată e deja depășită
Admisibilul devine inadmisibil,
Poetul leșină la vederea ultimului apus de soare
Obiectele demonice dispar în întuneric
Poetul se retrace în ocult
Luna devine un curcubeu lunar.

Sărbătoarea hi pnotică

Turme de obiecte asexuate suiau nerăbdător
colina de velur

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Reparata și Pirata

Interpretează Bombalăul Flaub
Cu crierii prăjiți de Emma-n scrob

Reparata și Pirata
Cea chioară de-un sîn fac plata
leșind din restaurant
Și-angajează-un diamant
Să le plimbe prin oraș
În amurgul pătimaș.

Pirata chioară de-un sîn
Vede-un fluture bătrîn
Bînd absent într-o tavernă
Cu-ari pa-nfundată-n pernă
Și șoptește: „Reparata,
Tu ești gata? Eu sînt gata!“

Și-atunci amîndouă intră
În tavernă să cuprindă
Fluturile triste în brațe
Pentru-ntreaga lor viață
Căci, oh!, totul, totul, totul
E-un zulf făcut cu drotul!

Perdele purulente curgeau peste dirijabilul

ostatec
Peste giganticii ochelari de metal înmuguriti

public
Peste blănurile eterofoniei cascadelor masturbate
Pești buhăiți se azvîrleau de la ferestrele

cinematografelor
Se tăia sînul drept păsărilor de plută veșnic
alăptătoare

Ca și cînd dominația cvartei e dovedită
În pasajul canonului bizantin
Peste el adormind horcăia încălțăminte de
carne

Și nimeni nu îndrăznește să se opună
transmutației metalelor

Turnurile delirului cîntau în acest asfințit calcinat
Carotidele se desfăceau glorificînd orgasmul

alcalin
Și mai existau acele locuri opuse, cu nervuri
scobite

Anunțînd faldurile fantomei de-albumina
inflamabilă

Peste întinderile corpului meu acoperit de răni
luxuriante

Peste avalanșe de ciuperce, polipi, bureți și
scafandrii de marmură

Peste trenele amorfe ale gheșelor ațîțate
De convulsiile tale erotice de lavandă
Astfel peste toate memoriile de ambră, peste
urlete de scorbut

Sunt condamnat să fiu iubitul tău pînă la
scheletul de balenă ruginie

Să fiu iubitul tău pînă la paharul cu sînge de
gladiator subteran

Să fiu stigmatizat cu numărul leptonic
Să fiu iubit pînă la totala descărnare a caselor
de bani

Oricum se-aud deja rafalele adorației nimicroare
Lotușii devoră urechile de bulldog ale

sinucigașilor
A căror ecouri redau curbura carbonizată a
cavalcadei

Îmblînzitorul scufundă cangea prin înfîia zăpadă
căzută pe sînii tăi

Inexplicabila brătară ierbivoră a falangelor
magnetizante

Către care port făcliile de lilieci
Ultima noastră sărbătoare hi pnotică.

Bălcescu în proza istorică

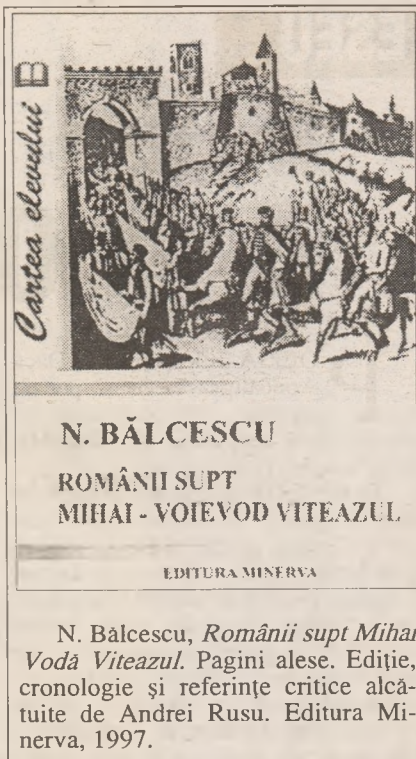
GENERAȚIA mea a fost intoxicată, printre altele, cu ideea că în revoluția de la 1848 în Țara Românească au fost două aripi antinomice. Cea cu adevărat radical-revoluționară condusă de N. Bălcescu și cea moderat trădătoare în frunte cu Eliade, gruparea Brătianu-Rosetti fiind mai apropiată de cea a lui Eliade. Era, în această dihotomie, un mare neadevăr. Eliade, cu toată aplecarea sa spre ceremonial și pompă, era, de fapt, cel mai virșnic și mai cu prestigiu dintre revoluționari și a adus mișcării necesarul spor de maturitate și chibzuință. Iar din tabăra, de pildă, a lui Bălcescu, Ion Ghica, ca și Al. Goleșcu-Arăpila, au fost destul de temperați, ajungând, în perioada unionistă (Ghica și după aceea), personalități așezate, dornice să ocupe poziții politice în ierarhia politică a vremii, (Ghica voise chiar, în 1858, să devină domnitor), din tot revoluționarismul de la mijlocul lui 1848 rămânând aproape nimic. Din toți foștii revoluționari munteni singurii care au înțeles sensul evoluției istoriei au fost I.C. Brătianu și C.A. Rosetti care, pliați pe realul conjunctural, au întemeiat, în 1875, Partidul Liberal, conducând cu chibzuială România pe drumul creării necesarelor organisme moderne și modernizatoare.

INCONTESTABIL, Bălcescu a fost, la 1848, tipul - vorba lui Calinescu - al revoluționarului pur, deși n-a ocupat decît modesta funcțiune de secretar al guvernului revoluționar. Dar a fost, negreșit, călăuzit de un duh mesianic, încercînd, după înăbușirea revoluției muntene, să concilieze revoluționarii ardeleni cu Kossuth, bine amestecat, apoi, în dihoaniile dintre foștii pașoptiști, avîndu-l ca prim confident epistolar pe Ghica și detestîndu-l efectiv pe Eliade, pe care l-a acoperit, adesea nedrept, cu injurii. Mai spera, în exil fiind, în renașterea mișcării, investind încredere într-o mișcare obștească a naționaliștilor, agitîndu-se mult (alături de mari personalități revoluționare europene) și dînd sfaturi prin scrisori aglomerate de povești și indemnuri. Dar era iremediabil lovit de tuberculoză (contractată în cei doi ani de detenție - 1841-1843 - la Mînăstirea Mărgineni, ca urmare a complotului condus de D-tru Filipescu, la care a participat) și boala progresează, măcinîndu-l. După ce, în mai 1859, publică la Paris *Question économique des Principautés Danubiennes* și în noiembrie *Mersul revoluției în istoria românilor*, face, în 1852, o călătorie la Constantinopol, în aceleași scopuri înalt politice, la înapoiere încercînd să se oprească în țară pentru a o revedea. Dar i se interzice intrarea în țară, încît, îndurerat, ajunge la Palermo, unde moare în noiembrie 1852 (la 33 de ani), într-un hotel mizer, fiind înmormîntat în groapa comună a săracilor. De e să dăm crezare unor surse postume, apucase să con-

ceapă un fiu cu o Luxița Florescu, vag, apoi, om de litere (Bonifaciu Florescu), figură stranie și mult neplăcută.

DAR, din fericire, Bălcescu a lăsat o operă. Istoria îl preocupase din adolescență. În 1844, la 25 de ani, publică, în *Propășirea*, studiul *Puterea armată și arta militară la români*, promisiune pentru o bună carieră în istoriografie. Un an mai tirziu, în 1845, începe să publice, împreună cu ardeleanul August Treboniu Laurian, vol I din *Magazin istoric pentru Dacia*, revistă conținînd documente, cronici, diplome, inscripții, studii și folclor. Ajuns la Paris, în vara lui 1846, se adîncește în adunarea de material istoriografic (izvoare) pentru o monografie despre Mihai Viteazul. Va continua apoi cercetarea în biblioteci italiene (și la Vatican), colectînd, pentru acea vreme, informații de interes excepțional. În 1847 începe chiar redactarea lucrării, pe care o intrerupe și o reia prin 1850-1852, izbutînd să o aducă - în ciuda bolii - spre o fază rotundă, deși nu izbutește să o încheie. Va fi publicată, parțial, de Odobescu, de-abia în 1861 în *Revista Română*, apărînd în volum în 1878, sub supravegherea lui Slavici. Dar prima ediție critică a lucrării, conformă cu originalul manuscris, apare tocmai în 1960. Această carte, reeditată recent la Editura Minerva, poartă desigur pecetea caracteristică a epocii. N. Iorga apreciaze, la începutul veacului nostru, că istoriografia modernă, științifică românească începe cu el, Ion Bogdan și Dimitrie Onciul, generația precedentă (Hasdeu, Xenopol, Tocilescu) fiind una romantică pentru că nu s-a bizuit pe critica exigentă a izvoarelor utilizate. Dacă Hasdeu și Xenopol aparțineau școlii romantice în istoriografie, ce să mai spunem de Bălcescu? Opera sa întreagă, și monografia despre Mihai Viteazul în special, aparțin, incontestabil, școlii romantice, purtînd pecetea ei caracteristică. Sigur, se citează multe și variate izvoare (Șerban Cioculescu laudase mult această bogăție documentară), dar, urmărite atent, la lectură, e greu să nu-i dai dreptate lui Calinescu cînd afirma că avem de a face, aici, de fapt, cu o compilație de izvoare. Iar Iorga, în *Istoria literaturii românești în secolul al XIX-lea*, apreciaze că, în ceea ce privește izvoarele colectate, Bălcescu nu a putut deosebi esențialul de secundar, adevărul izvor de cel tulbure. Aceste aprecieri sint, fără discuție, drepte și adevărate. În ciuda lor (carente sub raport istoriografic), cartea rezistă și azi pe unele porțiuni. Ea este, de fapt, o înaripată poemă în proză (de unde - și datorită calităților expresive care nu sînt puține - aparține și istoriei literare) închinată lui Mihai Viteazul, conceput romantic ca omul providențial chemat de divinitate să simbolizeze ideea unității naționale, înfăptuită de geniul politic al voievodului la 1599-1600. Lucrarea are suflu înaripat, tenta pro-

vidențialistă venind de la italianul Cantù, nu e tot timpul monotonă (cum crezuse Calinescu), autorul vădește, nu o singură dată, har portretistic, concepîndu-l pe Mihai în spirit romantic (are dreptate dl Nicolae Manolescu), încorporarea divinității, „Deschid sfînta carte, își începe Bălcescu explicativ monografia, unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei citeva pagine din viața eroică a părinților lor. Voi arăta acele lupte urieșe pentru libertatea și unitatea națională, cu care românii, supt povăța celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea. Povestirea mea va coprinde numai opt ani (1593-1601), dar anii istoriei românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfe către patrie“. Și iată cum e adus în scenă providențialul erou, văzut ca o însumare de alese calități, totul, cam în răspar cu realitatea apoi dezvăluită, încorporare de liliac absolut: „În acel timp de chin și jale, strălucia pe Olt, în Craiova, un bărbat ales și vestit și laudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile lui alese și felurite, prin credința către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către cei asemenea, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce împodobeau strălucitul său caracter. Acesta era Mihai, banul Craiovei, fiu al lui Patrașcu - Vv“. Și imediat narează povestea apocrifă cu presupusa tentativă a lui Alexandru cel Rau de a-l ucide pe Mihai și refuzul călăului de a-i reteza capul, privindu-l pe osîndit nîmbat de har divin, aruncînd satirul și exclamînd că nu-l poate ucide pe acest om. E o scenă din recuzita romantică, neadevărată, pe care am deprins-o, în copilărie, din manualul școlar de citire, după o legendă purtînd semnătura lui Bolintineanu. Dl Nicolae Manolescu, folosindu-se de surse creditabile, știe și o precizează în primul volum din *Istoria critică a literaturii române*, că scene ca acestea și altele despre rolul providențial al lui Mihai sînt preluate de Bălcescu de la dascălii săi ardeleni, cu deosebire de la Florian Aaron, care, și el, îi utilizase pe vechii cronicari. Pomenind de lupta de la Călugăreni, strimtoare aleasă de Mihai „spre a sluji de Termopile românilor“, Bălcescu devine nostalgic, amintindu-și că, apoi, la 1848, i-a întîlnit pe turci, venind, tot prin drumul Neajlovului, să ocupe Bucureștiul, punînd capăt revoluției: „Vai! Scriam aceste rînduri în anul 1847. Cine îmi vrea fi zis atunci că abia un an va trece și inima-mi va fi și mai crud de durere ispitită. Era în vremea unei frumoase deșteptări naționale, atunci cînd un popor întreg jurase că va muri pentru patrie și libertate. Turcul, vecinul dușman, se pornise tot de la Giurgiu spre a ne răpi aceste bunuri scumpe. Mă aflam într-o adunare populară cînd sosi vestea că păgînul a tăbărit la Călugăreni, călcînd cu picior batgioritor sfînta țărîna a pă-

rinților noștri, glorioșii martiri ai libertății naționale“. Aceste inserții narrative, care opresc firul poemei istorice, hotărît din panoplia romanticității, apropie lucrarea de zonele literarului. De aceeași proveniență este și descrierea înaripată a Ardealului, ca și blamarea lui Mihai că, neștiind sau nevoind să apeleze la popor, a fost înfrînt la Mirăslău: „Din nenorocire, Mihai nu pricepu niciodată că în popor și numai în popor e adevărata lui putere, adevărul său sprijin. El îl căutase cînd în nobili, cînd în armie și în oștile mercenare, cînd în Austria... De ar fi poporul cum trebuia, el ar fi putut învinge astfel pe dușman și nu i-ar fi dat vreme a se întări și a-i dezorganiza armata cu încetul“. Și adaugă, cu un oftat de suferință care nu aparține laboratorului istoriografului ci literaturii: „În pept inima ni se frînge de ce înaintăm în povestire către acea catastrofă grozavă la care ne tîrî aceste greșeli; căci de aci izvorîră nu numai nenorocirile acestui bărbat mare, unul dintre cei mai minunați ai istoriei omenirii, dar încă și nenorocirile nației române, care, dintr-atîta mîrire și glorie, căzu, împreună cu eroul său, într-o prăpastie spăimîntătoare, de unde două veacuri și jumătate de suferințe nu au putut încă mîntui“. Rapsodul cronicar îl învinge, nu numai aici, pe istoric. Narațiunea sa istorică e aici, ca peste tot, (cu excepția descriției bătăliilor evident monotonă, deși autorului îi plăcea să le povestească) mai ales solemnă și gravă, rareori întîlnind registru dinamic și precipitat.

EDIȚIA pe care o comentez, concepută pentru uz didactic, e alcătuită de dl Andrei Rusu, cel mai bun, remarcabil editor al operei lui Bălcescu, după travaliul de editor al lui Gh. Zane. De altfel, îmi aduc aminte, Gh. Zane, după ce i-a verificat științific ediția, l-a recomandat pe dl Andrei Rusu drept singurul editor creditabil al operei lui Bălcescu. Dl Andrei Rusu a publicat, în 1969, la fosta Editură a Tineretului o remarcabilă ediție a poemului în proză *Românii supt Mihai Vodă Viteazul*, cu o prefață strălucitor învățată a d-lui Paul Cornea și o alta, la Ed. Minerva, în 1970, cu o prefață a raposatului G.C. Nicolescu. Impecabilă sub raport filologic, ediția aceasta a d-lui Andrei Rusu e întregită de un cuprinzător tabel cronologic și o excelentă secțiune de opinii critice despre opera lui Bălcescu în general și a acestei scrieri în special rostite, de-a lungul timpului, de condeie avizate. În toate alcătuirile ei, ediția dovedește înalt profesionalism.

Orizonturi interioare

POEZIA mileniului III? Dacă Apocalipsa trece și poezia rămâne... Personal, habar nu am nici ce e cu poezia mileniului II, darmite ce va fi cu...

Să-mi definesc, totuși, poziția în timp și spațiu, cât de cât: septembrie 1997, Oradea, prima ediție a Festivalului Internațional de Poezie, să zicem, România Noului Ierusalim? Surâdeți? Or fi, totuși, adevărate măcar aceste repere? Cum puteți să dovediți că ele sunt adevărate, o dată ce „adevărul nu se identifică azi cu realitatea”, intrați cu toții cum suntem în post-istorie? Eu, unul, nu mai pot dovedi nimic decât prin poezie - care nu poate fi recunoscută drept probă a adevărului, nu? Sau poate, și eu nu sunt conștient de asta. Inconștient cum sunt... Azi, când nu mai crede nimeni în cursul unitar al istoriei, al evenimentelor și al viziunilor ei, când nu mai există progres și când un sens se arată în toate direcțiile (dacă se arată) - deci, azi, când nu mai există nici modernitate... Azi, când totul ar trebui să fie regândit. Când se face deja caz de „gândirea slabă” (Gianni Vattimo), la care „chiar și știința modernă contribuie la acest destin de *slăbire a ființei*”, la acest sfârșit de mileniu. Azi când, vrând, nevrând, devenim adepți ai slăbirii prin fragmentarism, slăbire a coerenței subterane, care te poate face să treci prin zid! Da, azi putem vorbi de post-modernitate și prin această slăbire a adevărului ca prezență obiectivă, și prin această slăbire a imaginii obiective a lumii - dar, atenție, oare nu cumva acest adevăr exterior, cu cât slăbește, cu atât îi va crește adevărului nostru interior tăria, ca și realității noastre interioare? O realitate interioară plină de pluralități, care își poate multiplica interpretările... Eu, cel puțin, asta sper.

Că vine poezia anului 2000 la rând, cu totul specială? Că Apocalipsa biblică trece și că poezia rămâne? Numai Dumnezeu știe ce se va mai alege de sufletul nostru... Până una, alta, orice sfârșit (inclusiv sfârșitul lumii sau al definitivării unui poem) vine ca o eliberare supremă, binefăcătoare...

Dar să-mi definesc încă o poziție pe frontul de așteptare, legat de tema noastră, mergând acum pe mâna lui Emil Cioran: „În afară de muzică și poezie, totul e minciună sau vulgaritate” și „În afară de poezie, metafizică și mistică, nimic n-are nici o valoare”. Deci, merită să batem câmpii pe seama „Poeziei mileniului III”? Merită, o dată ce putem zice liniștiți, acum, că după Apocalipsa noastră interioară, o dată trecuți cu bine sufletește de anul 2000, putem transforma poezia în realitate (și nu invers)... Chiar dacă: „O notă esențială a vremii noastre este plictiseala de cultură, dezabuzarea și refuzarea valorilor, renunțarea la morală” (toate, culmea, ajunse azi valențe ale nonconformismului de tip postmodernist?).

„Diminuati ca ființă” după două epuizante milenii creștine, încheind definitiv și ciclul modernității, ajunși la un nou sfârșit al timpurilor, e clar că am avansat și mai mult, periculos de mult, către adevăr. Și ce poate fi acest adevăr care, repet, „nu se mai identifică azi cu realitatea”? Poezia „totalității” morții? Dar moartea trupeză, fizică, „materială”, de sfârșit de lume, care coincide cu Apocalipsa biblică și cu predicțiile științei astrologice (aliniere a planetelor „în forma de cruce”, dereglarea gravitațională, schimbarea polilor, prăbușirea Lunii pe Pământ) nu va lăsa loc unei alte lumi a sufletelor, a deconstrucției postmoderne, în definitiv? Sigur, e un joc al meu de cuate în cele ce tot afirm aici - dar cum

orice joc, să poată să fie recunoscut, are nevoie de reguli... Las la o parte gratuitatea jocului în sine, deoarece pe mine mă interesează spontaneitatea jucătorilor. Cum, necum, „regula” ludicului are un sens, nu? Așa că, dați-mi voie să mă mai joc un pic aici...

În mic, Apocalipsa are oricum loc, de la începutul lumii, în interiorul fiecărui individ - dar să aducă, oare, sfârșitul modernismului chiar Apocalipsa colectivă? Acum, la sfârșitul secolului XX, când subiectivismul, viața noastră interioară, vulcanul realităților ei interioare este în prag să atingă paroxismul, să erupă și să acopere cu lava sa cealaltă realitate, exterioră nouă... E o idee. Dar de unde să știu eu că ideea aceasta a mea nu e o idee falsă? Parcă adevărul trebuie căutat după ce obții o normă a ideii adevărate (sau a ceva care să miroasă a adevăr)... Dar știți cum zice filozoful: „Dacă puteam atunci să mă gândesc mai adânc, aș fi părăsit un rău sigur” (Baruch Spinoza). Din păcate, nu putem ști cum să ne păzim de ideile false - „idei care să vină din gândire, nu din simțuri”...

POEZIA mileniului III? Doamne ferește... O poezie a regândirii, nu numai a recitării? O regândire consumatoare (care se hrănește din substanța propriului sine, epuizabilă), postmodernă, a delegitimării actului creator considerat azi profesionist, a desincronizării cu alte culturi, a promovării cu obstinație a reversului monedei și a „faptelor de armă, ca fapte de limbaj”? O poezie a rafinării până la volatilizare a sensibilității artistice - însă nu o poezie pură, goală de conținut, ci una a „energiilor increate”, a „urgerii haotice a lucrurilor”, mizând pe naivitate și spontaneitate (contemplația naivă este sursa creației adevărate, nu aceea erudită,

care pervertește dispozițiile sufletești, credea Emil Cioran).

DAR să fac ochii mici și să mai privesc oleacă în zare, până la orizonturile de limbaj, cu efecte magice! Limbaje adecvate la realitatea noastră interioară, singura realitate care ne apropie de adevăr, deci. O realitate absolută, care transcende lumea, o realitate a „sacralului din noi”, care dă sens realității acestei lumi, ce ne e specifică. Realitate a verticalității spiritului, tensionată, care mereu ne duce la disperare existențială - ea e singura realitate care salvează Sensul, în general, la care trebuie să facem mereu recurs în particular...

Apoi, ce viziuni avem, privind la orizonturile noastre interioare? Avem prăbușiri sau ascensiuni până în zone interzise ale limbajului? Viziuni crepuscular-agonice? Într-o lume în care „obiectul” va fi cel alienat de aici înainte și el va ajunge să fie agresorul „subiectului” - și nu invers.

Ce vedem, așadar? O lume a unei realități care se sustrage. Ce gândim? Gândim cumva că: „Dacă moare Dumnezeu, moare și realitatea lumii noastre interioare și adevărul ei”? Fără Dumnezeu în noi, ne moare identitatea? Câtă vreme non-identitatea nu e purtătoare de sens. O întreagă lume devenită limbaj, limbaj capabil să te transfigureze pe tine, creatorul - vai, după 2000 de ani creștini de conștientizare a „actului creației scrise” (culte), de conștientizare a subiectivității acestui act...

Pe măsura regăsirii de sine, supra-viețuind propriei Apocalipse, realitatea noastră interioară, „prin încarnarea limbajului”, din afara sensibilului, ne va încorona prin poezie! Poezie a mileniului III, a mișcărilor complicate ale sufletului, în primul și în ultimul rând, mișcare a sufletului care e în directă corespondență cu mișcările cosmosului - cu „minus-cunoașterea” și cu iraționalul, cu indeterminarea, cu decentralizarea individ-societate (centrul rămâne în individ, nu în societate) și cu refuzul „profundizării” cu incoerența, inconsecvența, demitizarea, antipozitivismul, critica metafizicii, toate la un loc recunoscute sub pălăria post-modernismului?

Și, apropo: nu cumva postmodernismul asta vine din substratul vieții noastre interioare, din autorecluziune, din realitățile noastre „organice”? Realități sedimentate generații la rând, ale subconștientului, care ies la suprafață acum, prin intensificarea „dualismului” între conștiință și această realitate, a luptei dintre ele și apoi a complicității lor la subminarea autorului însuși; stăpânul lor, autor care n-are ce face și-și ia tot mai în serios „menirea de Creator”, cenzura transcendentă intervenind? Ca, vorba aceluiași Emil Cioran: „Dacă poți, lasă-te de viața interioară fiindcă, dac-o faci cu măsură, n-are valoare, iar dac-o exagerezi, te distruge”...

Biată viață interioară a poetului anului 2000 și apoi al secolului XXI, creștin - ce să mai cred? Între creație și distrugere, între aceste două instincte, impulsuri, potențialități mai mult sau mai puțin primare-înnăscute, care-și sunt alternative („creația” are ca alternativă „distrugerea”, nu?), scriitorul adevărat nu poate să aleagă decât creația; chiar dacă manifestarea voinței creative duce la suferință și la distrugerea creatorului însuși, până la urmă...

Liviu Ioan Stoiciu

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

DEȘI...

SE ȘTIE că în multe dintre abaterile de la normele lingvistice se manifestă anumite tendințe care sînt firești în evoluția unei limbi. Astăzi constatăm că ne par absolut normale unele forme și construcții care în urmă cu mai puțin de un secol îi îngrozeau pe puriști; tot așa, e sigur că o parte din erorile și improprietățile condamnate acum se vor impune cu timpul în uz și vor fi acceptate de normele academice. Există totuși cel puțin o zonă a limbii în care e greu de crezut, chiar în perspectiva evoluției, că devierile de la normă vor deveni vreodată acceptabile: aceasta cuprinde regulile de legare logică a enunțurilor în frază și în afara ei. Multe erori de sintaxă și de coeziune a textului nu au cum să se impună, deoarece contravin chiar principiilor comunicării. Ele sînt însă greu de corectat, pentru că sînt determinate de insuficienta stăpînire a ideilor. În măsura în care apar, din neglijență, tot mai frecvent, instaurază confuzie, produc o degradare a comunicării.

Am vorbit altă dată despre cît de greu reușesc unii autori să exprime relațiile de cauzalitate. Relația cunoscută în gramatică sub numele de sub-

ordonare concesivă pune probleme la fel de mari. Cel puțin așa par să indice mai multe exemple recente de fraze care conțin concesive și alunecă în incoerențe sau contradicții. În exemplul de mai jos, reproducerea automată a unui proverb complică structura logică și sintactică a enunțului, aducîndu-l într-un impas logic: „Țădula, *deși* știa că fuga-i rușinoasă, *dar* sănătoasă, a aruncat pastilele în șosea și a rupt-o la fugă.” („România liberă”, 2268, 1997, 24). Se știe că aceeași relație se poate exprima prin subordonare cu ajutorul conjuncției *deși*, sau prin coordonare adversativă, cu *dar*. *Fuga e rușinoasă, dar e sănătoasă = Deși e rușinoasă, fuga e sănătoasă; Știa asta, dar a fugit = Deși știa asta, a fugit*. Din combinarea celor două tipare s-a produs în cazul citat o inevitabilă contradicție: „Țădula, *deși* știa că fuga-i (...) sănătoasă, (...) a rupt-o la fugă”.

Multe fraze scapă de sub control din cauza abuzului de gerunzii, prin care sînt contrase mai multe propoziții, fără a se dezambigua raportul logic. Textul din care am citat mai sus se încheie cu fraza: „*Deși* li s-a dus vestea polițiștilor arădeni, *fiind* practic vînați de lumea interlopă, Aradul

fiind în apropierea graniței româno-ungare, mulți traficanți aflați în tranzit au fost descoperiți chiar cînd erau pe punctul de a răsufla ușurați” (ib.). Ideea fundamentală, care apare în relația dintre subordonată și regenta ei, este și aici absurdă - și e complicată inutil de eventualele valori cauzale care se pot atribui construcțiilor gerunziale.

Al treilea exemplu e cel mai aberrant și reproduce mecanismul parodiat de Caragiale în *Proces-verbal*: începutul concesiv rămîne în suspensie, pentru că fraza, extinsă din aproape în aproape prin gerunzii, nu se mai încheie deloc. Regenta propoziției inițiale nu mai apare, folosirea adverbului *totuși* înspre finalul frazei nereușind să salveze raportul logic: „*Deși* dispunerea mobilierului și a suprafețelor textile în combinație cu metalul, suprafețe vitrate, scaiul și melaminatul oferă o mare varietate de texturi, *remarcîndu-se* discreția și economia cu care sunt folosite, fără ornamente gratuite, *sugerînd* o preocupare pentru util, în care frumosul e prezent, *totuși*, cu bună cumpănire” (*Casa Lux* 7, 1997, 8).

Gândirea mitocană (I)

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

SUNT invitat, aproape somat, să mă explic. Ce înțeleg prin *gândirea mitocană* invocată într-o polemică? Să dau exemple. Situația îmi amintește de cele povestite nouă, câtorva studenți pe care-i invitase la Capșa, de un profesor foarte apropiat într-o vreme de G. Calinescu. În timpul unei conferințe susținută, dacă nu mă înșel, la Sala Dalles, într-un ciclu duminical, autorul Istoriei este rugat din sala, cam insistent, să dea niște exemple care să illustreze cele prezentate asistentei. Iritat, G. Calinescu răspunde scurt „Exemplele sunt pentru proști!” Mirarea n-a fost mică. Nici mahnirea multora dintre cei aflați în sala.

Câteva zile mai târziu, profesorul nostru și apropiatul lui G. Calinescu este întrebat de acesta din urmă cum i s-a părut povestea cu exemplele. După ce își ascultă colegul și prietenul, G. Calinescu se înnegurează și măturisește că nu dorise să-i facă proști pe cei din sala. Dimpotrivă, voise să le spună că sunt suficient de deștepti și bine pregătiți pentru a nu solicita exemple când lucrurile sunt atât de simple, că își pot imagina ori culege exemple de unii singuri. Ca să nu mai căutăm prea mult tâlcul celor povestite, Al. Piru, căci despre el este vorba, a continuat să zâmbească așa cum numai el știa să o facă și apoi ne-a rugat să nu-i mai solicităm tot timpul... exemple, „căci unele lucruri trebuie să fie limpezi chiar și pentru oamenii deștepti, nu?” „Și dacă nu sunt?” s-a trezit întrebând unul din noi. „He! He!”, a râs Al. Piru. „Dacă nu sunt, atunci înseamnă că G. Calinescu avea dreptate. He! He!”

La examen, înainte ca studentul cu întrebarea de la Capșa să fi ales unul din biletele de pe masă, profesorul i-a cerut carnetul de note și i-a trecut în el un zece. Descumpănit, studentul a dat să întrebe ceva. Al. Piru l-a întrerupt și i-a spus „Examenele sunt doar pentru

proști. Ca și notele din carnet, dar notele trebuie să le punem în carnet, nu? Vacanța plăcută.”

Gândirea mitocană? Ce este așa de complicat cu ea? A, da. Sunt câteva dificultăți. Cea mai importantă ar fi prezumția prea multora dintre noi că o gândire mitocană este dublată întotdeauna în scris de mitocanie, violență, când de fapt, lucrurile nu stau tocmai așa. O gândire mitocană nu implică neapărat lipsa istețimii. Și istețul reușește, deseori, să-și mascheze mitocania de gândire într-un discurs perfect urban. Textele lui par ireproșabile, neincalcând în nici un fel codul bunelor maniere. Gândirea mitocană nu înseamnă în mod necesar impulsivitate, pripeală în formulări, disponibilitate de a reacționa de fiecare dată *la cold*. Multe din capodoperele gândirii mitocane sunt scrise la rece, căci proprietarul unei asemenea gândiri este, deseori, un om foarte calculat, cântărind bine când și cum să-și aleagă țintele. Mișcătoare ori nu, acestea din urmă sunt lipsite, deseori, de șansa de a dovedi agresiunea la care au fost supuse. De ce? Fiindcă li se cer exemple. Și exemplele pe care le pot ele invoca nu țin strict de sfera limbajului. Așa se face că, nu rareori, gândirea mitocană este chiar în situația de-a fi percepută drept adevărata victimă a situației, partea agresată, lezată, profund îndurerată și mahnită de moarte. Suntem de atâtea ori furați de reverberația cuvântului, încât nu mai facem efortul de a urmări gândul ce-l pune în mișcare. Suntem de atâtea ori captivi ai vorbei și vorbelor încât gândirea mitocană din spatele lor rămâne o adevărată eminență cenușie. Adică o prezență feroce, dar lipsită de nume, de identitatea probată de un buletin de populație ori un pașaport. În lipsa probelor de tip administrativ ori lingvistic, ea rămâne o prezență plenară dar nevăzută, de nepăit, o divinitate de semn negativ. Un fel

de obiect zburător neidentificat, prezență simțită cu un al nu-știu-câtelea simț. În lipsa probelor de tip administrativ sau chiar lingvistic, gândirea mitocană nu există. Ne sufocă, dar nu suntem în stare să-i identificăm direcțiile de mișcare.

Prudența este un atu doar în aparență paradoxal al gândirii mitocane. O astfel de gândire se ferește să rostească nume. Iar atunci când le rostește, o face cu o candoare îngerească. Zâmbește și trece mai departe ca și cum nimic nu s-a întâmplat. Evident, ea nu mănâncă usturoi, și doar numele rostite din vârful buzelor sale ar putea fi bănuite de vicierea calității mirosului înconjurător.

Gândirea mitocană este și o prezență impresionantă în lumea gesturilor de caritate. Generoasă donatoare de măduva, adică de mojiție, ea transferă imense cantități din ce-i este mai propriu în contul altora. Apoi pozează, încă o dată, în victimă. Simularea constituie nu doar una din armele ei cele mai redutabile dar și imensa ei forță de regenerare. Permanent în priză, ea convinge că nu este decât o plâpândă lumânare, agresată de vânturi care mai de care mai aprige. Șoptește, ne spune ea, pentru a nu deranja; ce și pentru urechile cui șoptește pare să nu ne mai intereseze. Consumatoare de farduri de toate culorile, gândirea mitocană este avocata apei clare de izvor și a săpunului Cheia. Nu cunoaște gustul veninului, fiindcă nu face decât să-l secreteze, gustul lui este doar pentru alții, ei, gândirii mitocane, nu i se cuvine decât gustul mierii.

Cum vedeți, nu am exemple în legătură cu gândirea mitocană. De aceea nu pot condamna pe nimeni dintre cei care-mi spun că ea nu există, atâta timp cât scrie civilizată, răspunde la bună ziua ba chiar și îmbrățișează călduros. Măteamă că eforturile prea sofisticate de a înțelege ce este, cum arată și cum își

face simțită prezența gândirea mitocană îi sporesc acesteia șansa de-a produce, la nesfârșit, capodopere ale disimulării. Dacă nu avem încredere în banalul nostru bun simț, nici un al-nu-știu-câtelea senzor nu ne va putea ajuta vreodată să recunoaștem prezența gândirii mitocane. Și-atunci, la ce ne-ar mai fi de folos exemplele? Proști ori numai naivi, prea deștepti ori de vocație orbi, umblăm după bastoane. Trebuie să avem în ce ne sprijini, dacă vom da totuși ochi în ochi cu evidențe pe care, de altfel, nu dăm doi bani. Ai sau nu organ, vorba poetului, pentru detectarea gândirii mitocane. Dacă organul îți lipsește, nimic nu te poate face să simți prezența ei.

Dacă există, totuși, ceva ce semnalează vizibil prezența gândirii mitocane este siguranța că toți ceilalți suntem proști, naivi, indiferenți. Iată un exemplu - ce-i drept fictiv, fiindcă la noi așa ceva nu se întâmplă, nu? Apare o carte. Cineva descoperă că volumul respectiv cuprinde și un plagiat și dovedește existența acestuia. Cel prins cu ocazia mică publică un textuleț, chipurile plin de umor, în care recunoaște și nu prea plagiatul comis. Ar fi vorba, ne asigură el, doar de o neglijență și nu de un plagiat. Dacă nu ne explică de ce a trebuit ca altcineva să semnaleze public neglijența respectivă și nu chiar el, în schimb, neglijența ne spune cu aplomb cum pot fi reparate lucrurile: doar prin republicarea integrală a capodoperei sale...!?

Chiar are dreptate gândirea mitocană? Chiar suntem idiști cu toții? Sau doar facem pe proștii? Și dacă ne prefacem a fi orbi, surzi, a ne bălăci în indiferență, la ce ne-ar ajuta acest joc stupid? Că despre gândirea mitocană este destul de limpede ce folosește trage din asemenea situații.

Gânduri... ca răspuns la un eseu din „R.L.”

UN EVENIMENT cultural prea puțin mediatizat față de importanța sa reală a fost cel de-al IV-lea Congres al Germaniștilor din România, ținut la Sinaia în iunie 1997. Meritul organizării unei manifestări de o asemenea pondere intelectuală, la care au participat și reprezentanți de elită ai germanisticii din numeroase alte țări europene, revine în principal Societății Germaniștilor din România, condusă de profesorul universitar și traducătorul George Guțu. Printre invitați s-a numărat dl. Hans Bergel, apreciat romancier, foarte activ în cadrul institutului Südostdeutsches Kulturwerk din München, editor al impresionantei publicații *Südostdeutsche Vierteljahres-Blätter*, în redacția căreia activează forțe de calibrul unor Peter Motzan, Horst Fassel, Stefan Sienerth. În zilele când se desfășura congresul, domnului Hans Bergel i-a fost conferit titlul de Cetățean de onoare al municipiului Brașov. Profitând de reîntâlnirea cu domnia sa, i-am înmănat o copie xerox a eseului meu „*Vânt potrivit până... la momentul potrivit*”, pe care *România literară* a avut bunăvoința și inspirația de a-l publica tocmai în numărul 21/1997, dinainte de începerea congresului. Scurt timp după aceea, am primit din partea domnului Bergel o interesantă epistolă ca răspuns la ideile expuse în textul meu (prezentat într-o variantă mai extinsă la sus-amintitul congres, sub titlul: „Câteva aprecieri subiective despre influența exercitată de tinerii literați germani din România asupra colegilor lor români, în deceniile 1969-1989”). I-am cerut permisiunea de a-i face cunoscute opiniile în rândul cititorilor noștri. Dânsul s-a declarat de acord, cu condiția ca textul scrisorii să fie tradus integral. Ceea ce și fac în continuare, cu convingerea că e vorba despre un document intelectual ce depășește sfera de interes a unei simple relații amabile între doi literați.

9 iunie 1997

Mult stimat domnule Mihaiu,

încă sub impresia considerațiilor Dvs. eseistice din „*Vânt potrivit până... la momentul potrivit*”, țin să vă

scriu. Acum, după lectură, mă simt dator să vă mulțumesc că mi-ați dat la Sinaia o fotocopie a expunerii Dvs. din *România literară*. Tot ceea ce ați descris în articol m-a captivat, căci este și o parte din mine însumi. Privind lucrurile din partea cealaltă, anume de pe „versantul germanic”, precum și din unghiul de vedere al unei alte generații, climatul spiritual pe care îl conturați mă atinge ca o adiere dintr-o lume ce - din păcate! - nu mai există în intensitatea cu care o trăisem eu, și care în curând nu va mai exista deloc. Mă refer la acea corelație, sau chiar la simbioza existentă cândva în Transilvania noastră, în Ultra Silvana noastră, între spiritualitatea română și cea germană. Pentru mine personal aceasta a fost o realitate covârșitoare. Faptul este evident, dacă mi se permite să adaug, din simpla lectură a romanelor mele „*Dans în lanțuri*” și „*Când vin vulturi*”. Încă din adolescență, raporturile spirituale cu românii au reprezentat pentru mine o necesitate, adăugând o vivace componentă de factură latină la ceea ce Dvs. numiți „alemanitate” și care m-a definit genetic și prin formația timpurie. De mult timp mă tentează, de exemplu, să analizez într-un studiu mai cuprinzător influențele pe care marii naratori români, de la Slavici la Sadoveanu, sau de la Creangă până la Preda, le-au exercitat asupra prozei mele. Nu mă refer, evident, la aspecte de ordin sintactic. Dar sunt cât se poate de conștient că o mare parte a atmosferei specifice legate de descrierea și evocarea naturii sau a tipurilor umane sud-est europene din narațiunile mele ar fi de neconceput fără arta importanților prozatori români.

După apariția eseului Dvs., ar trebui ca unul dintre noi, germanii proveniți din România să abordeze în scris aceeași temă. Doar atunci s-ar putea cuprinde întregul complex al acestor memorabile întâlniri între două moduri de a înțelege cultura. Ele își aparțin reciproc, fiindcă provin dintr-o rădăcină europeană comună. Nu știu printre germanii trăind în literatura noastră aici din România aproape pe nimeni care să nu ducă dorul vibrației afective sud-est europene, pe care am cunoscut-o grație românilor și care ne-a îmbogățit.

Pe mine unul m-a înăvuiț sufletește și nu am ezitat niciodată s-o afirm cu claritate, contrar tendințelor retrograd-șovine din anumite cercuri ale conaționalilor mei. Sunt la fel de conștient de faptul că ceea ce mă diferențiază printre autorii germani contemporani este prioritar componenta mea sud-estică, pe care am preluat-o în varianta românească și care s-a integrat în propria-mi fire. Aceasta face imposibilă o totală transplantare a mea din România în Germania - nu sunt doar un discipol al concepției culturale germane, ci asupra mea s-au exercitat formativ și forțele mediului spiritual românesc în care am crescut. Asta nu înseamnă că aș înceta să fiu un german! Dar o fac purtând această „amprentă” (în română, în original, n.t.), la fel cum germanul din nord o are pe cea friesică, cel din sud pe cea bavareză sau suabă, cum germanul din Saarland posedă o „empreinte” franceză etc.

Tragedia modurilor de gândire naționaliste, a căror istorie e îndelungată și care își au originile în Europa occidentală, constă în faptul că nu am mai perceput aceste corelații ca niște îmbogățiri spirituale, ci le-am ideologizat sub forma unor categorii diferențiatore. Numărul celor ce s-au sustras unei atari fascinații nefaste a fost întotdeauna restrâns; evoluția politică a fost determinată de către masele manipulabile. În Transilvania nu s-a întâmplat altfel, însă a existat întotdeauna, la toate popoarele acestui spațiu geografic, un cerc al oamenilor integri. De aceea a fost pentru mine o mângâiere să regăsesc în esul Dvs. - un român dintr-o generație mai tânără decât a mea - toate acele gânduri ce m-au preocupat și pe mine, ca german născut în România, în raporturile cu amicii intelectuali români, la fel cum le-ați formulat din perspectiva românească în privința generației Dvs.

În fapt, dorisem doar să vă mulțumesc pe scurt pentru lucrarea Dvs. O fac din inimă și cu cele mai bune urări,

al Dvs. Hans Bergel

Prezentarea și traducerea din limba germană de
Virgil Mihaiu

O NOUĂ POEZIE ROMÂNĂ

Dr. Sorin Alexandrescu ne-a trimis textul prefeței sale la antologia poeziei moldovenești apărute anul trecut la Paris. Îl publicăm omițînd, din motive de spațiu, capitolul „Scurtă istorie”, destinat mai cu seamă publicului occidental puțin informat în materie. (Red.)

Ante-scriptum

TEXTUL de mai jos a fost scris ca prefață la o antologie a poeziei moldovenești apărută în Franța (Paris, *L'Esprit des Pé-ninsules*, 1996). Conform înțelegerii cu editorul francez Eric Naulleau el urma să publice o ediție trilingvă în română, franceză și engleză; de-aceia am și scris acest text în română. Spre surpriza mea, ca și a lui Toon Vink, organizatorul festivalului de la Die despre Moldova, unde antologia urma să fie lansată, și cel care a ținut legătura mereu cu Naulleau, antologia a apărut numai în cele două traduceri, cu numeroase omisiuni - titlul „o antologie de poezie moldovenească” nu este titlul meu, acesta fiind cel din prefață, din motivele numite acolo; eu nu sînt trecut ca autor al selecției, deși am făcut-o și sînt deci responsabil pentru ea - și greșeli de tipar. Rezultatul a fost că dl. Vink și cu mine am protestat vehement, cerîndu-i lui Naulleau să-și respecte promisiunea și să scoată totuși și versiunea română, ceea ce ar ușura, printre altele, circulația volumului în Moldova și în România. Mă îndoiesc însă că o va face. Iată o probă de „amoralism” în afaceri care poate surprinde pe cititorul din aceste două țări, dar care nu este din păcate pe aici deloc o excepție. Iată și motivul pentru care sînt bucuros că „România literară” publică această versiune română. Textul este identic cu cel apărut la Paris, cu excepția unor mici inadvertențe stilistice în versiunea română inițială, ca și a unor date biografice despre Eminescu, Blaga și Bacovia, aici inutile.

O altă problemă este cea a *caracterului* antologiei. Mai întîi o precizare: nu am cunoscut personal pe nici unul dintre poeții antologați în momentul selecției. Motivele pentru care am selectat doar poeți din generația tînăra apar în text și nu mai insist aici. Dar chiar dintre aceștia, doi nu au apărut, deși ar fi meritat-o, pentru simplul motiv că volumele lor cele mai bune mi-au parvenit după încheierea ediției. Trist, dar inevitabil: orice antologie este „un instantaneu” și poate cuprinde, ca orice fotografie, numai obiectele aflate atunci în dreptul camerei. Ce li se adaugă mai tîrziu nu poate intra decît în următorul instantaneu. Cînd, la Die, Lorina Băl-teanu mi-a reproșat selecția cam unilaterală (după ea), am fost surprins și i-am răspuns cu acest argument fotografic. Citînd la Amsterdam volumele Irinei Nechit și Nicolae Popa, i-am înțeles reproșul mai bine. Îmi fac de-aceia o plăcută îndatorire în a adăuga la prefață un „post-scriptum” în care discut pe scurt volumele lor. Un alt „instantaneu antologic” ar trebui să includă și cîteva din poemele lor, poate chiar cele citate aici. Dar chiar așa, antologia ar rămîne tot incompletă. O antologie este, prin definiție, incompletă pentru că ea, din motive practice, „îngheață” timpul, pe cînd poezia curge în timp și, sperăm noi, și dincolo de timp. Rămîn deci, din nefericire, „dator” și altor mulți poeți pe care,

unii, poate nici nu-i cunosc. Sper însă că dincolo de aceste circumstanțe cititorii și criticii vor reacționa la cele scrise aici: numai din această reacție va cîștiga imaginea poeziei române din Moldova, în afara Moldovei. Căci, să nu uităm, cu toate imperfecțiunile ei, această ediție este prima apărută în Occident (...).

Cîteva drame

REVENIND astfel la românii din Moldova, națiunea demografică cea mai importantă a țării, ei distilează din istoria schișată mai sus cîteva drame pe care nici acum nu le pot uita. Le voi menționa pe scurt, cu trimiteri la discuții recente în presa literară, tocmai pentru a arăta actualitatea lor și faptul că acestea în primul rînd, și nu considerații pur estetice, conferă inteligibilitate culturii și poeziei românești din Moldova.

Ruptura de România în 1812 și mai ales în 1940 și 1944 este văzută retrospectiv ca o intrare în exil; un exil ciudat pentru că el nu însemna părăsirea țării natale de către poet ci, dimpotrivă, țara îl părăsea pe el, țara se transfera într-un alt spațiu de limbă și cultură oficială, în timp ce poetul rămînea pe loc¹⁾. De aici, un dureros sentiment de dezorientare, de vid, dar și de blestem, poetul simțindu-se într-un fel trădat de propria lui țară, atît de Moldova cît și de România. Un ciudat transfer afectiv al „vinei”, de la agentul istoric real, Rusia, la victimele ei, de la politic la mitologic, de la lumea exterioară la cea interioară, căci, la fel ca sinucigașii, după Freud, poetul moldovean îndreaptă asupra lui cuțitul pe care nu-l poate aținti asupra inamicului real. Rareori am avut mai puternică impresia de „masochism cultural” decît la intelectualii și poeții din Moldova: o încrîncenată autoacuzare de incapacitate de rezistență politică sub comunism, de voință de afirmare acum, după scurtul miracol al resuscitării naționale din 1987-1989. Aud adesea astfel de lamentări și în România și nici una din ele nu mi se pare îndreptățită, nici politic nici istoric. La moldoveni însă o aură de „oblomovism” pare a le încorona, o disperare și un sentiment al neantului inexistente la mult mai tînicii români din România²⁾. Ele apar adesea în poeziile „șaptezecistilor” dar chiar și la „optzeciștii” din antologia noastră; voi reveni asupra acestora din urmă.

În sensul resentimentului menționat mai sus, exilul are un ascuțit anti-românesc, provenit la mulți moldoveni, și astăzi, din sentimentul de-a fi fost „trădați” în 1940: România era desigur militar inferioară Uniunii Sovietice, dar datoria ei morală era să lupte pentru Basarabia din onoare, sau chiar din calcul diplomatic: după război ar fi avut poate mai multe șanse să o păstreze decît „acceptînd” ultimatumul³⁾. În plus, „abandonul fără regret” din 1940 n-a făcut decît să accentueze în ochii multor basarabeni mai vechea iritare în fața unui anume centralism al administrației românești din perioada interbelică. Fără a

intra în detaliile unei asemenea discuții - există și argumente în favoarea inevitabilității aceluia centralism, de altfel relativ - trebuie spus că acest resentiment nu a fost doar exploatat de partidele anti-românești în alegerile din 1944, ci că el apare la suprafața discursului cultural de acum nu numai ca reproș direct, ci și sub forma unei așa zise „vocații” - impuse - de marginalitate, de provincialism, atît în cadrul imperiului țarist ori sovietic, cît și în cadrul „României mari”. Basarabia nu poate fi, în orice configurație, decît o „zonă tampon”, crede, alunecînd astfel, din nou, în fatalismul deja menționat, un tînar intelectual moldovean⁴⁾. Interesant este faptul că aceeași generație refuză, ca și generațiile precedente, orice răsturnare pozitivă a ecuației: Moldova ar putea fi tocmai o punte de legătură între lumea latină a României și cea slavă a Ucrainei și Rusiei, iar „dimensiunea slavă” a literaturii moldovene ar putea deveni tocmai valoarea ei suplimentară și specifică, remarcă într-o dezbatere publică intelectualii din România și Germania; în ambele cazuri, aceste intervenții, probabil glacial primite, sînt ignorate ori categoric respinse de partenerii lor basarabeni⁵⁾. Dacă putem astfel vorbi de-o „vocație” a scriitorului moldovean - personal nu prea cred în asemenea termeni „esențialisti”, dar aici îl iau în sensul unei opțiuni conștiente - ea s-ar putea defini prin refuzul oricărei „identități complexe”, rezultate din conjuncția, să zicem, a celei române și slave, și asumarea, dimpotrivă, a unui termen „neutru” - nici identitate română sută la sută, nici identitate slavă - mai bine zis al unei identități dublu negative. Am putea remarca astfel *complexul identității general* în Republica Moldova: nu numai rușii de-acolo visează la o identitate imposibilă - pentru că imperială și colonială - și nu numai găgăuzii - ca turcii creștini - sînt în căutarea unei patrii inexistente, dar și românii din Moldova suferă de o identitate indefinibilă, sau definibilă doar negativ: ei *nu vor* să fie ruși și *nu pot* să fie „doar” români, căci atunci nu s-ar mai deosebi deloc de cei aflați dincolo de Prut. Un complex de identitate cunoscut de altfel și flamandului - el nu este francez și nu este în nici un caz „numai” olandez - și valonului - nu flamand, dar desigur nici un francez de mîna doua - și elvețianului de limbă germană, ori italiană. În toate aceste țări însă dubla identitate se dizolvă în jocul democratic generalizat și în noile mecanisme comunitare europene. Moldova n-a ajuns încă acolo, nici Rusia sau Ucraina, nici România. Drama dublei identități este aici o dramă a tranziției, a tranziției de la un trecut neasumat la un viitor necunoscut.

Exilul avea desigur două tăisuri. Al doilea era îndreptat împotriva rusificării forțate din secolul al XIX-lea și mai ales de după 1944. Lipsa școlilor în limba română, interdicția de-a vorbi limba proprie în administrație, obligativitatea alfabetului cirilic pentru orice text scris în română, au fost întovărite de o enormă presiune politică și culturală rusească. Ambele au fost resimțite ca pierdere a identității românești, dar ele nu au fost însoțite, cel puțin la oamenii de cultură, ca și la mulți țărani, de o identificare cu metropola, sau cu cultura sau

limba rusă. (Aceasta a avut probabil loc parțial, doar la anumite grupuri orășenești, legate de administrația sovietică, grupuri care și astăzi manifestă o anumită nostalgie imperială, dar nu au nimic de-a face cu cultura). Rezultatul a fost fie un vid de identitate, transpus din nou în registru existențial, de singurătate și angoasă ontologică, mai ales la poeții anilor șaptezeci, fie apariția unui ambiguu termen intermediar, *moldovenismul*, o identitate nici rusă, nici română, o identitate putativă, un *ersatz* și totodată un compromis.

Moldovenismul: o identitate imposibilă

TERMENUL este ambiguu pentru că el nu poate fi specific nici din punct de vedere al limbii - ea rămîne a fi română, chiar dacă nuanțată dialectal - nici din punct de vedere cultural. O cultură moldovenească n-a existat ca atare, nici atît timp cît a existat statul separat Moldova, oarece ea era în componentele ei fundamentale - ortodoxie, artă bizantină, literatură istorică și religioasă - identică celei din Țara Românească (Muntenia) nici după unirea lor. În cultura română modernă se poate, eventual, vorbi de atitudine moldovenească în cultura spiritului critic și o anume rezistență la modernizare rapidă⁶⁾ - dar o atitudine în cultură nu poate fi echivalată culturii în tregi. Deși ambiguu, deci, termenul cî moldovenism s-a dovedit de o mai trînicie: autoritățile sovietice îl tolerau pentru a disloca sentimentele românești ale basarabenilor, iar aceștia îl cultivau tocmai pentru că pentru ei el era singurul, atunci posibil, substitut al românismului. Scriitorii postbelici moldoveni cultivau acest termen deci în cadrul unui tip de discurs care, în multe țări est-europene, inclusiv România, se numea discursul esopic: a vorbi în parabole sau fabule, ca Esop, era singura posibilitate de-a sugera, în loc de-a formula direct, adevărul. Discuții recente subliniază astfel faptul că moldovenismul însemna în limbajul esopic al perioadei comuniste, românism⁷⁾. Astăzi însă Esop a dispărut, remarcă într-un păturlător poem, semi-ironic, poetul Arcadie Suceveanu: personajele esopice au învadat, literalmente, strada⁸⁾. Cum să m scriem atunci acum? Ce limbaj să utilizăm? Amîinînd răspunsul la această întrebare-cheie, să observăm doar că reintroducerea în acest moment, oarecare derută discursivă, a termenului de moldovenism, precum în 1994 însuși președintele Snegur a făcut-o, și apoi mulți alții, este unanim condamnată de scriitorii (tineri) moldoveni ca o diversune. Astăzi, în noul limbaj politic și cultural, moldovenismul este un non-sens, singura cultură a românilor din Moldova este cultura română (După cum cred, singura cultură a rușilor din Moldova nu poate fi decît cultura rusă).

Cultura standard

SĂ REVENIM un moment la epoca esopică pentru a vedea care au fost formele literare în care s-a constituit literatura modernă din Basarabia și apoi din Republica Moldova.

ÎN MOLDOVA

nsă în angrenajul stalinist, această cercat când s-a putut, ca și alte ci ale Uniunii, să joace cartea ii socialiste în conținut și națio- forma". Aceasta însemna a face singura formă posibilă de rezis- are putea salva singura identitate a, cea colectivă, nu cea indivi- o rezistență pasivă, implicită, dar ilită, culturală, dar nu politică, va în trecutul istoric, dar remo- totodată acest trecut până la a-l ofensiv, cîntind o dragoste și o atemporală, dincolo de orice an- ent actual. Astfel s-a format un închis, circular, static, din teme bile, forme literare arhaice și o a simplistă. Iubirea de țară era de- încără, dar „țara” era de mucava imentul arăta a kitsch. De unde a aceste forme literare? Despăr- elor două țări în prima parte a se- al XIX-lea nu a fost totală și, n văzut, nici permanentă. Cultura atului Moldovei era dominată de ism, iar la Chișinău, în anii do- igura emblematică era Pușkin, olo trei ani în exil (1820-1823). scriitorii romantici ai principatului t de altfel din Basarabia, unde se eră (Alecru Russo, Bogdan Petri- Hâșdeu), iar prin anii șaptezeci i Eminescu avea să toarne acest ism într-o formă definitivă, de bil rafinement poetic. Tot atunci, ai târziu, sosesc noii „romantici” t, marxiști ori populiști (C. Do- nu-Gherea sau Constantin Stere). ismul populist se consolidează e de spirit, dar și ca „fundamen-” cultural spre 1900, întemeind ul de norme ale culturii elitelor pe e rurale, folclor, tradiție locală, ism ortodox, conservatism re- la modernizări „exagerate”. A- avea să-și exercite influența și e unei bune părți din cultura a interbelică și să pătrundă în ne- te aliajuri și în național-comunis- i Ceaușescu. Sa nu uităm apoi că faptul că centrul de greutate al curent se afla în provincia mol- a României avea să ușureze ac- ea lui de către oficialitățile repu- ovietice Moldova.

mpotriva, modernismul din Ro- apărut la sfîrșitul secolului al ea, dominant în perioada interbe- reapărînd puternic în timpul libe- ii din anii șaizeci, acceptat apoi e Ceaușescu în deceniile urma- acest modernism deci, a fost puțin at în Basarabia, chiar sub admi- ie românească și cu atât mai puțin oada sovietică. Nu mi se pare de deloc surprinzător că această cul- andard basarabeană s-a ridicat pe i forme de discurs romantic-po- integrate de comunism. O dife- undamentală a rămas însă între alismul românesc al lui Ceaușe- arianta lui basarabeană. În timp nul se manifesta la nivel oficial, mele două decenii în mod exacer- l de-al doilea, la același nivel, il ra, chiar îl emascula. Scriitorul își putea regăsi autenticitatea nu- zistînd acestui naționalism pern- n timp ce cel moldovean, dimpo- e simțea obligat să-l pluseze, să-l izeze. Așa se explică faptul că a celor două grupuri de scriitori

de limbă română din anii șaizeci încoa- ce a fost exact contrară, ducînd la atitu- dini și politice și estetice diferite, ceea ce se va solda, în momentul reîntîlnirii lor după 1989, cu o reciprocă deziluzie.

Tablou pe generații

DUPĂ generația imediat postbelică, zisă „generația pierdută”⁽⁹⁾, a unor scriitori ca Andrei Lupan (1912-1992) și Emilian Bucov (1909-1984), adînc marcați de stalinism, urmează generația lui Ion Druță (născut în 1928), cea care, profitînd de o anume liberalizare sub Hrușciov, aduce în prim plan un soi de țaran atemporal asemănător celui cultivat în România interbelică de Sadoveanu, retras într-o lume contemplativă, sacralizată, amintind din nou cititorului român de pagini cunoscute din Lucian Blaga și din Mircea Eliade. „Căzute” în redactarea mediocră a lui Druță, ele au devenit însă repede kitschul oficial moldove- nesc menționat mai sus. Adesea frînată de cenzură, sau ocolind cenzura din Moldova prin publicare într-o Moscova mai liberală, unde scriitorul a și locuit o bună bucată de vreme, proza lui Druță a devenit prototipul unei pseudo-literaturi naționale și al unei pseudo-rezistențe antisovietice. Termenul „pseudo” nu se referă doar la calitatea lor artistică, ci și la reala atitudine politică a autorului: retras în aceeași Moscova, Druță este astăzi campionul unui „moldovenism” declarat anti-român. Deși criticii tineri recunosc că proza lui Druță nu poate fi ignorată într-o istorie literară a Moldovei, ei văd în ea exact prototipul acelei „literaturi de mucava” contra cărora s-au răscolat optzeciștii⁽¹⁰⁾.

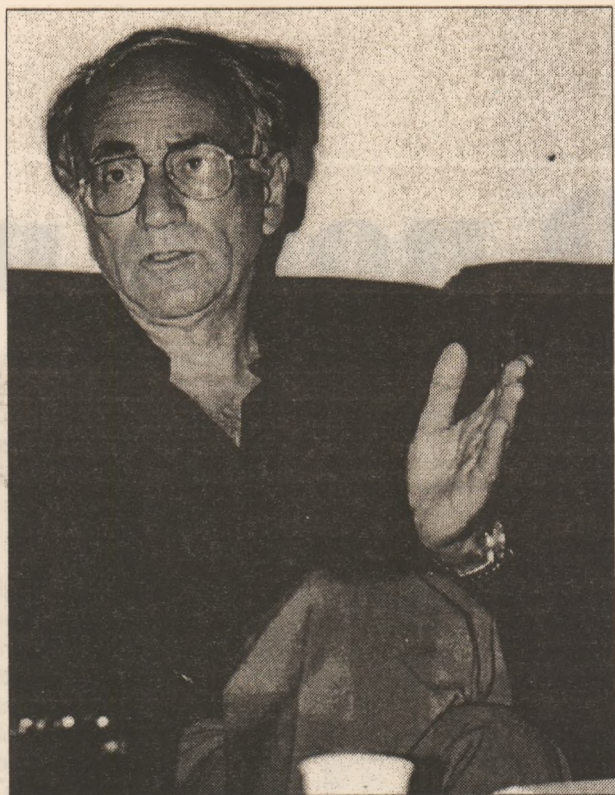
Două alte generații mai apar însă pe scena literară a Moldovei înainte de aceasta din urmă. „Generația lui Grigore Vieru” (născut în 1935), sau cea „șai- zecistă” pentru că se afirmă în anii șai- zeci, cuprinde prozatori ca Vladimir Beșleagă (n. 1932), Serafim Saka (n. 1935) sau poeți ca Dumitru Matcovski (n. 1939). La fel ca și colegii lor din Ro- mânia, ei reiau legătura cu modernismul interbelic și conferă textelor lor o di- mensiune estetică reală, de negîndit în lumea lui Druță. Expresionismul lui Blaga, simbolismul integrării individu- lui în „Marele Tot”, elogiul copilăriei ca teren al purității, tehnici narrative prous- tiene, iată teme și mijloace prin care o anumită identitate românească se expri- mă în termeni mai convingători și mai maturi decît înainte. Spun „româneas- că” pentru că unii dintre acești poeți, precum Matcovski, se angajează etic și politic în lupta pentru revenirea Moldo- vei la alfabetul latin și la acceptarea românei ca limba oficială în anii 1987- 1989. Acest militantism tocește însă ca- litatea lirică a poeziei lui Vieru, ba o îm- pinge chiar la o tristă involuție după 1989 datorită poate, printre altele, și ne- așteptatei lui fraternizări cu vechii na- țional-comuniști ai lui Ceaușescu, pre- cum Adrian Paunescu, poetul de curte al acestuia, azi vice-președinte al Parti- dului Socialist al Muncii. (neocomu- nist).

Prin anii șaptezeci se afirmă o nouă „generație”, ori grup literar - această in- flație de generații la fiecare 10 ani, ac- ceptată de unii istorici literari moldo- veni, este ironizată de alții dintre ei - zi-

să „generația ochiului al treilea”, după titlul unui volum cu același titlu (1975) de Nicolae Dabija (născut în 1948), direc- torul influentului săptă- minal *Literatură și artă*, din Chișinău, care avea să joace un rol crucial în luptele din 1987-1989. Din aceeași generație mai fac parte, printre alții, poeții Leonida Lari și Valeria Grosu ori Arcadie Suceveanu, ca și criticul Andrei Turcanu. Coinci- zînd cu o anume stagnare în societatea sovietică, această generație construiește un dis- curs liric mult interiorizat, retras în sine ori evadînd în fantastic - acesta este și sensul celui de-al „treilea ochi” - pre- zentînd lumea în termeni baladești- naționali și pe sine ca poeta vates, pro- fet sublim dar în afara - sau deasupra - lumii. Să vedem oare aici termenii unui exil interior, exasperat de imposibilita- tea de-a mai schimba ceva într-o Mol- dova sovietică ce părea fără sfîrșit? Ca și la generația precedentă, dinamismul apare în scena literară odată cu sosirea lui Gorbaciov pe cea politică, dar mili- tantismul determină și aici, după 1989, neașteptate involuții. Poeta răzvrătirii și a sacrificiului, ca și a muzicalității, Leo- nida Lari, se stabilește prin anii nouă- zeci în România, intră în Parlament în 1992 pe listele partidului democrat- creștin, de opoziție, dar se îndreaptă apoi, spre deziluzia admiratorilor ei, spre Partidul României Mari, de ex- tremă-dreaptă.

În fine generația optzecistă, numită și a „abia tangibilului”, după titlul (1990) unuia din volumele poetului Grigore Chiperi (născut în 1959) debu- tează prin 1983-1986 cu o poezie me- lancolică, disperată, a înstrăinării onto- logice, care nu părea decît să continue, radicalizîndu-l, modernismul generației precedente⁽¹¹⁾. Schimbarea tonului poetic și a mijloacelor se petrece însă rapid la sfîrșitul anilor optzeci sub influența co- legilor lor de generație din România. Ei evoluează toți spre o poezie cerebrală, renunță la clișeele interiorizării ori pro- fetismului precedent și „taie” drama a- bia sugerată în text cu comentarii ironi- ce. Evoluția nu merge însă la toți mai departe spre ceea ce ei înșiși, ca și mulți critici, s-au cam grăbit - după mine - să anunțe ca naștere a unui „post-mod- ernism moldovenesc”. Va trebui deci să vedem în ce măsură „generația optze- cistă” este și una „post-modernă” sau dacă nu cumva doar unii membri ai acesteia, precum, în primul rînd, Emi- lian Galaicu-Paun, fac pasul, dealtfel cu mult aplomb, spre post-modernism, în timp ce ceilalți continuă un modernism cerebral, în buna tradiție a termenului.

De altfel antologia care a lansat a- ceastă generație, *Portret de grup* (1995), criticată de unii critici ai generației, conține și poeți din generația precedentă „șaptezecistă”, precum Suceveanu și Grosu, în timp ce ea nu selectează la poeții reprezentați poeme considerate de critici drept „tipic” post-moderne. Antologia noastră încearcă să fie fidelă unui criteriu de valoare aplicat destul de indiferent grupurilor și modelelor trecă- toare. Ea cuprinde numai nume din a-

Fotografie de Constantin Văduva

ceastă generație pentru că sînt convins că ea înseamnă, global, afirmarea unor poeți care schimbă total peisajul liric moldovenesc, fie că o fac în sens post- modern, fie că nu. Demersul ei este de altfel global altfel decît cel al generați- ilor precedente, pe care am încercat să-l schițez mai sus. Toate marile lor teme - exilul, frustrația provincială, singurata- tea și criza de identitate - nu mai sînt enunțate cu atîta patos în textul poetic, deși ele nu dispar complet nici din acesta, nici din reflecțiile teoretice ale optzeciștilor. Poezia se desparte însă de eseu, ca și de politică, își cîștigă o auto- nomie binemeritată, ca un discurs apar- te asupra lumii, deși autorul ei nu igno- ră, așa cum deasemeni am văzut, cele- lalte discursuri sau tipuri de acțiune⁽¹²⁾. În fine trebuie menționat că această ge- nerație optzecistă este prima care reali- zează o sincronizare neconflictuală a li- teraturii ei cu literatura din România. Am văzut că retragerea în sine, în a- temporal sau în baladă ori sacral rural, a generațiilor moldovene precedente, ca unică salvare a identității proprii, a fost văzută de scriitorii români, după „magică” reluare a contactelor după 1989, ca o „ridicolă” rămînere în urma din punct de vedere estetic. Deziluziile reciproce, din această cauză, au fost multiple și ele explică, printre altele, și apropierea paradoxală a unor scriitori ca Vieru și Lari de tocmai acele forțe politice din România pe care scriitorii democrați de-acolo le disprețuiesc și chiar le combat. Nimic din toate ace- tea la generația optzecistă: armonia, aici, între ramura moldovenească și cea din România a unei aceleiași literaturi românești pare desăvîrșită. Un mare ciclu al evoluției paralele a celor „doua literaturi” de limbă română pare astfel să ia sfîrșit, tocmai în momentul, desi- gur nu întîmplător, în care ambele societăți se angajează pe drumul demo- crației, chiar dacă statele respective ră- mîn separate. Zic, prudent, „pare”, pen- tru că concluzia tinde să ignore dorința normală de specificitate a moldoveni- lor. Ei înșiși vorbesc acum însă doar de criteriul valorii individuale și resping chiar ca provincialism deplasat încer- carea de-a privi cu îngăduință textele moldovenilor ca fiind meritorii... pen- tru Moldova. Chiar prezentarea lor în grup este contestată. Grupul odată afir- mat, poate să dispară. Valoarea este in- dividuală. Să vedem atunci cum se pre- zintă individual poezii acestei antologii.

(Continuare în pag. 14)

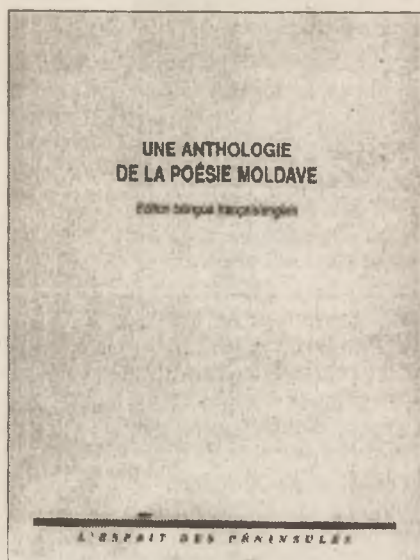

O nouă poezie română

(Urmare din pag. 13)

Optzeciști, împreună

UNITATEA acestei generații este dată nu numai de criteriul biologic - ei se nasc între 1958 (Gârnet) și 1964 (Galaicu-Păun) și debutează în ultimii ani optzeci - ci și de ceea ce ei cu toții resping: poezia declarativă, de inspirație rurală și de expresie metaforică, a ge-

nerațiilor precedente. Ei vor înnoi, deci, total modalitățile discursului în poezie, tematica și mijloacele tehnice. Asemănarea dintre optzeciști, "aerul de familie", se oprește însă aici; în rest, ei sînt foarte diferiți unul de altul și regrouparea lor sub etichete literare unice întîmpină mari dificultăți. Aceasta se datorește și modului lor, strict individual, de afirmare. Altfel decît colegii lor de la București, ei nu au beneficiat de cenacluri literare universitare în care să discute între ei teoria și practica poeziei. Însăși elaborarea conceptelor fundamentale s-a făcut din această cauză destul de lent. Dintre criticii literari mai în vîrstă doar Mihai Cimpoi - mentor al mai multor generații și, desigur, intelectualul moldovean care este oricînd competitiv la cel mai înalt nivel internațional - le-a adresat pagini simpatetice și pătrunzătoare. În rest, scriitorii acestei generații au trebuit să devină și criticii ei literari: Vasile Gârnet, Vitalie Ciobanu, Grigore Chiperi (la revista *Contrafort*, din Chișinău) sau Nicolae Leahu și Mircea Ciobanu (la revista *Semn*, din Bălți). Nimic neobișnuit, în aceasta, de altfel: în toate mișcările de avangardă textele literare își creează singure lizibilitatea și publicul, iar autorii lor trec firesc de la practica discursivă inițială (poezie sau proză) la cea meta-discursivă (critica literară). În plus, această trecere, așa cum vom vedea, se petrece și în textul poetic propriu-zis și este de-aceia definitorie pentru postmodernism.

Optzeciștii, altfel decît generațiile precedente, nu mai anunță *temele* cu patos, nu mai contrapun dramatic eul propriu lumii (neînțelegătoare) din jur, nu se mai lamentează în fața singurătății, dragostei pierdute sau inaccesibile, ori morții. Ceea ce nu înseamnă (neapărat) dispariția acestor teme. Eterne în fond, ele trec din tex-

tul poemului în subtextul lui, de pe scenă, în fundal. În al doilea rînd, se schimbă *decorul* poeziei: de la cel locuit, adesea rural, la deșertul urban, de la spațiul plin al conflictului social ori al singurătății în mijlocul acestuia, la spațiul gol al camerei, al obiectelor prozaice, al scenei vide. În al treilea rînd, se schimbă *tonul* și intensitatea enunțării poetice, de la patetic-clamoros la surdina. În fine, *tratamentul* temelor se schimbă, de la cel tradițional liric, emoțional, la cel cerebral, rece, introducînd o necesară distanță între obiectul emoției și subiectul reflexiv.

Aceste modificări ale *atitudinii față de obiect* sînt împărțite, cred, de (mai) toți membrii generației; ele constituie programul lor minimal, pe baza căruia am putea vorbi, cred, la optzeciști, de un *modernism tardiv* (dar desigur nu întîrziat), care continuă și radicalizează modernismul timid, adesea convențional, al generațiilor precedente. Ce era la acestea adesea clișeu și poză, devine la optzeciști autentic, patetic tocmai pentru că este dezbrăcat de retorică, tocmai pentru că refuză orice romanțiozitate. Nu este desigur exclus ca modernismul șaizeciștilor din România să fi exercitat o anumită influență în Moldova - Nichita Stănescu era acolo foarte popular - dar principala cauză a schimbării a fost evoluția internă a țării: "prăpastia dintre generații" a coincis dramatic cu prăpastia dintre noua lume gorbacioviană (1985-1991) și post-comunistă (1991-), și vechea, iremediabil compromisă lume sovietică.

O parte dintre optzeciști, și nu întîmplător tocmai cei mai tineri, fac însă și pasul următor: de la schimbarea atitudinii față de obiect ei trec la schimbarea *atitudinii față de text*, față de unelte, față de ei înșiși ca minuiitori ai acestor unelte. A doua schimbare o presupune pe prima, dar nu și invers. Prima schimbare privește *obiectul* discursului - lumea, celălalt, sinele -, a doua privește mediul, *discursul* însuși: poezia devine meta-discursivă, ea se scrie în marginea ei înseși, se referă chiar la această scriere în chiar momentul în care ea are loc. Numim în mod obișnuit această poezie întoarsă asupra ei înseși, ironică și auto-ironică, textualistă și meta-textuală, o poezie *post-modernă*. Așa cum se prezintă lucrurile în poezia din Moldova, pasul de la modernismul tardiv la post-modern nu a fost făcut, cred, în sens polemic, ci mai curînd ca o radicalizare, ținînd, pînă la un punct, de firea lucrurilor. Dacă la București, optzeciștii post-moderni au negat violent modernismul precedent, respectiv opera șaizeciștilor și a șaptezeciștilor¹³, la Chișinău ei par mai curînd, cel puțin pînă acum, să-l accepte și chiar să-l continue. Această continuitate nu surprinde într-un tot. De la poezia lui Grigore Vieru și Leonida Lari nu se putea face dintr-odată saltul la post-modernism: era necesară mai întîi o anumită prelucrare, rafinare și radicalizare a procedeeleor existente deja la aceștia doi, și la colegii lor¹⁴. Pe de altă parte, interferențe între cele două tendințe, aici prezentate teoretic ca separate, au loc în practică la aproape fiecare dintre poeții antologați.

I. Modernismul tardiv

GRIGORE CHIPERI pare poetul unei tipice melancolii moderniste (*Malinconia*). Ceasornicar "afundat în resursele timpului milos", el se apleacă temător și neputincios asupra ornicului, a timpului controlat de Ea (*Sînt ceasornicarul*). La întîlnirea lor, întîrzierea ei este resimțită ca o "vastă ruină" și, mergînd de-a lungul țărîmului (mării?), el meditează la "vina de-a fi aici/ în insomnia ce leagă trecutul/ și viitorul eu însumi o posibilă/ alternativă singurătății tale/ truate sau strigătoare la cer" (*Vei întîrzia: eu îmi imaginez*). Vină, insomnia, singurătate, la care se adaugă incertitudinea sensului acesteia, din ultimul vers, iată tot altele teme moderniste prin excelență.

Valeriu Matei adîncește melancolia în disperare pură (*Ecuatiile disperării*). Vechea temă expresionistă a orașului damnat este conotată politic: "orașul în care locuiesc" este plin de "lăzi de gunoi și depozite de rachiu" printre care rătăcesc "bătrîni astmatici și copii îmbătrîniți fără de vreme"... "în așteptarea unui viitor luminos". Prezentului cumplit i se asociază eradicarea trecutului - orașul este "piatră fără memorie" - și inexistența viitorului: doar "foamea face apel la opinia publică" și chiotele care izbucnesc noaptea, disperate dar vitale, "semn că ziua de mîine mai are o șansă" (*Semn*). Dispariția memoriei, prezență și în alte poeme¹⁵ și imaginile degradării insuportabile a cotidianului reiau fără îndoială temele "tradițional moldovenești" ale "marginii", ale provinciei unde nu se întîmplă nimic, ale unei lumi părăsite și lipsite de speranță, ori de viitor.

Nu altfel scrie Ghenadie Postolache, luîndu-și parca pentru totdeauna rămas bun de la un Paris situat într-un "dincolo" de neatîns pentru cei de "aici", Parisul fiind asimilat Vieții, prin contrast cu lumea morții ("noi vom pieri aici") și a veșnicului prohod: "Noi nu vom merge niciodată la Paris/ de teamă să nu moară părinții// noi vom rămîne aci/ să știm cînd mor/ să le închidem ochii// un neam ce va închide ochii/ popoarelor ce mor" (***). O amară, dramatică răsturnare de sens, ce face din respectarea ritualului, în poezia tradițională fără îndoială un simbol al continuității etnice, asumarea unui exil etern. Și în celelalte poezii ale acestui remarcabil poet, miturile par a înghiți, viciene, viața ("în grădina cu morți.../ venim să smulgem buruieni/ să ne mai respire mitul") în timp ce poetul, altfel decît profetul tradițional, salvator al neamului, nu-și rezervă, sec, decît rolul de-a duce degradarea pînă la ultima consecință: "prin mine va arde firul/ și va crăpa setea".

Aura Christi, poeta din acest grup cu sensul cel mai adînc al tragicului, este și autoarea unui discurs liric de-o excepțională forță verbală și imagistică care, cel puțin în textele selectate aici, pare a face excepție de la regula evitării patosului, altfel generală, cum spuneam, în generația ei. Exilul individului se suprapune exilului spiritului: "Eu vin din siberiada înfrîngerilor, din satania necunoscutului...Eu

vin din străinătatea exilului meu/ din sălbăticia scrișnită a conștiinței de sine" (*Locul intangibil*). Apa vieții, iubirea sînt opuse morții, totuși ea-l întreabă "cutremurată" pe Dumnezeu, după ce a rostit cîteva cuvinte ale Crezului: "cine sînt eu, de mi-ai dat puterea cea de toate zilele/ să ascult discursurile îndrăgostite ale Golului, ale Nimicului/ ...cine sînt, din care împărăție m-ai adus aici? Ce caut eu aici?" (*Utopia cutremurată*). Asaltată de îndoeli, de teamă, de amintiri, ea se închide în sine, refuzînd atingerile care rănesc ale celorlalți (*Nu mă atinge II*).

II. Post-modernii

TONUL acesta sumbru re-fluează la ceilalți poeți înspre un discret fundal. Nu însă fără a i se sugera prezența. Vasile Gârnet, de exemplu, anunță pe de-o parte, în primul *Semn de carte*, provocator, că "aruncă o minge de golf în mijlocul poeziei" și că dă cu spray prin "salonul metaforei (spray-ul rămas de la Cărtărescu)" - respingerea metaforei este un gest tipic pentru post-modernul bucureștean Cărtărescu - dar mărturisește pe de-altă parte, în al doilea *Semn de carte*, că generația lui "crede în poezie", vrea să fotografieze realitatea, să mobilizeze vidul (vieții cotidiene?) și că "[noi] strigăm furioși și nemulțumiți/ oblojin-du-ne complexe/ să ni se întoarcă memoria/ căci viitorul fuge de sub picioarele noastre/ cu viteza minciunii". Un angajament (politic) real, logic la directorul *Contrafortului*, exprimat însă pe un ton mai degajat decît la poeții precedenți. În *Neuma II* și *Summer of '93* decorul se schimbă de la cel cosmic spiritual din poezia Aurei Christi într-un intim, prozaic, de cămin burghez, în care o femeie, schimbînd locul unei glastre cu flori, declară serios - dar în chiar această seriozitate lucrează, ascuns, ironia - că "[noi] nu avem o conștiință a ficțiunii" sau că "Unirea nu va avea loc nici anul acesta". Prozaismul situației și tonul voit scăzut, auto-ironic, temperează dramatismul unor declarații făcute acasă între prieteni, deși conținutul lor nu este altul decît cel al dramaticelor autoacuzări ale intelectualilor din *Contrafort*: "viața mea în Basarabia, începeam descriptiv/ respiră un aer de temniță abandonată/ stăm aici și hrănim (nu supăra pe nimeni pluralul!)/ o ceremonie exotică neîntreruptă subvenționăm dezastrul// e un fel de poor house pămîntul acesta, spunea Domenico..." (*Summer of '93*).

Atenuarea sceptică a dramei, distanțarea de evenimente, tonul jucăuș se aud și mai tare printre rîndurile poemelor lui Mircea Ciobanu. Ce se întîmplă în lume este "doar o schimbare de/ decor care nu este o nouă ordine/ propriu-zisă ci doar un aranjament/ original în măsura în care masca/ orchestrei schimbă mesajul..." (*Aranjament*). În *Haydn între două claxoane* este citat, în legătură cu o discuție despre fragmentarismul (poeziei?), prozatorul Ioan Groșan - în poemul precedent era citat filozoful, tot de la București, Andrei Pleșu - se aude o voce de la bucătărie, apoi vocea vecinului din balconul de vizavi, întrerupt el însuși de soția lui din baie

în Moldova

și, în fine, claxoanele străzii. O punere în scena polifonică, tipic post-modernă, în care poemul nu mai este decît consemnarea (fidelă?) a sunetelor pe care le aude poetul în timp ce scrie poemul. Iar dacă *Semn* este caracteristic tratării în surdină a unei drame reale, *Miercuri la cenaclul de joi* este o pastişă la fel de caracteristică a cenaclurilor optzeciste bucureștene și un joc de citate (fără ghilimele) din celebre poeme de Eminescu și Bacovia.

Nicolae Leahu rescrie zeflemisitor Geneza *Pre(facerea)*, care este și un comentariu meta-discursiv asupra "facerii" poemului, în timp ce Emilian Galaicu-Păun atinge fără indoială o culme a scrierii post-moderne, pe care puțin în România se încumetă s-o escaladeze. El se dovedește aici în mod cert unul dintre marii poeți care scriu astăzi în spațiul limbii române, capabil de-o unică virtuozitate verbală. Volumul *Cel bătut îl duce pe cel nebatut* este de fapt un adevărat "manual" de poezie post-modernă moldovenească pentru că rescrie în cheie post-modernă mai toate temele tradiționale din poezia acestei țări. *Farmece* reia motive folclorice din basme și descinde într-o narațiune absurdă, suprarealistă, *Plimbare de seară* este un halucinant raccourci în care Inchiștița, văzută ca o perversă călugăriță dornică de orgie, își sloboade ispita-amenințare, povestitorului, în diverse limbi romanice, rotindu-i în ureche, la propriu, ca balaurul din poveste, mai multele-i limbi din gură. *Fără rugăciunea de seară* este construit, dimpotrivă, pe obsesiile auto-acuzatoare ale intelectualului moldovean, ca variațiuni pe tema "am închiriat istoria și nu avem cu ce plăti chiria". *Ch-ău*, prescurtare de la Chișinău, este capodopera poeziei moldovenești și a antologiei de față și totodată o sinteză a tuturor temelor care ne-au reținut atenția în această prefață. Panorama

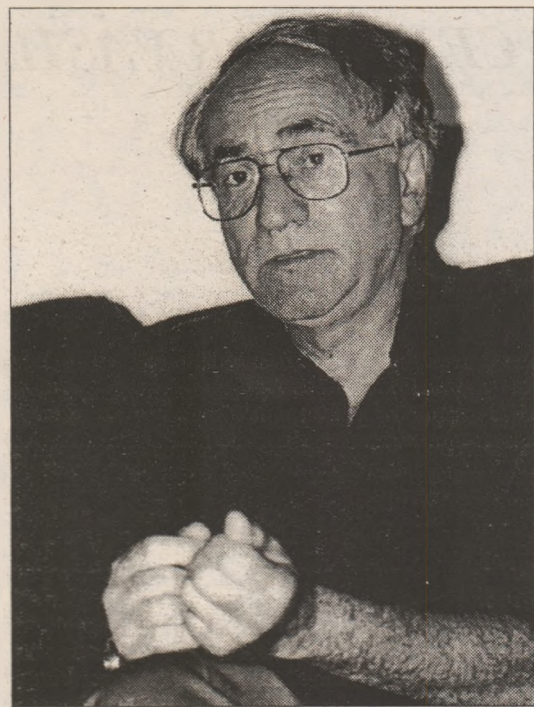
orașului, "oraș de cîmpie pleoștit ca o balegă-n drum", simultan violent disprețuit și disperat iubit, este "înregistrat" pe discuri vechi de patefon în viteză 33 și cuprinde un descintec folcloric suprarealist, aluzii politice la președintele Snegur și "Ce Se Importă Republică Independentă" (CSI sînt inițialele Comunității Statelor Independente, succesoare a Uniunii Sovietice), imagini de străzi dispare, adresări (voit) confuze unui Tu, cetățean abstract al Chișinăului, cuvinte rupte pe o rimă imaginară, versuri scrise în scară și multe alte "piruete" tehnice.

Un tinăr provincial imitînd în delir un Joyce imposibil de imitat. Sau poate copilul-minune al poeziei românești din Moldova. Sau poate poetul pe care viitorul îl va decreta vizionarul liric al acestui sfîrșit de veac, sufocîndu-se, scriind ca să nu se sufoc, la marginea unui imperiu ce nu mai există, într-o țară care încă nu există, o superbă poezie pentru a ne convinge că ea, ea există.

Post-scriptum

DOI poeți remarcabili prin ultimele lor volume, mult superioare, cred, celor precedente, sînt Nicolae Popa (*Lunaticul nopții scitice*, Chișinău, Cartier, 1995) și, mai ales, Irina Nechit (*Cartea rece*, Chișinău, Cartier, 1996). Ei se încadrează în generația optzeciștilor prin vîrstă - s-au născut în 1959 și, respectiv, 1962 - dar imi par a se situa, prin tematică și stil, mai curînd între cele două tendințe, numite mai sus "modernism tardiv" și "post-modernism", decît (numai) într-una din ele. Dramatismul, singurătatea, trăirea agonică a lumii exterioare, sau a ecourilor acesteia, discret filtrate printre obiectele cotidianului, dar adesea direct denunțate, propensiunea spre

simbolul existențial și spre o narațiune lirică menită să-l pună în valoare, apropiere aceste două volume de "modernismul tardiv". În numeroase poeme ale lui Nicolae Popa, precum *Scrisoare scribului*, *Lunaticul nopții scitice*, ciclul *Plasture*, mai ales *Plasture II*, ori *Semn de carte*, *Trezirea fantomei*, *Ritual* sună astfel ceva profund dureros, deși mereu pus în surdină, cu acea tipic optzecistă discreție, patetică și simultan refuzînd pateticul printr-un ton voit prozaic: "Voi fi pus să despart o puritate de o altă puritate/ ceea ce nu se poate obține decît plasînd/ între ele ceva impur - simpla mea prezență" (*Semn de carte*). Versul Irinei Nechit are dimpotrivă o forță mai puțin controlată, el izbucnește adesea năvalnic și creionează rapid viziuni tragice ample: le creionează, dar nu le încarcă cu pastă verbală bogată, precum la Aura Christi: "În casa intoxicată se bateau poezii la mașină/ ...Aerul se înroșea./ Pereții se clătinau transparenți./ Cuvintele horcăiau prin unghere." (*Casa intoxicată*). Această stăpînire a versului potențial exploziv este ilustrată programatic în poezia care dă titlul cărții, *Carte rece*. Unele poeme sînt construite în jurul unui gest unic, existențial, amintind cumva poezia Anei Blandiana, precum *Ziduri concentrice*, ori *Mersul pe vîrfuri* și mai ales *Geopoeem*: "Pămînturile acesteia negre/ nu dau multă literatură./ Pe ele cresc arbori mari și scriitori mici./ Dacă vrei să ai de piine/ ia un teren în arendă/ stropește hectarele cu sudoare/ și nu-ți mai murdări mîinile cu cerneală." În alte poeme însă Irina Nechit se deschide limbii vorbite și ecourilor, literalmente, ale unui cotidian derizoriu și opresiv, dar se apleacă simultan și asupra textului însuși, construindu-l migălos, tot ca o miș-

care de ecou: "Am fugit de căldură/ de răcnetele băiatului nebun din curte/ de marșul funebru de la Uniunea Scriitorilor/ de ținării din bloc/ de pateurile cu cartofi/ de burțile soldurilor sîinii din troleibuz/ de bonuri tichete cupoane/ de numărul de rînduri/ de injurătura gravidei cu un sugaci în cărucior/ de calmul președintelui./ Am dat de frig/ de numele președintelui scris cu smoală pe zid/ de bustul lui Eminescu peste care plouă năpraznic/ de lei albaștri/ de ciorba de burtă/ de jurămîntul «să moară băiatul meu/ dacă nu mergi cu mine»/ de stîrvirile țințarilor rămase pe pereți/ de Salvarea pictată cu arbori drăguți." (*Ecou*). Poemul este unul dintre cele mai bune din volum, dar nu singurul în acest gen: *El n-o vede*, *Îmbarcare* sau *Zigzag* reiau această remarcabilă scriitură "în ecou". Ambele tendințe semnalate mai sus amintesc de Mircea Dinescu și de tehnica post-moderniștilor din România, deși nu și de ironia unui Cărtărescu sau Stratan în mînuirea ei. Iată de ce cred că acest volum se apropie de post-modernism fără a putea fi totuși "anexat" acestuia. O laudabilă proprie poziție, un excelent ton personal prin care Irina Nechit se anunță ca una dintre cele mai promițătoare voci noi din Moldova.

Sorin Alexandrescu

NOTE:

¹⁾ Mihai Cimpoi: *Basarabia sub steaua exilului*, București, Viitorul românesc, 1994.

²⁾ În "Revista tinerilor scriitori din Moldova", *Contrafort*, nr. 3, ianuarie 1995, p. 9, Mihai Cimpoi consideră Basarabia o "margine de țară", Nicolae Dabija, un domeniu al "subistoriei" iar Irina Nechit, o "arenă a răzării". Cînd un ziarist francez, Daniel Boignet, are o înțelegere să scrie, după o scurtă ședere în Moldova, că în această țară nu există nici o cultură și că moldovenii trăiesc într-o "mirifică inconștiență" (*Contrafort*, nr. 11, septembrie 1995, p. 3, 15), intelectualii moldoveni nu-l corectează ci, printr-o tipică reacție masochistă, îl citează încîntați (Andrei Țurcanu, în *Contrafort*, nr. 12, octombrie 1995, p. 6)!

³⁾ Vezi discuția dintre regizorul și redactorul Mihai Fusu și unul din liderii diasporei române de la Paris, Monica Lovinescu, în *Contrafort*, nr. 11, septembrie 1995, p. 10-11. Peste două numere Alexandru Paleologu, eseist și senator din București, se exprimă, chiar vehement, în același sens (*Contrafort*, nr. 13, noiembrie 1995, p. 12).

⁴⁾ Augustin Nacu, în *Contrafort*, nr. 3, ianuarie 1995, p. 11 și nr. 10, august 1995, p. 14.

⁵⁾ Gerhardt Cseyka, în *Contrafort*, nr. 7, mai 1995, p. 10; Alexandru George, în *Contrafort*, nr. 10, august 1995, p. 8. Negarea "dimensiunii slave" aparține lui Constantin Cheianu, în *Contrafort*, nr. 14, decembrie 1995, p. 13.

⁶⁾ Ele au fost identificate de criticul literar Garabet Ibrăileanu în lucrarea clasică *Spiritul critic în cultura românească* (1909), dar contestate după aceea de alți istorici și critici literari.

⁷⁾ Ziaristul Nicolae Negru în *Contrafort*, nr. 13, noiembrie 1995, p. 3, și criticul Ion Ciocanu, *idem dito*, p. 8. În același număr Vasile Gârnet, directorul ziarului, remarcă lipsa unei literaturi de sertar în Moldova, probă a unui anume conformism al scriitorului din acea țară în perioada comunistă (p. 1). Nici rezistență politică anti-comunistă nu ar prea fi fost, spune criticul Nicolae Rusu (*Contrafort*, nr. 11, septembrie 1995, p. 9).

⁸⁾ *Contrafort*, nr. 13, noiembrie 1995, p. 7.

⁹⁾ M. Cimpoi, *op. cit.*, p. 68.

¹⁰⁾ Cel mai violent auto-acuzator eseu al lui Andrei Țurcanu - critic literar ales deputat în parlamentul de la Chișinău și revenit apoi la literatură cu un amar sentiment al zădărniciiei politicii - "Celula suferindă", se referă la "faimă de popor inofensiv, primitor, blind și iubitor de petreceri" ca și la "bunătațe", ca "dulce uitare de sine" care au fost inoculate cu bună-știință moldovenilor. Aluzia la cel mai important roman al lui Ion Druță, *Povara bunătații noastre* (1963, 1968) imi pare evidentă. "Celula suferindă" a neamului s-a revoltat în 1987-1989, dar a căzut apoi iar pradă "bunătații" și neo-ciocismului post-sovietic (*Contrafort*, nr. 12, octombrie 1995, p. 6). Într-un alt eseu, Vitalie Ciobanu declară categoric: "Revizuirea acesteia (operei lui Druță, S. A.), ar trebui să înceapă cu demolarea omului druțian în literatura basarabeană: blind, sfătos, mucalit, dulceag... ascunzînd sub o jovialitate invariabilă crima, duplicitatea, trădarea..." (*Contrafort*, nr. 4, aprilie 1996, p. 4).

¹¹⁾ Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 136-141. Vezi și excelentul articol, oarecum programatic, din primul număr al revistei *Contrafort*, al directorului ei Vasile Gârnet: "Generația '80: schiță de portret", în *Contrafort*, nr. 1, octombrie 1994, p. 3. Vezi și prefața lui Eugen Lungu, "O altă poezie", la *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene*, Chișinău, Editura Arc, 1995.

¹²⁾ De remarcat este de exemplu lungul articol, extrem de critic, scris de Vitalie Ciobanu, redactorul-șef al revistei *Contrafort*, despre un eseu de Gabriel Andreescu, Valentin Stan și Renate Weber, care acceptă teza celor "două Români", un eseu criticat de altfel și în România (*Contrafort*, nr. 3, februarie 1995, p. 3, 15). Tot Vitalie Ciobanu remarcă în alt articol că el rămîne un partizan al unirii cu România, deși respinge *retorica* naționalistă și cere în locul ei un discurs lucid și analitic (*Contrafort* nr. 12, octombrie 1995, p. 3).

¹³⁾ Vezi Alexandru Mușina: *Antologia poeziei generației '80*, Editura Vlasie, 1993 și Gheorghe Crăciun: *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Editura Vlasie, 1994.

¹⁴⁾ Pe de altă parte, o ușoară diferențiere de vîrstă în interiorul optzeciștilor ridică întrebarea dacă subgrupul pe care eu îl numesc post-modern (propriu-zis), adică mai ales Galaicu-Păun (născut în 1964) și Dumitru Crudu (n. 1967; nereprezentat în volum) n-ar putea fi văzuți ca "nouăzeciști" de la Chișinău, în timp ce Gârnet (n. 1958), Chipari (n. 1959) ori Matei (n. 1959) ar fi optzeciști propriu-zisi. Situația s-ar prezenta atunci altfel decît la București, unde se afirmă că nouăzeciștii nu reprezintă o modificare paradigmatică a poeziei post-moderne optzeciste, ci doar o radicalizare a acesteia. La Chișinău, dimpotrivă, nouăzeciștii ar introduce atunci numai ei paradigma post-modernă, de care optzeciștii doar s-au apropiat. Este de altfel interesant și faptul că Vasile Gârnet critică "excesele" volumului *Cel bătut îl duce pe cel nebatut*, de Galaicu-Păun, în *Contrafort*, nr. 3, ianuarie 1995, p. 6.

¹⁵⁾ Vezi de exemplu poemul de la p. 181: "Orașul nu are memorie/ (el are doar frunze și ramuri ce/ nu-l mai pot apăra/ de frig)".

Redescoperirea unei personalități

VASILE BÂNCILĂ (1897-1997) a fost - fără ostentație - una dintre marile figuri culturale ale perioadei interbelice. Ne apare cu atât mai surprinzător faptul că, spre deosebire de mulți dintre contemporanii săi, la care poate fi raportat fără complexe, acest strălucit eseist este astăzi aproape ignorat de publicul mai larg, ba chiar și de o mare parte a admiratorilor actuali ai tradiționalismului și ortodoxismului dintre cele două războaie. Comparat, bunăoară, cu un Mircea Vulcănescu (cu care are atâtea afinități spirituale și față de a cărui operă nu este cu nimic mai prejos), destinul său postum se arată mult mai anevoios, deși cărțile i-au fost reeditate în egală măsură. Se pare că în conștiința mai limpede sau mai obscură a posterității pe Mircea Vulcănescu îl impune mai pregnant nu atât valoarea intrinsecă a operei, cât biografia mai "spectaculoasă", încununată tragic de moartea sa în detenție, cu acele memorabile vorbe din urmă, covârșind tot ce scrisese sau săvârșise mai înainte: "Să nu ne răzbunați!"... Vasile Bâncilă are o biografie să-i zicem mai discretă, fără vreo culminație memorabilă; de aici, într-o lume grăbită și adeseori superficială, un interes mai mic în jurul numelui său și, în consecință, mai puțini cititori efectivi. Căci acesta este nodul problemei: deși reeditat în mare măsură, inclusiv cu textele lui cele mai reprezentative (în frunte cu amplul eseu *Lucian Blaga, energie românească*, până acum cea mai subtilă analiză a coordonatelor etnice ale blagianismului, pe fondul unei îndrăznețe filosofice a spiritului românesc), Vasile Bâncilă nu a ajuns să fie citit cu atenție și răbdare; dacă ar fi (fost) citit astfel (și nu doar ca "exeget" al lui Blaga!), altul ar fi (fost) locul ocupat de el în conștiința noastră publică. O lectură onestă și avizată va descoperi negreșit, în opera lui destul de întinsă și de diversă, reperele unei filosofii creștine încă foarte actuale, întemeiate nu doar pe o erudiție discretă, dar imensă, ci și pe o remarcabilă capacitate de observație și analiză a fenomenelor sociale sau spirituale, totul într-un stil seducător și limpede în același timp, în care ascuțimea gândului, adâncimea intuiției, relevanța termenilor și forța sugestivă a metaforei se topesc laolaltă, amintindu-ne că eseu poate fi, în ceasurile lui de grație, punct de convergență al tuturor virtuților cognitive sau creatoare ale culturii.

În *eseistul* Vasile Bâncilă coexistă convingător filosoful, teologul, psihologul, pedagogul, sociologul și literatul. Gândirea sa este subtil subsumată credinței, cu o ortodoxie neostentativă, capabilă să se deschidă spre tot și spre toate fără a-și pierde temeiurile, împlinindu-se organic la răscrucea dintre religie și cultură, tradiție și modernitate, național și universal. Toate acestea fac din Vasile Bâncilă un per-

sonaj cultural *exemplar*, altoit pe o vie conștiință românească și creștină.

De data aceasta, nu o viață fascinantă ne provoacă la cunoașterea operei, ci o operă fascinantă ne trimite spre taina unei vieți de o rodnică modestie, în căutarea *omului* ireproșabil care a fost Vasile Bâncilă. Un om care a trăit intens măreția și declinul generației sale, pe care "teroarea istoriei" nu l-a putut anula și nici înjosi și pe care acum, la 100 de ani de la nașterea și la 18 ani de la moartea sa, s-ar cuveni să-l reîntâlnim esențial, fie în ce a scris el despre alții, fie în ce alții au scris despre el. Vasile Bâncilă a reușit să întruchieze în sine, precum sfinții de odinioară, *omul creștin* pe care l-a năzuit și despre care a mărturisit, devenind, pentru noile generații românești, un model ce nu așteaptă - în seceta de modele autentice a lumii de azi - decât să fie descoperit și valorificat până la capăt.

B RĂILEAN, ca și Nae Ionescu, Vasile Bâncilă va fi unul dintre primii discipoli ai acestuia (în 1940, la moartea profesorului, îi va face un portret memorabil, care va fi publicat în fruntea *Istoriei logice* din 1941, rămânând până astăzi unul dintre cele mai profunde texte despre personalitatea și gândirea lui Nae Ionescu). Ca vârstă, Vasile Bâncilă este mai apropiat de unii dascăli ai "noii generații" (Nichifor Crainic, n. 1889; Nae Ionescu, n. 1890; Lucian Blaga, n. 1895) decât de elevii acestora (Mircea Eliade, n. 1907; Constantin Noica, n. 1909; Emil Cioran, n. 1911 etc.). Printre prietenii să, se numără, în afara lui Nae Ionescu, un Nichifor Crainic, un Al. Buzoișanu, un Bazil Munteanu, un Lucian Blaga, un Ion Chinezu, un Grigore Nandriș etc. Licențiat în Filosofie (studiile urmate la București sunt completate cu o specializare la Paris), își începe bogata activitate publicistică în 1924 (desfășurată paralel cu activitatea didactică: la Școala Normală de Baieti din Braila, iar apoi din București, la Liceul "Mihai Viteazul" și la clasa Marelui Voievod de Alba Iulia - Regele Mihai I). Este unul dintre colaboratorii constanți ai "Gândirii" și, alături de Nichifor Crainic, principal teoretician al "gândirismului" (cu o viziune culturală mai nuanțată decât cea a autorului *Nostalgiei Paradisului*). Colaborează însă la numeroase alte publicații ale epocii: "Gând românesc", "Idea Europeană", "Revista de filosofie", "Revista generală a învățământului", "Satul și Școala", "Rânduiala" etc. În 1938 i-a apărut unicul volum antum: *Lucian Blaga, energie românească*. Contemporanii nu ignorau însă vasta sa operă risipită prin periodice, iar în 1940, în a sa *Istorie a filosofiei românești*, N. Bagdasar (altminteri atât de deosebit ca orientare) scria: "Vasile Bâncilă a îmbrățișat cele mai variate teme, adu-

când contribuții interesante în aproape toate domeniile filosofiei. Astfel, metafizica, logica, etica, estetica, pedagogia, sociologia, filosofia culturii sau a religiei îl pot revendica deopotrivă"; cele două caracteristici fundamentale ale activității filosofice a lui Vasile Bâncilă erau, după părerea autorului, "reflectarea liberă asupra problemelor, emancipată de spiritul de erudiție (...), urmându-și drumul lui personal, aducând soluții proprii sau dând sugestii semnificative" și "transpunerea problemelor pe care le ia în cercetare pe plan metafizic (...), indiferent cărui domeniu aparțin ele" (a se vedea, pentru o ediție mai recentă, N. Bagdasar, *Scrieri*, Ed. Eminescu, București, 1988, unde considerațiile despre Vasile Bâncilă figurează între pp. 184-188). Și N. Bagdasar conchidea: "După Bâncilă, filosofia este o sinteză de transcendentalism și naturalism (...) Bâncilă însuși caracterizează viziunea lui filosofică drept «un totalitarism personalizat» sau «un ontologism care își aliază avantajele umanismului, pus nu pe temeiuri factice de prezumție umană, ci pe recunoașterea primatului realității generale și vrierilor ei»" (idee comună, de altfel, lui Nae Ionescu și "școlii" sale). Din păcate, valul de teroare al comunismului îl va lovi în plină efervescență creatoare, obligându-l la o îndelungată tăcere. Va continua să scrie, increzător într-un viitor mai favorabil și fără a-și trăda nici o clipă principiile teoretice și morale. Numele său mai apare prin câteva reviste culturale ale anilor '70, dar esențialul operei sale este refuzat marului public. Moare la 82 de ani și se află înmormântat la cimitirul Mănăstirii Cernica (unde-l vor urma în 1984 soția sa, iar în 1996 fiica sa, Ileana, ce a vegheat majoritatea reeditărilor de până acum).

Vasile Bâncilă începe să fie retipărit semnificativ abia în 1987, când îi apare, sub egida "Revistei de istorie și teorie literară" (col. "Capricorn"), volumul de eseuri *Portrete și semnificații* (ediție îngrijită și adnotată de Ileana Bâncilă, cu o prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga). Volumul cuprinde 20 de texte cu caracter mai mult evocator și mai puțin teoretic, precedate de un remarcabil eseu "Despre eseu" (text care s-ar cuveni să figureze astăzi în manualele de liceu, în capitolul despre eseistica interbelică).

Din 1993, opera sa este editată sau reeditată în mod susținut, ținându-se seama, în mare, de indicațiile sale testamentare. La Editura Marineasa din Timișoara (ce a deschis generos calea restituirii depline a lui Vasile Bâncilă) au apărut trei volume de *Aforisme și paraaforisme* (1993, 1994 și 1996), o nouă ediție (cu importante adaosuri)

din *Lucian Blaga, energie românească* (1995), iar anul acesta urmează să apară un volum intitulat *Semnificația Ardealului*. La Editura Anastasia din București i-au apărut până acum trei titluri: *Inițierea religioasă a copilului* (ediția a doua - 1996; prima fusese scoasă, în condiții mai modeste, la Braila, în 1995), *Duhul sărbătorii* (1996) și *Filosofia vârstelor* (1997), ultimele două conținând esențialul eseisticii sale. În planurile editoriale ale Anastasiei se mai află și volumul *Religia iubirii și Pestalozzi* (Vasile Bâncilă ocupă un loc de seamă nu doar în istoria filosofiei, ci și în aceea a pedagogiei românești, astăzi atât de înstrăinate de marile izvoare creștine). În fine, la Editura Istros, din orașul natal al autorului, a văzut lumina tiparului *Copilarie și miracol brailean* (1996).

În posesia fiului său, dl Ion V. Bâncilă, se află pregătite pentru tipar monografiile *C. Rădulescu-Motru și Schopenhauer*, *Spațiul Bărganului* și două volume de corespondență (cu Bazil Munteanu și Lucian Blaga). În manuscrisele rămase de la Vasile Bâncilă se mai află însă, potențial, încă 5-6 volume (eseuri - mai ales așa-numitele "Mici testamente", memorialistică - mai ales "Carnetelele cu dinamită" din 1959-61, corespondență - în special cea cu Grigore Nandriș). Urmașii au în vedere și alcătuirea unui volum cu texte *despre* Vasile Bâncilă (pagini remarcabile, dar unele puțin cunoscute astăzi, în ciuda notorietății autorilor: Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Bazil Munteanu, Pompiliu Constantinescu, Petru Comarnescu, Ion Chinezu, Petre Pandrea, Constantin Noica, Anton Dumitriu, Nicolae Bagdasar, Gheorghe Vrabie, David Prodan ș.a.).

ÎNTR-O vreme de criză a culturii creștine și tradiționale în genere, reactualizarea lui Vasile Bâncilă poate fi nu doar împlinirea unei datorii față de un om și de o generație de excepție ("N-am cunoscut un suflet ca al lui - mărturisea David Prodan în *Memoriile* sale; mă feresc de a-l fi descoperit, de a mă fi împărțit din fluviul lui imaculat, angelic. Îl văd înaintea ochilor, îl simt ca pe ceva unic, neasemuit cu nimeni și cu nimic din ceea ce am cunoscut în viață. A căzut subit, tot după un efort intelectual. Nu l-am văzut nici pe el mort și nici nu vreau să-l știu mort"), dar și un important serviciu făcut culturii naționale și spiritualității creștine.

Răzvan Codrescu

Pro victoria cui?

AM URMĂRIT, de la oarecare distanță, tam-tam-ul mediatic din jurul Galei Pro Victoria. Din ziare diverse am aflat mai ales că fetele și toaletele au fost "superbe", că trandafirii au fost galbeni, că "dineul a fost de vis". Că a participat și Ion Iliescu. Că Mircea Veroiu a pronunțat cuvântul "parastas"; parastas al cinematografiei românești. Ideea de parastas a electrizat jurnaliștii, care au transmis-o, euforic, la mai multe foi, totul căpătînd, la o lectură cumulată a jurnalelor, un aer comic-jovial: parastas!, parastas!, parastas!... A apărut des și cuvântul "caviar". Caviar avem (caviar n-avem noi?), filme nu prea avem. O competiție incropită din șase titluri produse în ultimii doi ani (dintre care un documentar!), e cam puțin pentru o Gală așa de animată. Printre filmele din concurs, unul singur în premieră absolută: *Dublu extaz*, de Iulian Mihu. Am înțeles de la confrății care l-au văzut că e o catastrofă. Dar, pînă și despre această catastrofă, un gazetar zelos regreta că n-a intrat în palmares, cu un premiu - fără glumă! - pentru originalitate! (Conform adagiului: fiecare idiot găsește unul și mai idiot care să-l admire).

Scriu despre evenimentul Pro Victoria nu pentru a polemiza, fără rost, cu cineva. Îmi fac o datorie de onoare față de un posibil cinefil excentric al mileniului trei, care ar răscoli arhivele și ar citi tot ce s-a scris despre această Gală. Care ar fi, așadar, micile corecturi de opinie pe care aș vrea să i le induc cinefilului din mileniul trei?

În primul rînd că e o exagerare să

* Premiile Pro Victoria (prod. Media Pro International)

vorbim, cu acest prilej, al Galei Pro Victoria, despre "o sărbătoare a cinematografiei românești"; mai corect ar fi, poate, a unei anumite părți din ea. Am remarcat, și acum doi ani, la prima ediție a premiilor Pro Victoria, organizată la un Cazinou, absența multor - prea multor! - figuri importante ale filmului românesc. Am remarcat, atunci ca și acum, absența totală a unor Mircea Daneliuc și Lucian Pintilie. Dacă două ediții la rînd au refuzat să participe la Pro Victoria singurii regizori români selecționați, după '89, la olimpiada Cannes-ului, s-ar putea deduce că, totuși, ceva nu e în ordine. Dacă cineva citește, peste ani, exclusiv repertoriile Pro Victoria, nu află că ar fi existat, în România acestor ani, și *Senatorul melcilor*, și *Prea târziu*, și *Asfalt Tango* (Nae Caranfil). În aceste condiții, e greu de vorbit despre o adevărată așezare a valorilor în spațiul Pro Victoria. Competiția nu mai e o cursă reprezentativă pentru cinematografia națională în ansamblul ei. Acest tip de excluderi (fie ele și auto-excluderi, dar auto-excluderile trebuie să aibă, și ele, cauzele și semnificația lor) rimează mai puțin cu ideea de "național" și mai mult cu aceea de *familie*. (Și, firește, în familie ai dreptul să inviți pe cine vrei și să împarți ce cadouri vrei. Nașu' să trăiască!)

De aceea nu vom comenta palmaresul, binecunoscut din toată presa, vom spune doar - tot pentru cititorul mileniului trei - că Marele Premiu a fost acordat de juriu (Radu Beligan, Dinu Săraru, Geo Saizescu și alții) filmului *Eu sint Adam* de Dan Pița, pe care, în acest colț de pagină l-am numit - delict de opinie! - o ecranizare ratată, un "Eliade shake".

Nu e, desigur, vina organizatorilor că Gala Pro Victoria are loc într-un

context sumbru pentru cinematografia românească, aflată într-o degradingoladă totală - producție, legislație, administrație. Dimpotrivă, organizatorii Pro Victoriei pot fi felicitați pentru că, în contextul de sărăcie în care se zbate o cinematografie, au venit cu banii necesari unei asemenea întreprinderi. Eroarea începe în clipa în care o astfel de gală (fie ea a unei fundații, sau a unei firme, sau a unei societăți particulare) se substituie (sau e substituită) în ochii opiniei publice unei competiții naționale, unei reale ierarhizări a valorilor. Or, se știe, Oscar-urile, César-urile au o anumită armură a obiectivității, un anumit grad de "impersonalitate". Își poate imagina cineva, la asemenea gale, premii oferite de directorul Intercontinentalului sau de cel al Magazinului București-Berlin? Sau își poate imagina cineva Premiile cinematografiei italiene, David di Donatello, intrate sub umbrela și monopolul lui Berlusconi?

Evident, nu Pro Victoria e de vină pentru ceea ce îi lipsește cinematografeii românești. De vină e ineficiența monumentală a celor care au condus, în toți acești ani, cinematografia, cei care au terminat tot ce era de terminat, cei care nu au fost capabili să organizeze nici măcar un festival bucureștean al filmului românesc. Pînă și bietul Costinești, care avea, și el, rolul lui, a fost pierdut pe drum. La începutul verii, zărele anunțau că festivalul de la Costinești va avea loc, organizat de Cinematografie în colaborare cu Tele-

Oana Pellea în *Stare de fapt*; un rol pentru care a cucerit multe premii

viziunea Română. Apoi, fără nici o explicație publică, nimic. În mai multe articole despre Gala Pro Victoria am întîlnit întrebarea: "oare de ce n-o fi participat Stere Gulea la seara de premiere?" Eu m-am întrebalt altfel: de ce o fi acceptat Stere Gulea să participe la concurs? După eșecul organizării Costineștiului - în loc de solidarizarea cu eșecul din propria casă - să accepți invitația la festinul vecinului? Dar, cine știe, poate mă înșel. Poate cititorul mileniului trei mă va găsi ultraretrogradă.

În altă ordine de idei, într-o paranteză, i-aș propune cititorului mileniului trei o temă interesantă, de studiat: condiția "intelectualului sărac", nu în romanele interbelice ale unui Camil sau ale unui Cezar Petrescu, ci la sfîrșit de secol XX, în epoca "media". Cum ar arăta, văzut de la distanță necesară, un Ladima al "generației pro"? (Cititorul mileniului trei să mă creadă: paralel cu "generația pro" a continuat, totuși, să existe și generația *contra*).

Revenind la cinematografie: știam, de mult, ce înseamnă "totul de vinzare". Problema e ce se va întîmpla cînd nu va mai fi absolut nimic de cumpărat.

Eugenia Vodă

Pe marginea unui concurs

10 SEPTEMBRIE. Este aproape 8 seara cînd, după ce mi-am lăsat bagajul la hotel, ajung la Secretariatul Concursului Internațional de Canto Darclée, unde domnește o activitate febrilă; harnicul grup de doamne fac ultimele pregătiri pentru etapa a III-a, ce se va desfășura miine. Vine vestea că autocarul care a transportat Orchestra de Camera Radio a avut un accident, răsrumindu-se pe șosea; mergem cu toții la hotel să aflăm ce s-a întîmplat. Din fericire, printr-o adevărată minune nu au fost decît cîteva zgîrieturi; dar șocul a fost puternic. Mariana Nicolesco, Președinta de Onoare a juriului, este deja acolo, întîmpinată de instrumentiști cu simpatie și comunicarea se stabilește numai-decît. Această atmosferă de căldură umană este o trăsătură a întregului concurs. De obicei președintele este un fel de zeităte intangibilă, vizibil doar la masa judecătii; Mariana Nicolesco este pretutindeni, sfătuieste, se ocupă de toate amănunțele, se îngrijește îndeaproape de cei bolnavi (cîntăreții sînt fragili), dar impune ceea ce consideră necesar reușitei la cote înalte (și nu oricum) a manifestării.

11 SEPTEMBRIE. Azi am ascultat etapa a III-a, 42 de concurenți din 14 țări cu cîte o arie de operă aleasă de juriu din cele 5 prezentate anterior. Inițial au fost 109 concurenți, în etapa a II-a au intrat 71 și acum 42. Este o cifră foarte mare care atestă că deși aflat la prima ediție, Concursul Darclée a trezit totuși un interes deosebit; numele marii cîntărețe care l-a inițiat are desigur un rol important în această mobilizare de forțe lirice; după cum, nici tentația unor premii substanțiale (obținute din sponsorizări declanșate tot de prestigiul Mariane Nicolesco) nu este de neglijat. Sala Teatrului "Maria Filotti" - o bijuterie - a fost arhiplină cu un public interesat, care a ascultat într-o liniște perfectă, timp de 6 ore, arie după arie. Multe voci frumoase. Fără exaltări patriotarde constat cu satisfacție că "produsele" pedagogiei vocale românești sunt dintre cele mai bune,

atît prin calitatea vocilor cît și prin pregătire. Sunt curioasă ce va decide juriul format din personalități distinse, cu mare experiență, ca David Ohanesian, președinte, Alexandru Fărcaș, Corneliu Fănățeanu, Nicolae Herlea, Martha Kessler, Elisabeta Neculce-Carțig, Emilia Petrescu, Alberto Triola, Ionel Voineag. Alegerea nu este ușoară, dacă vor fi 6-7 premii prin divizarea celor stabilite, așa cum s-a auzit. Eu mi-am notat 10-12 ipoteze laureate.

12 SEPTEMBRIE. Zi de pauză - se așteaptă cu nerăbdare rezultatul deliberărilor prelungite ale juriului. Pe hall-uri circula tot felul de zvonuri, vor fi 7, 14, 15 premianți, favoriții sunt x, sau y sau z; numai Marele premiu intrunește aproape unanimitatea, atribuit fiind Ramonei Eremia care a smuls aplauze spontane (și nepermise) la concurs.

Diminețea au început repetițiile pentru Concertul extraordinar al Mariane Nicolesco; dirijorul Marco Balderi, excelent practician, are o bună colaborare cu orchestra iar primadona lucrează cu atenție încordată asupra fiecărui sunet, pe voce, nu marcat - fără obișnuitele eschive ale cîntăreților care se menajează în repetiții - cu o participare intensă ca și cum ar fi în spectacol. Urmărește tot ce se petrece în orchestră, reliefează sensurile poetice și face din sonoritatea cuvîntului efecte de culoare și accente expresive. Este o adevărată lecție de știință și conștiință artistică.

13 SEPTEMBRIE. Încep repetițiile pentru Gala laureaților și încep să se străvadă cîteva nume (de altfel un ziar local a publicat lista încă neoficială a premianților, ceea ce a stîmmit o mare agitație). Se pare că vor fi 19, cam multe după părerea mea. Seara, la Concertul extraordinar al Mariane Nicolesco iubitorii de muzică brăileni re trăiesc sărbătoarea de acum doi ani: munți de flori, monitoare scoase în stradă, focuri de artificii, echipe de televiziune, radio, oaspeți de marcă etc. Despre cîntul Mariane Nicolesco s-a scris mult, dar nu este nevoie să citești

cronici ca să-ți dai seama că te afli în fața unei forțe dramatice excepționale, că glasul ei "mușcă" din vitalitatea partituri cu un patos care tensionează pînă la limitele emoției.

La dineu, o foarte plăcută conversație cu Nicolae Herlea: amintiri despre spectacole, parteneri, marii baritoni ai secolului; pentru fiecare nume evocat schițează, fredonînd ușor, cu perfectă veridicitate, timburi vocale, maniere de a cînta, portrete muzicale, cu mult farmec.

14 SEPTEMBRIE. S-au anunțat premiile, 19, prea multe. Și cum fiecare are palmaresul lui propriu, am și eu lista mea. Incontestabile sunt primele premii: Marele Premiu Darclée - Ramona Eremia (strălucitoare în concurs, mai puțin în Gală), voce curată condusă cu măiestrie și dezinvoltură dar mai ales expresivă în nuanțarea inteligență a fiecărui sunet, o Rosină buclucașă, cocheta, comunicînd firește cu sala. Premiul I - Marius Budoiu, un tenor intelectual - chiar dacă, după unii, este o contradicție în termeni -, sensibil, cu simțul stilului, stăpîn pe o voce de calitate, este în ciuda virseii un artist matur, cu personalitate conturată. Elena Cassian - voce splendidă de mezzo, cu mare întindere, o rossiniană cu vocalizare precisă și agilă dar cu oarecare mecanicism.

Premiul II - Șerban Cristian Bacila, în mare progres pe calea consolidării disciplinei vocale, muzical, studios, unul dintre mult așteptații tenori de care au atîta nevoie scenele noastre, și Karen Henrikson din S.U.A., tehniciană de forță cu glas cristalin dar cu o participare emoțională mai redusă, ceea ce a atenuat impresia puternică pe care ar fi putut-o lăsa siguranța cu care a cîntat o foarte dificilă arie mozartiană. Premiul trei se împarte între Gi-Youn-Hwang - Coreea de Sud și Grigori Osipov - Rusia, amîndoi cu reale calități dar limitați: prima de miniaturalitatea vocii - conduse cu finețe dar extrem de mică - un bibelou grațios ca întreaga ei faptură, cel de al doilea prin tehnica vocală specifică

adecvată numai repertoriului rus, nu și celui bel-cantist.

La premiul special al juriului aș releva doar două nume - Ștefania Ștefan, o soprană de linie, cu sensibilitate în fraza frumos arcură și tenorul Daniel Trailă - o voce magnifică - pe care bursa de studii la Academia Scalei din Milano oferă de un membru al juriului, maestrul Alberto Triola, il va ajuta să și-o perfecționeze.

În ceea ce privește premiul pentru cea mai originală performanță, al contratenorului rus Alexis Vassiliev - fără să-i contest unele calități - cred că nu poate fi situat pe scara valorică în afara unui context specializat în muzica barocă.

Premiile Fundației Darclée sunt și ele foarte generoase, cu intenția de încurajare. Dintre cele șapte nume, unul, cel al Caterinei Celia Costea, cred că ar fi putut - pentru frumusețea rară a timbrului - să treacă într-o altă categorie, mai sus, iar despre trei dintre cei selecționați, chiar încurajați, nu cred că au șanse de evoluție.

Se poate obiecta că sunt mulți români, dar nu este nici o îndoială că premiile reflectă realitatea - în definitiv, orice concurs ține seamă de valorile naționale și este sigur că nici un concurent străin meritos nu a rămas pe dinafară, aș zice chiar dimpotrivă, vreo doi-trei puteau fi uitați.

Premii substanțiale, flori, *Brindisi* din *Traviata* cîntat în cor, felicitări, sărbătoare, desigur și decepții, nemulțumiri, nervi; per ansamblu un miracol, în condițiile actuale, datorat întîlnirii dintre energia neobosită, pasiunea, puterea de a determina decizii, știința de a crea eveniment, exigența, dragostea de muzică, de frumos, generozitatea spiritului a Mariane Nicolesco și dorința brăilenilor de a face din orașul lor, măcar pentru cîteva zile, o capitală culturală a țării - un miracol pe care-l sperăm repetabil.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Ministrii trec, scriitorii rămân

IN ZILELE însoțite, domnul Sache se plimbă prin Cișmigiul oprindu-se de obicei în careul de piatră al microbiștilor, șahiștilor, tablagiilor, de unde, după cițiva pași, pui piciorul în rondul scriitorilor. E vorba de clasicii literaturii noastre, fir-ar de capul lor să fie de "provinciali". Ca așa s-ar fi exprimat o doamnă aprigă de la Televiziune. Ca s-o mai lăsăm cu "scriitorășii" aștia și altele. Întii, - ca să nu uităm, - trebuie să ne referim la enervarea domnului Sache, mare cititor și fidel telespectator. Cum i-a sărit dumnealui țandara citind că scriitorii noștri sînt așa și pã dincolo, și cica să se ducă, domnule, auzi? la Ploiești, la Buzău...

Nu m-aș fi așteptat din partea domnului Sache la așa ceva. El, un cavalier. El, un domn, să aibă reacția violentă, criza de furie ordinară, în niște termeni, inadmisibili, la adresa doamnei în chestiune, și oribili; să zică "ciumăfaia aia!", - las restul... Degeaba încercam să-l liniștesc: Nene Sache, se poate?! dumneata care saluți cu respect tot genul feminin, pînă și cerșetoarele, dumneata să te exprimi ca... nu găseam comparația... ca... și-atunci o găsiseam, subit: *ca editorialiștii*.

Aici tăcuse, oarecum răcorit. Timplele îi zvîneau. Îi crescuse tensiunea. Doamne ferește! Mai revenindu-și, îmi murmură încet pe franțuzește: *Je te demande pardon, c'est que j'avais sauté de mes gonds*, - că-și ieșise din țipini. Cui nu i se-ntimplă? E drept și că sînt multe-multe motive. Am și eu o calitate. Mică. Dar am. Sar în apărarea femeilor, orișice ar fi. Din pricina aceasta, cei din jur, de-a lungul timpului, mă taxară ori de timpit sau de idiot ori de ipocrit. Fie și-o criminală; mă gîndesc: sāraca, o fi și ea mamă.

Asta fusese în ziua radioasă de toamnă cînd domnul Sache dăduse o raită prin Cișmigiul, pe la "Scriitori". Îi luase pe rînd. Caragiale i se păruse că-i făcuse scurt cu ochiul. Se gîndea că, fără aștia, limba română, cum o vorbim noi azi, nici n-ar mai fi. Ca și România, în general. Abia izbutisem să-l potolesc, după vorbele urite îndreptate spre vajnica doamnă de la T.V. Cînd, domnul Sache, acolo, în rondul clasicilor, își amintise că și Președintele țării se exprimase cum că azi sînt mai importanți tehnicienii decît poeții, să zicem, amariți de literați. Ce i-a făcut domnul Sache, în fața mea, Președintelui? Ce i-a mai zis... Nu pot să reproduc. Și cel mai mult mi-e frică de doamna cealaltă, de purtătoarea de cuvînt a șefului, teribilă, puternică, și sfioasă, pentru că tot timpul stă cu ochii în jos. Președintele, deocamdată, mai inghite. În sec. Dar inghite ce zice presa. Și-apoi o fi știind vorba aceea, că "fără libertatea de a injura, nu există nici flaterie vreunui elogiu", - a unuia, real.

Domnul Sache are un prieten ceva mai puțin în vîrstă decît el, dar nu mult. Pensionar ca și dumnealui. Joacă uneori împreună șah în careul de piatră, pomenit, de lingă "Scriitori". Acest amic a fost, sau este încă, medic psihiatru. Cam ursuz, și are un tic, tot saltă din umărul drept. Tobă de carte. Dacă domnul Sache, atît de cițit, recurge des la lecturile amicului său... Uneori fac și politică. S-a nimerit o dată să fiu de față. Terminaseră

șahul, coborîserăm pe la "Scriitori" și făcuserăm la dreapta pe aleea lungă, în jos, ce duce către *Justiție, Primărie...* Mergînd noi agale, venise vorba de domnul Președinte. Așa, ca om. Medicului îi era simpatic. Zicea că votase cu el. Avea însă despre dînsul unele idei ale sale de scotocitor al sufletului omenesc pe care cu greu îndrăznesc să le repet. (Nu-i mai cer voie; defect profesional). Cică Excelența sa, Președintele țării, - după doctorul nostru, - ar avea un caracter cam moale, feminin, de unde și aerul său bătos ("să nu ne luăm după el!" ne punea în vedere psihiatrul). Apoi: un șef, oricît de mare, își alege o secretară sau, mă rog, o purtătoare de cuvînt tinerică, ageră și simpatică foc, *chiar sexy*, - precizează medicul, un crai vechi. Asta n-ar însemna că... Totuși, un bărbat, cu un temperament viguros, adevărat, preferă lingă el domnișoarele ori doamnele "mișto". Or, ce face domnul Constantinescu - zice doctorul oprindu-se pe alee

naiba s-o ia. Numai dacă o punem la socoteală p-aia cînd îl trăsese de două ori de mincă pe Bill Clinton cînd venise la noi, cînd Bill făcea *hais*, și trebuia să facă, invers, *cea*. Toată lumea, la solemnitate, era cu ochii pã ei. În asemenea cazuri, i-o zici în șoaptă, zăpăcitului, nu-l tragi de mincă, și apoi, - mai spunea medicul, - trasul asta de mincă, pe lingă că e vulgar, mai trădează și-o fire *simulat-autoritară*. Or, ce este o gafă? Sau o can-doare? întrebă, retoric, psihianalistul. Habar n-aveam, științific. Nici domnul Sache. Deși așteptaserăm destul, ca să ne aducem cumva aminte. Văzînd că nu știm, doctorul ne informă că *asta* o spusese Kant; da, chiar el; că se ocupa și d-astea; iar Kant zisese că este candid ori face gafe cel ce nu știe *că este judecat de alții...* Chestia, pe noi doi, care-l aleseserăm pe cel din fruntea statului, ne pusese pe gînduri. Vasăzică *nu-și dă seamă că...* Aici, probabil, o fi unul în jurul lui care *efectiv*, și fără să se vază, îl trage de mincă, o fi avînd funcția asta.

Doctorului nu-i scăpase nici faptul că, înainte de alegeri, la un *față-n față* cu celălalt, viitorul președinte se exprimase în auzul și vîzul tuturor pentru Vest, îndepărtînd de el China, feblețea lui nea Nicu și-a lui Iliescu. Asta nu mai e gafă, - constată sec psihianalistul, - asta-i, politic vorbind, "curată prostie".

Ca semnatar al acestor modesto rînduri, "garda" respectivă poate să vie și să mă lege. Suport un interogatoriu chiar și în fața camerelor de luat vederi. *Veritas!... Veritas!*

Dar asta n-ar fi fost nimic. Doctorul citase din memorie ce declarase Președintele nostru cînd se întorsese copleșit din China, titlul de-o șchioapă apărut într-un ziar bucureștean pe 13 septembrie a.c. și care suna așa: *Emil Constantinescu*: "Primul produs chinezesc în România sunt chiar eu".

Auzînd acestea, noi, ceilalți doi, rămăseserăm paf. Să fi fost din cauza euforiei pricinuite de schimbarea fusului orar? Oricum, nu era psihianalistul unul care să inventeze. Fraza citată părea a face parte din pildele profesiei sale. Vesel, nenea Sache trăsese imediat concluzia: "Reiese în acest caz că Domnia sa s-a întors de acolo... chinez."

S-a mai adăugat și ce zisese la un banchet mai marele Chinei: cum că *apa trece, dar pietrele rămîn*. Știa ceva românește, studiase pe vremuri la București. (Zexe: adică, faceți ce faceți, și tot la noi vă-ntoarceți). Aici Președintele nostru i-o spusese: *depinde ce fel de pietre*. Cam așa ceva. Ceea ce denotă mult spirit. Apoi intervenise domnul Sache, prompt. Ce înseamnă să fii mare avocat! Mare orator! Să ciștiți un proces greu numai cu o propoziție. Cu un șir de litere bine întocmite. Astea da, pietre. Nu ca în cazul geologului.

Domnul Sache se oprise din mersul de pe aleea aurită de regretele sezonului, făcînd un pas îndărăt și rosti ca la un tribunal, varianta sa, sau concluzia: *Ministrii trec, dar scriitorii rămîn*.

Aerul încă mai vibra, ca de o sentiță fără apel, după ce ne urniserăm din loc.

Ocean

0 festivitate

POETUL cel mare s-a întors din străinătăți cu o droșcă impozantă care umbla cu benzină; ar fi vrut el una cu armăsari, dar n-avea grajd la domiciliu, nici iarbă de fin în grădină. Spre mirarea vecinilor, cînd cineva ros de invidie, dar cu glas mîeros, îi spunea: "Bre, ți-ai luat trăsura!", el replica modest: "Ia, o teleguță acolo, e nevoie să transport copii la școală." Și nimeni n-ar fi îndrăznit să se îndoiască de spusele lui, că erau copii cuminiți, cu tragere de inimă la învățătură și pe deasupra bine crescuți de mamele lor.

"Teleguță" aceasta se mișca printre surate cu o vioiciune rară. Pe străzile largi, în metropolă, proprietarul ei se lua la întrecere cu tot soiul de șoferi nesimțiți care nu știau să se apere decît blocîndu-i cu perfidie drumul. Dar el, cunoscînd toate tainele unui surugi, țîșnea cînd prin dreapta, cînd prin stînga adversarului, lăsîndu-l zăpăcit în urmă. Cei ce pierdeau cursa treceau la sudalme birjărești. De erau mame cu prunci în brațe, le astupau urechile neprihănite ca să nu deprîndă micuții vocabelele spurcate. Ghicindu-le reacțiunea, poetul le trimitea peste umăr o caldă salutare, totdeauna cu mîna stîngă. Cu dreapta socotea, pare-se, cadentele poemelor în lucru, și doar la curbe atîngea delicat volanul cu un deget. Atunci trăsura, simțind prezența stăpînului, făcea tot felul de măsări: se învîrtea pe loc, se oprea brusc, huruia sălbatec și continua să alerge pe două roți pieziș, de obicei pe cele din stînga. Prezent în viața civică a orașului, maestrul era considerat și decanul automobiliștilor grăbiți. Cursele lui se săvîrșeau ca o scenă de vînătoare: în frunte era mistrețul, fugărit de hăitași anemici. Eu însumi am luat loc alături de dînsul și chiar din momentul în care a demarat, inima a început să salte ca în psalmul lui Dosoftei. Înafară de lectura poemelor sale, n-am încercat sentimente mai tari ca în acea plimbare expirapidă.

Dar din bătrîni se știe că invidia înfloreste mai repede decît iarbă broaștelor. Fiecare adversar, și pe șosea erau toți, îi dorea, nu, Doamne ferește, ceva rău, ci doar un inconvenient mărunt, însă răzbu-nător. La rîndul său, maestrul bănuia gîndurile gloatei rulante și se ferea să le facă plăcerea. Pînă într-o zi...

Calătorea cu toată familia în droșcă încăpătoare spre granița de vest; într-o vilcea, pe șosea și delături, o grămadă de mașini avariate încurcau circulația. Automobiliștii care nu fuseseră transportați la spital, legați la cap, cu mîinile în ghips sau saltînd pe cîrje, salutau cu veselie tot vehicolul care se apropia. La cițiva metri, după un pod, începea un ghețuș de iad, nebănuit. Scena stătea sub observația unui detașament de jandarmi rîspîndiți pe traseu. Cînd își făcea apariția vreo mașină, un sergent major anunța cu voce clară printr-un trombon: "Alta." Și noul venit, trepidînd, patinînd, lunecînd se izbea oprindu-se în vale. Atunci polițiști amabili se apropiu foarte curtenitori de epava fumegîndă, cerînd celor ce mai respirau: "Documentele!" Trăsura poetului, recunoscută de departe și salutată cu chiote, se dădu peste cap și căzu iar pe cele patru roți. Spectatorii aplaudară ca pasagerii unui avion după o aterizare perfectă. Văzură că și maestrul nu e scutit de ponoase.

Acesta coborî, teafăr dar minios: "De ce n-ați pus un semn să avertizați de ghețuș?" Nu apucă să-și verse tot veninul că fu întrerupt de comandantul detașamentului: "Bine ați venit, maestre! În sfîrșit! De două săptămîni, de cînd ne-am brodit cu poleiul asta, așteptăm să se oprească vreo personalitate de calibrul dv. la noi. Știți, toți trec și ne ignoră. Se duc în Franța, în Germania, în America și pe noi nu ne iau în seamă. Nu mai spuneți nici un cuvînt! Sînteți invitatul nostru în seara aceasta la o mică festivitate. Ce onoare!"

Paul Miron

Ovidiu Rîureanu

Frunza

Mă întrebam de nu-s dement fugînd prin vijelie, frunza să o prind.

N-aș fi putut să spun că-i altceva decît o frunză care-n vînt plutea.

Plutea ca o corabie-n derivă. fiind cu palma fa deopotrivă.

Dar îmi venise gîndul că în ea e moartea și e toată viața mea.

O urmăream c-o temere nebună să nu se piardă undeva-n furtună.

Și mă-ntrebam de nu-s dement fugînd prin vijelie, frunza să o prind.

aplecîndu-se și culegînd ușor de pe asfaltul neted o frunză frumoasă îngălbenită... Domnul Președinte, "ca să n-aibă vorbe", ceea ce, spune doctorul, profesional, e altă problemă, - pune între noi, cetățenii, și dumnealui, în sensul comunicării, un... (asta a spus-o doctorul, în mod cu totul ciudat, parcă deraînd deodată)... un "*caterpillar*". Gîndiți-vă puțin - ne mai atrage atenția vorbitorul, - la vocea șefului, subțire oarecum sau "în falset". P'ormă, - continuă el, - știți de unde se trage "aerul" său?... Habar n-aveam. "De la Ruginoasa!", domnule, exclamă doctorul referîndu-se la locul legat de numele lui Alexandru Ioan Cuza, de unde domnul Președinte de azi își începuse simbolic campania electorală. Dar bărbuța?! făcu sever analistul. Dar fața făcută să semene cu a domnitorului mărășit de *odioasă coaliție*, - liberalii radicali plus conservatorii. Așadar, - trăsese concluzia, - oricît de simpatic ne-ar fi, domnia sa trebuie să știe că a intrat, cum se spune, în papucii altcuiva, sau că se bucură de identitate împrumutată, fără voie, nu contează. Aici domnul Sache, gentil, protestă, de formă. Amicul său parcă nici nu-l auzi și enumeră unele gafe bine cunoscute ale Președintelui, exploatate de presă,

Între sacru și statut

EXEGEZELE religioase pun inevitabil și indiscutabil o ordine superioară asupra științelor gândirii pozitive, asupra mentalităților și aspirațiilor umaniste. Iată însă că, la rândul ei, sociologia ia drept factologie însăși componenta religioasă a existenței. Joachim Wach, precursor al lui Eliade la catedra de istorie a religiilor din Chicago accentuează argumentat relațiile dintre religie și societate, implicațiile sociale ale actului religios la toate nivelele "disciplinare": economic, cultu-

nism, precum și un "inventar" al calităților celor ce organizează (sociologic) fenomenul religios: charismă și autoritate, trăsături de profet, clarvăzător, magician, sfânt, preot. Dar și o analiză modernă a auditoriului. Necesară și la îndemâna scriitorului este reliefaarea specificului religiozității la anumite... meserii care au la rândul lor, în substratul mistic, un sistem de tabu-uri, superstiții, cutume cu caracter sacru. Desigur, în aceste societăți întâlnim asociații religioase fondate pe ocupații cu un anumit grad de independență și de specific față de instituția bisericii. Într-o anume măsură, Joachim Wach îl anticipează și îl "explică" pe Mircea Eliade - după cum, la rândul său, autorul poate fi considerat unul din vârfurile" ivite pe Creanga de aur a lui Frazer.

"Zădărnicii și visuri"

RESTAURATOR neîntrecut al mentalităților în istorie, al unor etape sau epoci redefinibile, folosind pentru aceasta unelte de prozator, istoriograf, antropolog, semiotician, eseist, Carlo Ginzburg vede defectele istoriei în faptul că se ocupă de evenimente și personalități. Că a uitat complet "clasele subalterne" (Marx ar râde în barbă!), că nu s-a aplecat asupra culturii specifice populare a celor necunoscuți, cultura autonomă față de cea impusă (lor și nouă astăzi) de clasele dominante. Oamenii simpli au un întreg sistem de valori culturale (cuvântul folclor nu îl definește suficient), aceste valori aparținând o vreme analfabeților și o mult mai lungă vreme oralității - n-au prea lăsat urme reale. Romanticii le-au cules subiectiv, selectiv-estetic, istoricii le-au ignorat, scriitorii le-au prelucrat. Mai este oare posibilă o reconstituire verificată a mentalităților omului simplu din Evul de Mijloc, a concepției sale despre viață, lume, divinitate? Autorul susține că da. Ca și în lucrarea despre vrăjitori și vrăjitorie, sursa principală o constituie dosarele (totuși, dosarele!) de la procesele inchiiziției. Un asemenea dosar conținând mărturiile și depozitiile a două procese ale aceluiași morar din Friuli trimis pe rug de inchiiziție la sfârșitul secolului al XVI-lea, deci în plină contrareformă, face obiectul sursei lui Ginzburg. Morarul (și în literatura noastră personaj deosebit: "moraru'/alb ca varu" - ori: "moraru' era un bătrân filozof/știa ce-i în Lună și chiar mai departe/și nu cugeta la moarte"), din Friuli, Menochio, știutor de carte (din lungile interogatorii reiese că știa *De cameronul*, dar că citise și o "Biblie în limba italiană" - o roare în perioada contrareformei!) îndrăznise să construiască singur o cosmogonie: lumea s-a format prin înche-gare asemenea brânzei, din ea

s-au ivit, precum viermii din caș, ingerii. Văzuse el cum din larve ies fluturii frumoși, albinele, dar și insectele cele rele. Dintre ingeri, cei neascultători au fost alungați din rai și au devenit draci. La fel, Adam și Eva au fost coborâți pe pământ. Și tot așa. În concepția morarului nu prea încăpea pioșenia. Maica Domnului n-avea cum să rămână fecioară după naștere iar Iisus a greșit lăsându-se crucificat deși știa dinainte totul. De aici, de la această "blasfemie" și până la a se îndoi de rolul "popilor" (unul dintre ei a fost chiar autorul denunțului), de sanctitatea papei, de necesitatea bogăției bisericii, Menochio a fost, fără să știe, un reformat, un mic Luther în variantă populară.

Desigur, pe Ginzburg nu faptele incriminante l-au atras, ci mecanismul de gândire al morarului ce folosea în alcătuirea unei cosmogonii proprii elemente din lumea sa imediată. Suprerealismul imaginației sale ar fi fost "nevinovat" dacă ar fi fost atribuit nu lui însuși, ci unui personaj într-o situație de excepție. De pildă, Hyeronimus Bosch, ca să-și justifice bogata sa fantezie, "aberațiile formelor", cum ar zice Baltrušaitis, a atribuit aceste malformații ale realității "ispitirii de către diavol a Sfântului Anton în pustie". Poate instinctiv, dar semnificativ, fiul cel mare al morarului încearcă să aducă "mărturie" că tatăl său nu e în toate mințile, pentru a-i salva viața. Dar Menochio însuși le-a contestat cu vehemență.

Se poate spune că, acuzându-l, judecătorii inchiiziției au dat dovadă de mai multă fantezie decât însuși morarul: Menochio ar fi povestit în stânga și în dreapta ce crede el, deci a încercat să facă "prozelitism". A hulit preotul

batu-l-am care-i mai rău/și el a zis: fii atent că acu'ți-o zic/uită-te la al de adună cu mâna/e morarul cu făina albă/...cel mai hot e morarul". Într-un fel, prin subteranele misterele cunoașterii concepția despre morarul hot "se leagă" cu una din cosmogonia populară românească: acela care fură făina (ori mălai), pe lumea cealaltă va restitui paguba cărând-o cu pleoapele.

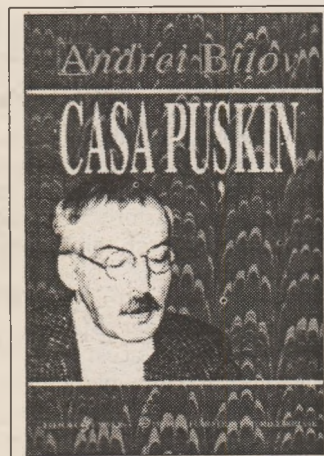
Istoric vorbind, e relevant faptul că, după adunarea "probatoriului", inchiizitorul însuși adaugă o scrisoare în care, plin de remușcări, cere clemență. Dar papa în persoană a ordonat execuția morarului. Poate nu întâmplător, în aceeași lună a fost ars pe rug astronomul Giordano Bruno. Răzbunare atât pe cultura înaltă, cât și pe cea populară.

"Ce-i de făcut?"

CASA PUȘKIN - roman reflexiv, punctat, negare a importanței acțiunii și a punctului de vedere auctorial - a fost început de Andrei Bitov la vârsta de 27 de ani (vârsta considerată fundamentală de către personajul principal al cărții) și terminat la 33 de ani. Deși în epocă (1976) mai apăruseră romane care descriau obiectiv ororile perioadei staliniste, cel semnat de Bitov se remarcă mai ales prin absența clișeeleor post-staliniste și post-brejneviste (aruncarea vinovației asupra lui Stalin și idealizarea, în schimb, a lui Stalin și a sistemului în sine).

Titlul cărții e dat de numele unui institut leningrădean pentru literatură, dar sfera sa de semnificație e mai largă: "...și literatura rusă, și orașul Petersburg, și Rusia, toate sunt, într-un fel sau altul, Casa Pușkin, fără locatarul ei cu păr cărliionat... *Il faut que j'arrange ma maison*, a spus Pușkin pe patul de moarte". Aluziile la literatura clasică rusă sunt nenumărate - chiar cele patru părți ale romanului au titluri împrumutate de la clasic: *Părinți și copii* (Turghe-niev), *Un erou al timpului nostru* (Lermontov), *Calărețul sarma* și *Oamenii de aramă* (combinație între *Calărețul de aramă* al lui Pușkin și Dostoievski - *Oamenii sarma*). Povestea - destinul "pierdut" al lui Liova Nikolaevici Odoevțev, tânăr cercetător la institutul cu pricina - e permanent întreruptă de mici eseuri pe teme legate de laboratorul creației: "unde se ascunde autorul când urmărește scena pe care o descrie?", citatele parafrazate ca sursă indirectă a cunoașterii, relația dintre erou și subiect sau cea dintre erou și autor etc.

Astfel narațiunea devine, într-o anumită privință, o demonstrație "pe viu" a urmărilor pe care le au concluziile acestor mici eseuri. Personajele au, spre deosebire de cititorului, bruste schimbări de caracter; mor și pe urmă sunt "reînvia-te" bătător la ochi, întrucât prezența lor devine necesară; destinul lor e permanent bi-

Andrei Bitov, *Casa Puskin*. Traducere și note de Natalia Stănescu. Prefață de Lucian Raicu. Ediție îngrijită de Mircea Aurel Buiciuc. Editura Fundației Culturale Române & Editura Univers. București, 1997. 311 p. F.p.

furcat în "variante" diametral opuse. Cea mai evidentă dovadă a indeciziei auctoriale e chiar Liova Odoevțev, viitor academician de prestigiu, în eventualitatea că a supraviețuit unei teribile beții din tinerețe - beție alcătuind unul din posibilele finaluri ale cărții. Însă chiar și varianta morții sale are parte de comentariul scris, chipurile, în 1999, de către erou - acum academician - la publicarea jubiliară a romanului. Comentariile respective sunt, poate, partea cea mai interesantă a romanului, descriind epoca mai mult decât o face narațiunea propriu-zisă și în același timp ironizând-o fin. Sunt comentate: largimea pantalonului înainte de moartea lui (40-45 cm) și după (30 cm) - pentru mai puțin puteai fi eliminat din universitate; *cifrul* (ceaiul lagărelor de concentrare - amestecat adesea și cu mahoracă, alcool, vodcă sau apă de colonie), *bujuka* (sobiță al cărei nume se trage de la arderea, în ea, a cărților și mobilei de preț, în 1918), rublele vechi și noi, visul lui Tolstoi "despre un cot de femeie", necesitatea înființării unei "Societăți pentru protecția eroilor literari împotriva autorilor" etc.

Liova Odoevțev, descendentul unei vechi familii nobiliare, devine un simbol al adaptării la noul regim (indiferent dacă într-o variantă tatăl său se dezisese de bunicul filolog - deportat în Siberia, apoi reabilitat după 30 de ani, în vremea lui Hrușciov - pentru a-i moșteni catedra, sau că în altă variantă tot neamul rămăsese demn). "Modelele" sunt bunicul și unchiul Dickens (victimă a hotărârilor staliniste), în jurul cărora Liova gravitează alături de iubita Faina (care îl înșală sau nu), adversarul Mitișatiev (când demonic, când simpatic) - într-o țesere cu scilipiri schimbătoare. Nu degeaba avertiza autorul: "Vom încerca să scriem astfel, încât și un fragment de ziar, care n-a ajuns la destinație, să poată fi introdus în orice punct al romanului, servind drept continuare firească și nicidecum întrerupere a narațiunii".

ral, juridic. De asemeni, asupra stadiului instituțional al omenirii. Didactic, *Sociologia religiei* (1944) începe cu precizări ale termenilor, cu definițiile adică, pentru ca apoi, luând câte două domenii-stadii, să pună termenii în interdependență: ideal și realitate, cult și familie, sexualitate și religie, cult și religie. Sunt evidențiate modelele sociale în organizarea instituțiilor bisericești: grupuri religioase, lider religios, cercul de discipoli, ideal egalitarist și ideal ierarhic, tipul individual și colectiv de protest, *collegium pietatis*, fraternitățile, monahismul etc. Este interesantă (și chiar curioasă) presiunea dintre sistemele primitive de organizare socială și organizarea bisericii pe această treaptă de dezvoltare; ne imaginăm problemele de care s-au lovit misionarii creștini în "impunerea" cultului creștin, în explicarea sacralului. Ne amintim din alte surse cum într-un trib de indieni sud-americani oamenii, dezvățați să mai umble în pielea goală când plecau la vânat ori cules, se dezbrăcau la marginea localității, își ascundeau hainele și le reluau la întoarcere; pricuseră "teritorial" (hai să-i zicem "instituțional") noul fenomen religios.

Sunt în *Sociologia religiei* și studii diacronice: organizarea grupurilor religioase, "cucerirea" statului de către religie, comuniunea (peste timp) a sfinților cu exemple din budism, confucianism, crești-

Carlo Ginzburg, *Brânza și viermii*. Universul unui morar din secolul al XVI-lea. Traducere de Claudia Dumitriu. Editura Nemira, 1997. 256 p. F.p.

din sat (mergând la spovedanie și împărțasanie în alt sat), deci e împotriva instituției bisericesti. Așadar e vândut lui Luther ș.a.m.d.

Interesant e că în foclorul italian, morarul e socotit aprioric un păcătos prin meseria sa. Despre Antichrist se spunea că "în barbă avea un morar.../de-o parte și de alta un hangiu și-un măcelar:/Între-

Anul Internațional "Ibn Battuta"

O RAȘUL marocan Tanger - punctul de la extremitatea nord-vestică a continentului african, de unde se zaresc cu ochiul liber pantele Gibraltarului - este locul de naștere și punctul de plecare și de întoarcere al unuia dintre cei mai vestiți călători din istoria lumii arabe și a omenirii în general: Ibn Battuta (1304-1377).

Sub înaltul patronaj al Majestații Sale Hasan II, regele Marocului, recent s-a inaugurat în acest oraș, printr-un colocviu cu largă participare, "Anul Internațional Ibn Battuta (1997-1998)". Am avut onoarea de a mă număra printre cei câțiva invitați nearabi, alături de zecile de participanți din aproape toate țările arabe, prezentând o comunicare despre segmentul celei mai lungi călătorii în timp întreprinse de Ibn Battuta (care acoperă distanțe imense), din Peninsula Crimeea pe malul de nord și de vest al Mării Negre, trecând peste Gurile Dunării, până la Constantinopole dus și întors.

Insemnările de călătorie ale lui Ibn Battuta (circa 1000 de pagini), încă insuficient studiate, oferă bogate informații în legătură cu ținuturile străbătute de călătorul marocan pe cele trei continente, nedespărțite pe atunci de ape, Africa, Asia și Europa: de la descrierea geografică și datele de interes istoric până la cele de natură religioasă și etnografică, alternând cu reușite descrieri și presărate cu savuroase povestiri și anecdote. Segmentul călătoriei care m-a interesat în mod deosebit se încadrează în cea mai lungă dintre călătoriile lui Ibn Battuta, care a durat nu mai puțin de un sfert de veac, din 1325 până în 1349, incluzând lungul traseu din nordul Africii până în India și China, cu o largă extensie pe direcția nord-sud, de la fluviul Volga și Nordul Mării Negre până la Singapore, Maldive și Kenya în sud.

În ceea ce privește ținuturile din

nordul și vestul Mării Negre - inclusiv Gurile Dunării și Dobrogea - descrierea oferă date interesante, deși uneori fragmentar, despre expansiunea Hoardei de Aur și relativa stabilitate pe care a cunoscut-o în momentul când a trecut Ibn Battuta prin această zonă (1330-1331), despre constituirea comunității islamice turco-tătare în zona Dobrogei, în condițiile toleranței dintre diversele comunități etnice și religioase care s-a prelungit până în zilele noastre, despre obiceiurile acestor comunități, într-o perioadă pentru care izvoarele istorice referitoare la această zonă sunt relativ sărace.

Acest tip de literatură - însemnările de călătorie - s-a bucurat de mare interes în lumea arabă medievală, și chiar până în epoca modernă, însă nici un alt călător arab nu a lăsat o operă atât de voluminoasă, cu o astfel de bogăție de informații, precum cea a lui Ibn Battuta.

Dar întâlnirea cu locul din care a pornit Ibn Battuta și în care s-a întors pentru a-și găsi liniștea de veci, în urma îndelungatelor peregrinări, mi-a oferit și prilejul de a mă întâlni sau reîntâlni cu numeroși oameni de cultură din Maroc și de pe toate continentele. Menționez doar câțiva dintre aceștia: academicianul marocan Abd el-Hadi at-Tazi, excelent diplomat și rafinat om de cultură, considerat a fi cel mai bun cunoscător al lui Ibn Battuta, președintele comitetului de organizare și sufletul manifestării internaționale la care am luat parte, dar mai presus de toate o excelentă gazdă care a reușit să-și găsească timp pentru a se întreține cu toți oaspeții; apoi doi mari scriitori marocani - Abd el-Krim Ghallab și Abd es-Salam el-Baqqali - din a căror creație talmăcisem câte ceva cu ani în urmă, dar pe care de-abia acum i-am descoperit cu adevărat și mi-am dat seama că am făcut mult prea puțin față

de ceea ce li s-ar fi cuvenit, sperând ca studenții mei să ducă mai departe ceea ce am făcut eu în condițiile începutului cunoașterii literaturii arabe la noi. Mai amintesc numele prozatorului egiptean Yusuf al-Qa'id - o mare speranță a prozei arabe contemporane, și dintre mulți alții, pe arhitectul egiptean Muhammad al-Qahlawi, pe poetul saudit Abd el-Aziz Khoja - ambasador al Regatului Arab Saudit la Rabat, pe italianul Luigi Latini și pe argentinianul Pascual Condeolo, de care comunitatea de "gintă" m-a apropiat foarte mult.

Cum era și firesc, întâlnirea cu Ibn Battuta chiar pe meleagurile lui natale mi-a dat posibilitatea de a cunoaște încă o zonă a imensei lumi arabe ce se învârt de la Golf până la Oceanul Atlantic. Am descoperit astfel peisajul marocan - natural, urban, rural și uman - care are un specific al său inconfundabil. Această țară așezată de-a lungul coastei nord-vestice a Atlanticului atrage atenția vizitatorului în primul rând prin varietatea formelor de relief: de la culmile Atlasului ce depășesc 4000 m, în jumătatea de nord a țării, până la întinderile nesfârșite de nisi-

puri din jumătatea de sud; cu dealuri, platouri largi și numeroase cursuri de apă, cu un litoral de aproape 3000 km, la Mediterană și la Atlantic. Alături de prețioasele vestigii musulmane, romane și punice, toate aceste elemente sunt tot atâtea puncte de interes pentru specialiștii și turiștii de pretutindeni. Tangerul, cu vestigiile sale romane unice - complexe de prelucrare a tonului și a altor specii de pește - și pre-sele de ulei de măsline (delicatese ce luau calea spre capitala Imperiului Roman, făcând mărturie despre rafinamentul culinar al strămoșilor noștri); Rabatul, capitala țării, cu monumentele sale excelent conservate din perioada maximei expansiuni a califatului arab spre vest, dar și cu vestigiile sale romane la fel de renumite; orașul Fes, declarat în întregul său parte a patrimoniului universal aflat sub protecția U.N.E.S.C.O. și datorită edificiilor sale specifice celui mai fertil moment din istoria contactelor arabo-europene medievale (prin intermediul Andaluziei); orașul Casablanca - socotit capitala economică a țării dar și important centru cultural. Toate acestea au fost doar câteva repere pe itinerariul parcurs, din păcate, în grabă, și de pe harta turistică și culturală a acestei țări ce se bucură de un potențial turistic cultural imens. Acest potențial nu numai că oferă o delectare aparte oricărui vizitator dar oferă specialistului infinite posibilități de cercetare, reliefând modul exemplar în care elementul cultural își îndeplinește aici rolul său esențial în dezvoltarea socială.

Anul Internațional Ibn Battuta, alături de multe alte festivaluri artistice și colocvii științifice internaționale găzduite de Maroc, demonstrează vocația pentru cultură și larga deschidere a acestei țări către Europa și către lume în general. Debutul acestei manifestări de dimensiune internațională dovedește chiar și numai prin el însuși prețuirea pe care autoritățile acestei țări și oamenii ei de cultură o acordă patrimoniului lor cultural de mii de ani și reprezentanților lui. Momentul a fost marcat prin acest colocviu, prin acordarea numelui lui Ibn Battuta aeroportului internațional din Tanger și printr-o emisiune filatelica specială. Iar în cadrul anului ce i-a fost dedicat, televiziunea marocană pregătește un film despre Ibn Battuta, iar profesorul At-Tazi tocmai face ultima corectură a primei ediții științifice a însemnărilor marelui călător marocan din prima jumătate a secolului XIV.

Prof. dr. Nicolae Dobrișan
membru corespondent
al Academiei din Cairo

Un papă al literaturii germane

Cel mai popular critic din Germania, ale cărui emisiuni televizate și cronici din ziare de mare tiraj fac și desfac gloriei literare, este Marcel Reich-Ranicki, acum în vîrstă de 77 de ani.

Scăpat din ghetto-ul din Varșovia, unde fusese deportat de la Berlin în 1940, a lucrat între 1944 și 1950 pentru serviciile secrete poloneze, avînd gradul de căpitan, apoi a fost îndepărtat din funcții și exclus din Partidul Comunist iar în 1958 reușește să plece din Polonia și să se stabilească în RFG, unde face rapid carieră de critic literar ajungînd la o notorietate unică: e considerat un fel de "papă al literaturii germane", iubit de publicul ce își orientează lecturile după gustul său, admirat și temut de scriitori, recompensat cu numeroase distincții.

Amănuntele biografiei sale dinainte de 1958 au fost pînă de curînd necunoscute, fiindcă Reich-Ranicki a trecut sub tăcere întreaga sa epocă poloneză, considerînd-o un capitol încheiat definitiv și dorînd să-și ștergă din memorie războiul, ghetto-

ul, ceea ce a urmat pînă la noua viață începută în RFG. El nu s-a prezentat public decît ca un critic literar german. Iată ce scrie Henryk M. Broder în *Die Woche*, încercînd să explice de ce a tăcut celebrul critic activitățile sale neliterare din Polonia:

"Cineva care a scăpat cu viața din ghetto-ul din Varșovia sau dintr-un lagăr de concentrare n-a supraviețuit cu adevărat. Pînă la sfîrșitul zilelor va fi urmărit de întrebarea de ce a fost el cruțat de destin, spre deosebire de milioane de alții. Nu există răspuns la această întrebare, ci doar tehnici de a o evita: fiind activ în permanență, dăruindu-te unor suprasolicitante activități. Marcel Reich-Ranicki trebuie să fi încercat o formidabilă satisfacție explicîndu-le germanilor ce e literatura germană, despărțind scriitorii adevărați de diletanți, descoperînd și promovînd talente, impregnînd cu umor și vervă critica literară. Fiecare dintre artico-

le pe care le-a scris (în special pentru *Die Zeit* și *Frankfurter Allgemeine Zeitung*) a fost o declarație de război atît față de spiritul timpului, caracteristic maselor, cît și față de snobismul elitelor (...). Marcel Reich-Ranicki și-a găsit locul în ficțiune. Așa cum a subliniat adesea, el trăiește «nu în Germania, ci în literatura germană», avîndu-i ca vecini pe Thomas Mann la dreapta și pe Theodor Fontane la stînga. Și frecventîndu-l zilnic pe Heinrich Heine."

(Adaptare după suplimentul *Ces hommes de l'ombre qui dirigent le monde* al nr. 352-354 din "Courrier international"). (A.B.)

O moarte care dovedește ceva

PE 28 martie anul acesta, chiar în vinerea de dinaintea Paștelui catolic, un celebru scriitor american a fost găsit mort, într-o cameră de hotel din New Hampshire. Sinuciderea a făcut senzație, începând cu maniera în care a fost executată (izbitor de asemănătoare cu aceea a sectanților de la Heaven's Gates: o doză zdravănă de somnifere, luate cu o doză și mai zdravănă de vodcă, și o pungă de plastic în cap, pentru a garanta succesul operațiunii) și isprăvind cu notorietatea scriitorului în cauză. Victima: Michael Dorris, autor de numeroase best-sellers și deținător al unor importante premii de critică. Pentru o America fascinată și obsedată de soarta celebrităților ei, cazul a devenit rapid și este încă subiectul favorit al tuturor ziarelor, de la cele ieftine, de scandal și senzație, până la mai respectabile publicații precum "Times" sau "New York Times". De ce s-a sinucis? Ce ascundea? De ce tocmai înainte de Paște? Cine era de fapt și de drept acest Michael Dorris?

Deși rostite prea des pe Noul Continent, unde zilnic se petrece ceva "ne-maipomenit", toate aceste întrebări reprezintă mai mult decât curiozitate jurnalistică ori simplă agitație în jurul unei știri de senzație. Ele și diversele răspunsuri oferite până acum definesc, după părerea mea, o anumită atitudine americană: facerea și desfacerea de mituri. Nu despre literatura lui Michael Dorris intenționez să vorbesc în acest articol (deși ea ar merita categoric să fie tradusă și lansată în circuitul cultural românesc), ci despre criza de identitate a lumii americane pe care a revelat-o sinuciderea lui.

L-am cunoscut pe Michael Dorris în octombrie 1995, în St. Paul, Minnesota, la o întâlnire a acestuia cu cititorii, în timpul căreia a citit un fragment din romanul la care lucra atunci și a purtat o scurtă dar destul de interesantă discuție cu cei dornici să îi pună întrebări. În finalul acelei întâlniri i-am luat un interviu, pe care intenționez să îl public în "România literară", dar la care am renunțat foarte repede: Dorris mi s-a părut a fi prea preocupat de sine însuși, de personajele lui, de opera lui, pentru a câștiga atenția publicului român care cel mai probabil nici nu îi auzise numele. Însă deși netradus (nicăieri, din câte știu), pe atunci în America se știa (sau se credea că se știe) foarte bine cine e Michael Dorris: descendent al tribului de indieni Sioux din Dakota de Sud, profesor de antropologie, inițiatorul și directorul unui program de studii dedicate culturii indienilor americani la universitatea din Dartmouth, autor de cărți pentru copii, non-fiction și romane de mare succes, tată a șase copii dintre care trei adoptați, și, nu în ultimul rând, soțul nu mai puțin apreciatei scriitoare Louise Erdrich. Ce se știe (sau se credea) despre Michael Dorris acum? Că pretindea a fi indian pentru a câștiga capital social dându-se drept membru al unei comunități minoritare; că nu era în mod legitim profesor universitar, neavând titlul de doctor; că își agresa fizic, psihic și sexual copiii și că avea o relație mai mult sau mai puțin de fațadă cu Louise Erdrich. Fiecare dintre aceste "fețe căzute", identități demascate într-un chip destul de simplist maniheistic, definește cumva ceea ce am numit criza de identitate americană, tensiunea artificială între diabolic și angelic, cultivată cu volup-

tate pentru a camufla de fapt impasul, neputința și neștiința normalității, a liniei de mijloc. Să le iau pe rînd:

Mitul minoritarului

SE ȘTIE că în America minoritarul, indiferent de grupul căruia îi aparține (negri, hispanici, indieni americani, femei, homosexuali), domină. Deși, în ultima instanță, adevărații potențiali sint reprezentanți ai majorității (nu am auzit încă de un miliardar negru), există, în planul ideologic al societății americane, un cult al minoritarului-victimă, o obsesie (nemotivată de cele mai multe ori) pentru cei așa-zis nedreptați, asupriți, persecutați pentru că sint altfel decît toți ceilalți. Ca orice obsesie, și aceasta se întoarce împotriva celor dispuși să îi dea ascultare: a fi alb la ora actuală în America, în plus și bărbat heterosexual și relativ normal din punct de vedere fizic și psihic, echivalează cu o culme a ghinionului. De la locurile de muncă unde nu are acces din pricina politicii de Affirmative Action, și până la parcurile unde iarăși nu are acces, cele mai bune și mai numeroase fiind rezervate handicapaților, majoritarul e cel exclus și persecutat, cu profundă satisfacție și în asentimentul tuturor.

Firește, există și avantaje mai subtile de a aparține unei minorități sau alteia, nu doar un post convenabil sau un loc bun de parcare (deși nici acestea nu sint neglijabile pe Noul Continent!). Pentru Dorris, de pildă, (fabricata) identitate de indian american s-a dovedit a fi un mod de afirmare, atît ca scriitor, cît și ca universitar. Această identitate i-a permis lansarea intelectuală, pe două planuri dintr-o lovitură: unui alb i-ar fi fost cu siguranță mult mai greu să pătrundă în vreunul din departamentele de Humanities ale univer-

sității din Dartmouth, o universitate de prestigiu și deci cu acces relativ limitat. Dorris însă și-a creat propriul departament de studii ale indienilor americani, devenind astfel profesor titular în ciuda faptului că nu avea un doctorat. Cît despre romanele lui, priza lor e justificată, într-o anumită măsură, de faptul că toate au în centru un personaj indian, deși e limpede, după mine, că personajul respectiv ar fi putut la fel de bine să fie alb, negru, sau mai știu eu ce. Nu există, cred eu, o necesitate a "indianismului" acestor personaje, iar cînd ea pare să existe, e reductibilă la citeva clișee și convenții (nume indiene formate după cunoscutul model al substantivelor comune, ori referințe la zeități indiene, de altfel la îndemina aproape oricui).

Mitul familiei perfecte

CU TOATĂ violența dezlănțuită pe străzi, confuzia sexuală, euforia/apatia provocată de droguri, America la modul general nu mi se pare a fi o lume a desfrîului și orgiilor fără capăt. Dimpotrivă, la nivelul insului mediu, nici prea avut, nici sărac, nici semi-doct, nici prea cultivat, există o moralitate severă chiar, simplistă fără îndoială, dar foarte sigură pe valorile pe care le propovăduiește. Pentru acest ins mediu girul moralității îl acordă familia: ea îi oferă rigoare, disciplină, siguranță și stabilitate, atît psihologic, cît și concret, material. Dorris a mizat mult pe acest ideal al familiei, cultivîndu-și o imagine de tată și soț perfect. Cei șase copii, dintre care trei adoptați din triburi de indieni americani, și o soție împreună cu care a colaborat la conceperea a trei cărți, au promovat această imagine a familiei în care totul merge pe roate. Ca tată de familie (perfectă), Dorris și-a creat,

metonimic, o imagine publică bazată pe autoritate și în același timp afectivă și dăruire, devenind astfel genul de scriitor-vedetă, care își manipulează publicul prin strategii tipice de PR (public relations), nu doar din paginile unei cărți.

Mitul iubirii

LOUISE ERDRICH nu a fost, pentru Michael Dorris, doar soție și colaboratoare, ci și iubită, în sensul cel mai grav și mai romantic al termenului. Cei doi reprezentau în ochii publicului cuplul perfect, idilizat de numeroși cititori dornici să descopere romanțurile din ficțiune și în realitate. Dedicțiile pătimașe adresate de fiecare celuilalt pe cărțile nescrise împreună reflectă acest mit al iubirii romantice, totale: "Către Louise, fără de care nu exist", "Pentru Michael, care e totul". Interesant mi se pare că acest cuplu perfect nu își cultivă atît o imagine pasională, cît un fel de calm, siguranță, aroganță chiar a iubirii care te somează să o recunoști și să o invidiezi. Un fel de Romeo matur și așezat la casa lui alături de o Julieta înțeleaptă și devotată, ca soț veșnic îndrăgostit de soție - Dorris avea ceva inaccesibil și în același timp mundan, un soi de halou vizibil dar subtil, discret, care îl făcea altfel decît toți muritorii într-un mod plăcut, nu provocator de invidii și ranchiune.

Mituri căzute

MICHAEL DORRIS a fost un simbol cultural, fără îndoială, chiar dacă afirmațiile mele, ca orice generalizări, pot fi hazardate. Nu vreau să sugerez că a speculat, cu o lipsă totală de scrupule, principalele obsesii ale lumii americane. Dacă a făcut-o, nu e singurul. Moartea i-a dizolvat această identitate simbolică perfectă, întocmai așa cum i-a anulat persoana fizică. Însă pare puțin ciudat faptul că prăbușirea acestui idol nu a fost întîmpinată cu tristețe. Îndată după sinuciderea sa în martie, presa a dezvăluit publicului implicarea lui Dorris într-un proces (declanșat de autorități, nu de Louise Erdrich) de abuz sexual și fizic împotriva propriilor săi copii. Odată începută deriva, căderea și-a urmat fatal cursul: din idol, Michael Dorris a devenit peste noapte demon, fiecare din măștile (?) sale fiind smulse cu o bizară satisfacție. Deși știu că acestui sfîrșit de secol îi sint proprii blazarea, scepticismul, cinismul, și chiar cruzimea, tocmai asta m-a izbit la reacția publicului american: bucuria, nemărturisită dar inconfundabilă, de a-și vedea miturile prăbușite. Minoritarului ambițios și eroic i-a luat locul un majoritar profitor și mincinos; tatăl de familie, autoritar dar afectuos, a fost substituit de un pedofil sălbatic; în fine, soțul perfect s-a dovedit a fi un ins calculat, absorbit în sine însuși și lipsit de sentimente.

Urmărind constantul interes din mass-media pentru cazul Dorris (e un fenomen pentru această țară ca presa să nu abandoneze un subiect după atîtea luni de la consumarea sa), nu pot să nu mă întreb: ce-i fascinează mai mult, idolul sau demonul? Sau poate tocmai prăbușirea?

Andreea Deciu

Caietele lui Cioran

CIORAN avea mereu la îndemînă niște caiete în care își nota, după propria mărturisire, și obsesiile și capriciile, esențialul și neesențialul în același timp. Aceste Caiete (1957-1972) sint anunțate pentru luna noiembrie la Ed. Gallimard, dar pînă atunci au fost citite fragmente la Festivalul de la Avignon, pe France-Culture, la 4 septembrie, în emisiunea "Parole de l'intime", a fost difuzată o selecție din volum, iar "Magazine litteraire" din luna aceasta publică excepționale pagini inedite din volumul ce va avea o prefață semnată de Simone Boué. În imagine, Cioran văzut de Laurent Blachier.

Considerații asupra tinerei generații de regizori

LA PARIS, canicula estivală este puțin favorabilă lansării marilor filme de calitate; sezonul pare rezervat mai degrabă produselor americane de divertisment calibrate gospodărește, de tipul *Men in Black*. Penuria ne oferă însă în sfârșit prilejul de a verifica opinia cronicarilor care, în săptămânile și lunile precedente, întimpinaseră cu entuziasm filmele unor autori (născuți mai toți în jurul anului 1960) considerați ca reprezentativi pentru tinăra generație de regizori. Am văzut astfel o comedie apreciată cu unanimitate de critică: *Detest iubirea* (*J'ai horreur de l'amour*), cel de-al doilea film al realizatoarei Laurence Ferreira-Barbosa, și *Viața lui Isus*, operă de debut a lui Bruno Dumont, care a primit o mențiune specială la Festivalul de la Cannes și premiul Jean Vigo pentru anul 1997.

Nicidecum lipsite de interes, aceste două producții total diferite prin subiect, ritm, compoziție plastică, direcție de actori, ne-au frapat în primul rând prin capacitatea lor de a grupa temele recurente ale generației afirmate în deceniul 90; comparându-le cu filmele altor reprezentanți semnificativi ai acestei generații (Cyril Collard, Cedric Klapisch, Mathieu Kassovitz de o parte, Arnaud Desplechin și Eric Rochant de alta) am fost incitați să reflectăm asupra lunecării de la tematica recurentă la stereotip, în contextul unei mentalități globale «politic corecte»; mai apoi, efectul de grup provocând automat confruntarea cu generația precedentă a anilor '80 (Annaud, Beineix, Besson, Corneau), această confruntare a reclamat compararea circuitelor de formație regizorală și structurilor de finanțare. De fapt, amploarea excursiei digresive apare ca un omagiu adus eficacității unor filme care nu revendicau nicidecum o asemenea finalitate...

Revenim asupra etapelor parcursu-

lui digresiv, pornind de la origine: scenariul. În *Detest iubirea*, Laurence Ferreira-Barbosa prezintă tribulațiunile profesionale și sentimentale ale unei grațioase doctorițe, ezitând între un student bolnav de SIDA care-și asumă stoic calvarul, și un actor paranoic care se autoconvinge că este contaminat și sfârșește în delirul persecuției. La

Western, de Manuel Poirier

modul tandru și surizător, realizatoarea se înscrie în descendența pletorică a defunctului Cyril Collard care, prin ale sale *Nopti sălbatice* răsplătite la începutul deceniului de premiul César, inaugurase - la modul patetic - «tematica SIDA» în cinematografia franceză.

Viața lui Isus nu evocă Evangheliile decât, poate, prin antifrază. Obiectivul lui Bruno Dumont urmărește cu răceala unui entomolog forfoteala vană a unui grup de adolescenți dizgrățiați, gingavi, stupizi și violenți dintr-o suburbie sinistă din nordul Franței; protagonist nearticulat și epileptic, căpetenia grupului sfârșește prin a ucide un arab care-i solicită logodnica. Încă o incursiune în universul suburban al violenței, al șomajului, al rasismului, al incomunicabilității - grație căruia în 1996 Mathieu Kassovitz (pentru filmul *Ura*) primise deja un César fără a mai vorbi de premiul pentru regie la

Cannes. Dacă mai adăugăm la lista trimbiată revelație a lunii septembrie - *Western* de Manuel Poirier - relatare picarescă a peregrinărilor provinciale ale unui tandem de alogeni pe cit de simpatici pe atât de puțin credibili, nu putem decât regreta uniformitatea inspirației unei generații regizorale de incontestabil profesionalism (toate operele menționate caracterizându-se printr-un ritm perfect controlat, prin nervozitatea montajului, printr-o adecvare a imaginii la ambianță, prin deplină eficacitate a jocului actoricesc).

Am putea bănui că oportunitismul «politic corect» al epocii impune tinerilor cinești obligația tratării unor asemenea subiecte, pe care numai brio-ul realizării ne împiedică să le numim *clisee*; și cum să nu regretăm marginirea unei viziuni care reduce vrind-nevrind problematica Franței contemporane la zbuciumările buimace ale marginalilor de toate soiurile?

O primă consolare ne-o aduce prezența unor excepții în rindurile acestei generații: doi regizori care au realizat în ultimii ani filme de cu totul altă anvergură. Cu *Santinela*, Arnaud Desplechin demonstrase că nu numai Kieslowski a putut aborda în Franța problematica morală, răspunderea față de semenii, datorită memoriei; povestea studentului medicinist care, înfruntând puterea oficială și serviciile secrete, își pune viața în joc pentru a elucida misterul craniului unui savant rus ucis în anii perestroikăi, l-a revelat pe cineast, impunându-l consensual ca mentor al tinărului val (chiar dacă filmul lui următor s-a diluat în meandrele psihologismului rohmerian). Eric Rochant a abordat în *Patrioții* tema sensi-

bilă a unui evreu francez angajat în serviciile secrete israeliene, care perfecționează pînă la dezgust disimularea, tehnicile manipulării, sacrificiul pionilor umani; pe alte coordonate, filmul său apare ca echivalentul cinematografic al unui excelent roman de Le Carré.

Ne mai consolăm amintindu-ne că reprezentanții generației glorioase a anilor '80 (Annaud, Beineix, Besson, Corneau), mai toți recunoscuți astăzi pe plan mondial, debutaseră și ei ilustrând stereotipele vremii - pe atunci corupția politică și delincvența urbană. Observăm totuși că, lipsiți în general de diplome universitare și formați direct ca meseriași pe platourile studiourilor, acești precursori au abandonat repede clișeele sociologice pentru a aborda teme literare, istorice, muzicale, fantastice; în vreme ce succesorii lor, ieșiți mai toți de pe băncile prestigiosului Institut de înalte studii cinematografice (FEMIS), scripitori de competenți, subvenționați constant de bugetul Centrului național al cinematografiei (CNC), zăbovesc cu timiditate în pragul unor problematici mai puțin convenționale...

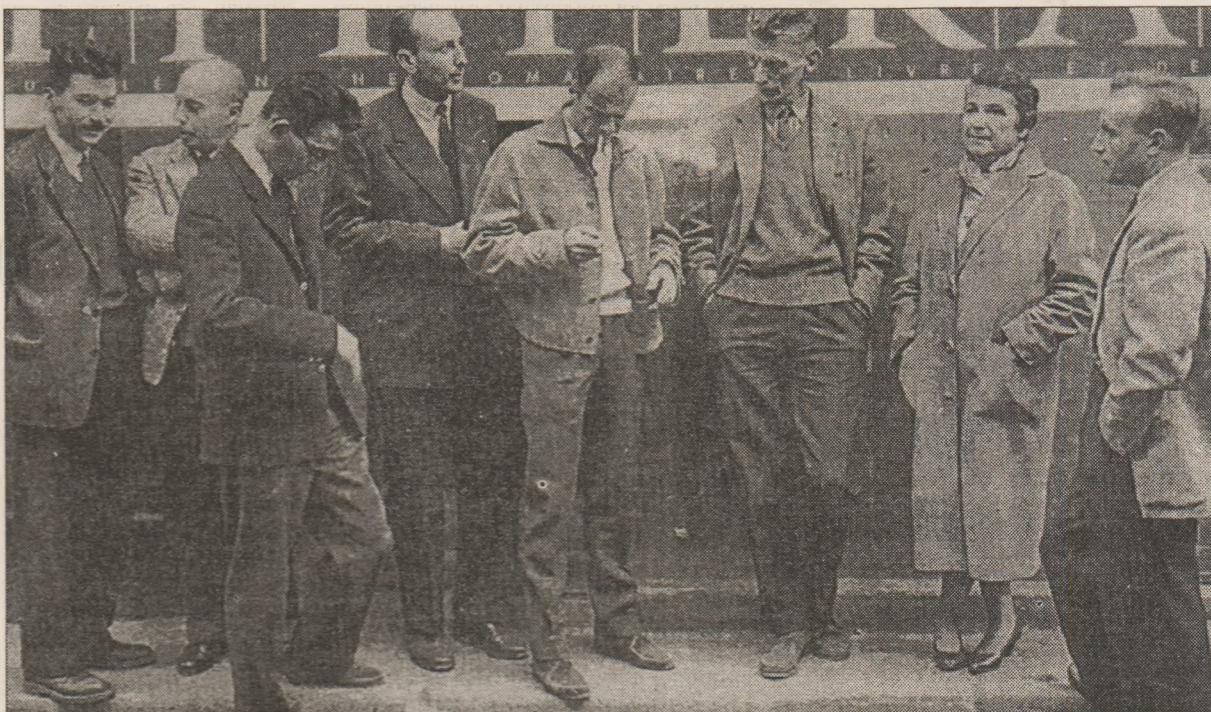
În definitiv, nu trebuie să uităm că aceste facilități instituționale care par a-i «cocoloși» pe tineri la adăpost de jungla purei rentabilități, într-un prea îndelungat asalt de virtuozitate pe teme sociologice convenite, fac totuși din cinematografia franceză singura viabilă în Occident, singura diferită de mastodontica industrie americană a divertismentului. Odată ce i-am reperat deci pe cei mai promițători dintre cineștii noii generații, ne rămâne să nădăjduim cât mai rapidă lor emancipare de stereotipurile ambiante.

Serban Cristovici

Robert Pinget

LA 25 AUGUST a încetat din viață, la 78 de ani, scriitorul Robert Pinget, una dintre figurile importante ale generației Noului Roman francez, apreciat de Albert Camus și Samuel Beckett, care au susținut talentul lui literar original și puternic.

"Mi se pare - scria el - că atunci când este atras de un scriitor, nu biografia lui te interesează. Sint totdeauna uimit când i se pun scriitorului întrebări ce nu au nimic sau prea puțin de a face cu opera lui. Eu nu am altă viață decât scrisul. Existența mea e în cărțile mele". Respingînd întotdeauna curiozitatea impură a biografilor, tot ce se poate spune despre viața lui e legat strict de bibliografie. Robert Pinget s-a născut în 1919 la Geneva, a urmat studii de Drept, iar în 1946 s-a stabilit la Paris. A debutat editorial în 1951, cu o culegere de nuvele intitulată *Entre Fantoine et Agapa* în care se contura deja geografia imaginară în care își va plasa mai toate ficțiunile sale. În 1952, Robert Laffont îi publică primul roman, *Mahu ou le Matériau*, remarcat de Albert Camus, datorită căruia, un an mai târziu îi apărea la Gallimard cel de al doilea roman, *Le Renard et la Boussole*. Raymond Queneau îi respinge manuscrisul romanului *Graal flibuste*, dar, grație lui Samuel Beckett, care fusese fascinat de noutatea scriiturii, și lui Alain Robbe-Grillet (care, angajat deja în aventura Noului Roman, vedea în *Mahu...* un text precursor), cartea este publicată în 1956 la Ed. Minuit. Intrînd în cercul acestei edituri conduse de Jérôme Lindon, Pinget e asimilat generației Noului Roman, împreună cu care apare în celebra fotografie din 1959. În 1960 primește cetățenia franceză, iar în 1961, Premiul criticii pentru *L'Inquisiteur*, care confirmă o altă tendință a scriitorului: aceea de a crea o multitudine de figuri, de personaje care nu au mai multă (dar nici mai puțină) greutate decât foaia de hirtie pe care au fost numite. Mai curînd prin aceasta decât prin tratamentul special al limbajului, Pinget va deveni în anii '60, reprezentantul cel mai radical al Noului Roman. În 1964 se sta-

Generația Noului Roman în 1959. De la stînga la dreapta: Alain Robbe-Grillet, Claude Simon, Claude Mauriac, Jérôme Lindon, Robert Pinget, Samuel Beckett, Nathalie Sarraute și Claude Olier în fața Editurii Minuit (fotografie de Mario Dondero)

bilește la Touraine, în "coliba" în care își va scrie cea mai mare parte a volumelor. În 1965 primește Premiul Femina pentru *Quelqu'un*, apoi se dedică teatrului, în 1971 fiindu-i montată la Comedia Franceză piesa *Architruc*, iar alte 5 texte fiind reprezentate la Festivalul de la Avignon - ceea ce-i aduce consacrarea ca dramaturg. În 1982 îi apare volumul *Monsieur Songe*, iar în 1987 i se atribuie Marele premiu național pentru literatură. Urmează un deceniu de boală și tăcere, pînă în primăvara acestui an, cînd publică la Ed. Minuit o ultimă carte, *Taches d'encre*.

În spiritul scriitorului care avea oroare de orice

dezvăluire a intimității, necroloagele pe care i le-a consacrat presa franceză înșiruie datele de mai sus, cu succinte aprecieri critice iar pentru a justifica uscăciunea demersului, se recurge iar la textele lui Pinget:

"Mi s-a părut întotdeauna foarte ciudat că se cere unui scriitor să spună cum trăiește, să-și povestească viața. În ceea ce mă privește, n-am absolut nimic de spus despre viața mea, decât că ea a trecut cu totul, transformată, în cărțile mele (...) Dacă am ales să trăiesc în cărți, e fiindcă am avut motive întemeiate: acelea ale oricărui artist care nu respiră decât prin ceea ce face." (A.B.)

Procente

◆ Conform cifrelor centralizate de Book Industry Study Group, vânzările de cărți pentru adulți au scăzut în S.U.A. în 1996 cu 5,3%, returnările din librării fiind în medie de 35% din tiraj, chiar și la titlurile pe care editorii au mizat. După același raport, diminuarea numărului de titluri publicate ar putea ameliora situația editurilor. Cel mai bine s-au vândut anul trecut cărțile pentru copii (o creștere de 8,8%) și cele religioase a căror cifră de vânzare s-a îmbunătățit cu 5%.

Ideograme convertite

◆ În era Internetului, ideogramele japoneze și chineze devin un handicap pentru editorii de reviste care năzuiesc la cu-

cerirea publicului internațional. Revista japoneză de modă "Ziappu" și-a publicat recentul său număr trimestrial cu caractere latine, stîmînd protestele intelectualilor care văd în această "romanizare" o amenințare la adresa patrimoniului cultural nipon. *Unicodul* este un sistem universal - valabil în toate țările și pentru toți fabricanții de echipament computerizat - care convertește literele în date informatice. Toate limbile lumii au fost integrate în acest cod, prevăzută pentru a converti în jur de 65.000 de semne, dintre care numărul ideogramelor e limitat la 20.000. Cifră total insuficientă, susțin japonezii, fiindcă ea nu reprezintă nici jumătate din cele 50.000 de ideograme conținute într-un dicționar de *Kanji*. "Noua formulă a revistei «Ziappu» anunță un viitor sumbru pentru ideogramele noastre" - scrie publicația "Nihon Keizai Shinbun" din Tokio. În imagine - o pagină din revista japoneză scrisă cu caractere latine.

Francii

◆ Expoziția *Francii, precursori ai Europei* deschisă pînă la 31 octombrie în sălile de la Kulturforum din Tiergartenul berlinez prezintă peste 1000 de obiecte din sticlă, podoabe, manuscrise, arme și piese funerare ilustrative pentru originile, conflictele cu romanii în secolul III, apariția regatului, viața cotidiană și religia francilor.

Pe Internet și cu stiloul

◆ John Updike e un conservator: nu are fax, nici e-mail, preferă ordinatorului mașina de scris, iar acesteia - stiloul. Cu toate acestea, la începutul lui august și-a pus de bunăvoie capul în gura leului electronic: a lansat pe Internet începutul unei nuvele politiste, provocînd internauții să o completeze zilnic cu o pagină în stil Updike. La Seattle, o echipă de 6 persoane a desemnat în fiecare zi,

din cele 16.000 de variante, pagina cea mai bună, recompensată cu 1000 de dolari. Concur-sul s-a terminat la 11 septembrie, iar librăria electronică Amazon, care l-a inițiat, deține drepturile de autor pentru cartea ce va fi editată. Pe lângă acest joc, e anunțat în această toamnă un al 18-lea roman semnat John Updike, *Toward the End of Time* - scrie "The Daily Telegraph".

Reporteri

◆ De la căderea Zidului, o nouă generație de reporteri s-a impus în Germania - constată «Die Wochenzeitung». Ei scriu cu sufletul la gură și au un punct de vedere etic, și calități literare remarcabile. Exemplar pentru acest nou tip de reportaj este Cordt Schnilben de la "Spiegel", care și-a adunat într-o carte, *Che și alți eroi* (Ed Rasch & Rohring, Hamburg) materialele apărute în ultimii ani. Reportajele sale literare - scrie săptămînalul elvețian - amintesc de opera lui Emile Zola.

Omul lui Ramses

◆ De la 17 ani, Christian Jacq (în imagine) a

fost fascinat de Ramses II căruia, la vîrsta adultă, i-a consacrat o biografie romanescă, mai curînd un roman-fluviu în 5 volume, tradus acum în 23 de limbi și figurînd pe listele de best-sellers. Autorul, acum în vîrstă de 50 de ani, mărturisește că studiile sale de egiptologie l-au convins că istoria se pretează extraordinar narrațiunii romanesti sau chiar serieler filmate.

Georges Rouault la Tokio

◆ Muzeul Bridgestone din Tokio prezintă pînă la 28 septembrie o expoziție consacrată pictorului și graficianului francez Georges Rouault (1871-1958). Influențat de scriitorul catolic Léon Bloy, pictorul a conferit subiectelor sale religioase o calitate umană și spirituală de excepție. Spre sfîrșitul vieții lucrările grafice au devenit interesul său principal, în special ilustrațiile de carte. Expoziția de la Tokio prezintă uleiuri, acuarele și gravuri.

Traseu atractiv

◆ Oamenii asociază adeseori numele lui Ronald Reagan cu Hollywoodul și Washingtonul. Dar mai multe orașe din statul Illinois speră să schimbe această idee, valorificînd pentru vizitatori legăturile lor cu Reagan. Locuitorii din Illinois planuiesc să construiască Calea Ronald

Reagan, pentru ca turiștii să poată vizita locurile cheie din viața fostului președinte - locul său de naștere, casa copilăriei și colegiul - așa cum s-a făcut și pentru Abraham Lincoln. De amintit că fostul actor și președinte american s-a născut la Tampico și a crescut în apropiere de Dixon.

Falsul volum postum

◆ Dante Isella, cel mai avizat specialist în viața și opera lui Eugenio Montale (1896-1981), are mari îndoieli în privința autenticității *Jurnalului postum* al poetului, publicat anul trecut de Annalisa Cima la Editura Mondadori. "Corriere della Sera" reamintește rumorile iscate cu cîteva luni în urmă, cînd s-a aflat de existența unui testament în care Nobelul-1975 (în imagine) o desemna pe Annalisa Cima drept unică moștenitoare a drepturilor sale de autor. Prietenă a poetului în ultimii săi ani de viață, ea a publicat, începînd din 1985, 11 plachete conținînd poemele și textele pe care Montale i le-a dedicat, înainte de a le reuni în acest *Jurnal postum*. Bazîndu-se pe faptul că interviul publicat în anii '70 de Cima, *Întîlnire cu Montale*, era contrafăcut - un colaj de declarații poetice extrase din volumul *Autodafé* apărut în 1966 (Montale însuși a declarat "Această carte de doi bani, stupidă și dezamăgitoare, a fost proiectată și tipărită fără știrea mea") și că unele elemente stilistice din *Jurnal*

seamănă mai curînd cu poemele Annalisei Cima decît cu cele ale lui Montale, Isella e convins că și acest volum e un fals. Cu atît mai mult cu cît moștenitoarea refuză să arate manuscrisul olograf.

Dragoste la New York

◆ Dacă există un gen literar tipic american, acesta e povestirea scurtă, și în mod special *love story*. Cu toate acestea, în SUA - ca și în Occidentul european - nuvelele se vînd azi mai puțin decît romanele. O singură revistă rămîne fidelă tradiției: "The New Yorker". *Love story*-ile americane au devenit aproape o exclusivitate a acestei prestigioase publicații. O antologie cu titlul *Numai tu - Nuvele de dragoste apărute în «The New Yorker»* (Ed. Random House) reunește proze de Julian Barnes, Alice Munro, Raymond Carver ș.a., avînd ca teme toate felurile de iubiri - fizică, platonice, părintească, frățască, între copii, între vii și morți etc.

Una din fostele soții

◆ După *Leaving a Doll's House*, cartea în care Claire Bloom își povestește viața alături de Philip Roth, e rîndul uneia dintre fostele soții ale lui Norman Mailer (care a avut șase căsătorii), Adele, să înfațișeze dificultățile conviețuirii cu un scriitor. La 62 de ani, fosta doamnă Mailer publică volumul *The Last Party Scenes from my Life with Norman Mailer* în care povestește, între alte "scene", cum a vrut el să o înjunghie (agresiune pentru care a fost condamnat la 5 ani de închisoare cu suspendarea pedepsei), cum, în ciuda violențelor și adulterelor lui repetate, l-a iubit, pînă cînd depresia a dus-o la alcoolism. În imagine, dificilul soț văzut de Redon.

Pe creier

◆ Se spune că o limbă străină se învață mult mai ușor și mai bine în copilărie. Cercetările recente ale unor neurobiologi americani, al căror rezultat a fost publicat în revista "Nature", demonstrează că acei copii care, de la naștere, învață simultan două limbi diferite nu utilizează decît o

singură regiune cerebrală pentru a produce enunțuri complexe în ambele limbi, în timp ce indivizii care au studiat o a doua limbă în adolescență sau la vîrste adulte posedă zone distincte pentru fiecare limbă, creierul folosînd strategii diferite de învățare a limbilor străine, la diverse vîrste.

Premieră absolută

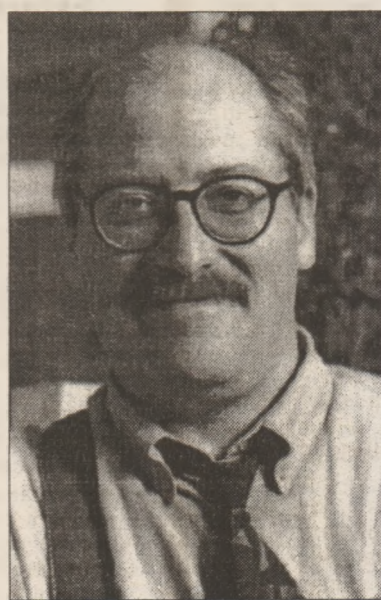
◆ Actrița Vanessa Redgrave a remarcat în biografia pe care Lyle Leverich i-a consacrat-o lui Tennessee Williams o aluzie la o piesă de tînetă a dramaturgului, piesă ce n-a fost niciodată reprezentată fiindcă subiectul ei, homosexualitatea, era inadmisibil în epocă. Actrița a obținut drepturile pentru *Not about Nightingales*, care va avea premiera în primăvara 1998, la Teatrul Național din Londra.

Italianii nu-s frivoli

◆ Se pare că, în Italia, nivelul mediu al cititorilor e ceva mai ridicat decît în alte țări, de vreme ce luna trecută cele mai vîndute titluri (după "La Stampa") au fost Enzo Biagi, *Vise pierdute* (Ed. Rizzoli) - un volum cu portrete ale personalităților secolului nostru, datorat patriarhului jurnalis-

mului italian, Luciano De Crescenzo - *Nimeni* (Ed. Mondadori) - în care romancierul aplică *Odyseei* metoda sa de popularizare a clasicilor, Norberto Bobbio, *Autobiografie* - bilanțul vieții sale, făcut de bătrînul înțelept al filosofiei politice și Arthur Schopenhauer, *Arta de a fi fericit*.

Orașul minunilor

◆ Scriitorul spaniol Andreu Martín împărtășește aceeași pasiune cu Vázquez Montalbán pentru Barcelona, "orașul minunilor", cum l-a numit Eduardo Mendoza. Majoritatea romanelor lui se petrec în acest oraș în care s-a născut și trăiește, pe care-l cunoaște în cele mai mici amănunte. Acțiunea pare un prilej pentru a descrie vechile cartiere, barurile, străzile, piețele din Barrio Chino, fascinat de locuri și de istoria lor. În *De amorul artei, Sardeaua, Una din acele zile, Barcelona Connection* și în alte romane ale sale, scrise în catalană și în castiliană, personajul principal e de fapt orașul plin de mistere.

Revista revistelor

„Acum nimeni nu mă poate minte”

În nr 32 al revistei noastre, Mariana Codruț, întorsă de la o întâlnire cu scriitorii din Basarabia, și-a expus părerea cu privire la diferența de mentalitate, concepție estetică și opțiuni politice dintre generația vîrstnică și cea tînără de scriitori basarabeni, în articolul *Contrafortiștii*. Preferința pentru tinerii care nu confundă literatura cu un instrument de propagandă, scriu într-o limbă literară modernă, bogată și subtilă, au spirit critic nuanțat și sînt la zi cu lecturile ni se pare firească. Scria Mariana Codruț: „România nu-i mai percepe pe tinerii scriitori basarabeni ca pe ceva străin și învechit, îi adoptă imediat, îi publică, îi premiază, îi consideră egali și apti de un dialog normal... Se pare că acest lucru îi scoate din minți pe Vieru, Matcovschi, Dabija... Corifeii redescoperirii naționale nu se mulțumesc doar cu acest titlu, ei vor să fie considerați și mari spirite, mari scriitori, deși nu dețin o limbă română modernă, consideră postmodernismul o deșănțare, literatura - doar talent și inspirație (...); nu acceptă accente critice din partea nimănui, considerându-i pe cei care-i contestă impertinenți, dușmani, trădători etc. ❖ În cotidianul *NAȚIONAL* nr 72, sub titlul *Eminescu să ne judece*, Grigore Vieru o denunță pentru aceste opinii „neroadă”, scrisă „cu buricele degetelor muiate în propriul venin”, acuzînd-o de impertinență „scăpată de sub orice control psihic”, de răutate, minciună și uneltire. El nu poate accepta că înfruntarea dintre generațiile de scriitori basarabeni ar avea acum chiar o miză literară și apasă pe pedala patetică, a vorbelor mari: „Deci, de o cu totul altă natură, nicidecum literară, este lupta noastră pe care (știe o lume) nu scriitorii vîrstnici au început-o. Substratul acestei lupte nu este altul decît cel al unor interese. Nu ale vîrstnicilor, bineînțeles. Și dumneata, doamnă, știi bine asta, dar minți. Minți, pentru că ai poruncă să minți! Nu! Nu rîvnim gloria. Poate că nici nu știm să luptăm. Dar poți deveni uneori glorios și respectat chiar prin faptul că nu știi să lupți. Și-apoi mai știm că nu există vrăjmaș pe care să nu-l învingi cu ajutorul

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 659.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Cancerul discret al Securității

PROBLEMA dosarelor de Securitate pare să fi ajuns ideea fixă a d-lui Ticu Dumitrescu. De șapte ani tot vrea să le vadă scoase de sub lacăt și în loc să se lase păgubaș, ca majoritatea noastră, o ține în continuare pe a lui. Mai nou, i se reproșează că vrea cu tot dinadinsul să intre în istorie cu legea dosarelor. În acest scop, se spune, dl Ticu Dumitrescu se grăbește, în loc să aibă răbdare ca această lege să își urmeze cursul normal. Cursul normal al multor legi delicate, la noi, e zacerea prin sertare în așteptarea momentului potrivit.

La nervi probabil, dl Ticu Dumitrescu și-a acuzat colegii de la virful partidului că se tem de aceste dosare, de aceea tergiversează legea. Apoi d-sa și-a mai nuanțat punctul de vedere, realizînd pesemne enormitatea premisei. Dialogurile silite cu Securitatea ale bătrînilor țăraniști nu au nimic în comun cu relația benevolă. Iar dosarele lor de urmărire, chemați, periodic sau nu, la discuții, n-au nimic în comun cu sursele de informare ale Securității ori cu agenții provocatori acoperiți fabricați de această instituție. Dacă unii dintre ei au acceptat rolul de agenți provocatori ori au devenit surse „benevole”, fapt omeneste posibil, asta nu le schimbă condiția de victime. Aș zice că mai mult le-o adîncește. Mă cam îndoiesc însă că oameni cărora era să le putrească oasele în pușcării au căpătat voluptatea de a sluji Securitatea după ce au fost eliberați.

Vreau să spun că nu cred în teoria murdară că țăraniștii se tem de publicarea dosarelor Securității fiindcă asta i-ar putea compromite. Iar, dacă dl Ticu Dumitrescu, om repezit, care nu excelează prin reflexivitate, a folosit-o ca argument în primul moment, probabil că regretă această acuzație. Dacă însă n-o regretă, mă tem că și azi dl Dumitrescu are coșmaruri înfrîntoare de pe urma experienței sale de închisoare.

Ajunși la guvernare, țăraniștii par copleșiți de alte griji, nu de aceea a le-

gii dosarelor de Securitate. Asta nu schimbă însă fondul problemei. Acela că dosarul poate fi obiect de șantaj. România a fost condusă în cea mai mare parte, din perioada comunismului, de Securitate. Iar Securitatea n-a fost condusă de patrioți, ci - cu excepții pe care eu, unul, nu le cunosc, fie de inși unși de la Moscova, fie de inși care au ales libertatea în condiții dubioase moralmente. Securitatea și-a început existența ca o instituție murdară, din absolut toate punctele de vedere, și-a dobîndit o anumită onorabilitate uzînd de toate mijloacele de propagandă cu putință, iar în final, s-a dovedit o instituție coruptă, care s-a prăbușit la primul contact cu o energică reacție populară. Toți acei laudători ai Securității care au încercat să transforme în patriotism lipsa de reacție a așa numitei arme de elită a regimului au scormit scenarii pentru a justifica lipsa de reacție a Securității în '89. După aceea însă, nici unul dintre așa-zii patrioți ai acestei instituții n-a avertizat asupra pericolului reprezentat pentru economia națională de activitatea securiștilor transformați în oameni de afaceri care au vîndut tot ce se putea vinde din țara asta. Mihai Botez spunea că aceasta a fost una dintre condițiile contractului nescris în numele căruia Securitatea a încetat să-și mai joace rolul. Ideea lui Mihai Botez era că securiștii s-au metamorfozat în oameni de afaceri. Ce fel de oameni de afaceri? Și cum își fac ei afacerile?

N-am nimic împotriva omului care și-a folosit relațiile pentru a pune pe roate o afacere, dar trebuie pus sub acuzare cel care a transformat economia țării într-un burete de stors.

Așa că legea d-lui Ticu Dumitrescu nu e o hachiță personală și nici o dovadă că senatorul cu acest nume are idei fixe, ci ar putea fi un mijloc prin care să aflăm dacă nu cumva România nu e și azi condusă tot de Securitate, în varianta ei dispersată, transformată într-un cancer discret.

Cristian Teodorescu

în întregul vieții noastre. Presa și-a pierdut simțul măsurii ignorînd evenimentul național pentru a inventa false evenimente sau pentru a gonfla fapte diverse, în locul evenimentului. Raidurile prin școli, înainte de începerea cursurilor, pe care le-au întreprins diverși gazetari care au scris că școlile sînt nepregătite pentru începerea cursurilor, sînt un soi de ignorare a sensului muncii amărîte din școlile care pe 15 septembrie au izbutit să fie gata pentru începerea anului. ❖ În *ROMÂNIA LIBERĂ* din 15 septembrie mai aflăm că punctul de vedere externist al d-lui Bazil Ștefan, căruia i-a venit rîndul la editorial în acea zi, e că Europa face și drege, iar noi mai mult dregem. În aceeași zi, dl Cornel Nistorescu scrie despre lipsurile administrative ale vizitei în China ale președintelui Constantinescu, făcînd o distincție nefericită între președinte și oamenii pe care acesta se bazează. Președintele știe ce vrea și ce face, crede dl Nistorescu, atît doar că e înconjurat de persoane lipsite de experiență, care gafează administrativ. Trebuie să spunem că, aici, dl Nistorescu face o greșală imensă. Fiindcă oamenii care îl înconjoară pe președintele țării sînt aleși de el, nu i-au fost impuși, astfel încît greșelile acestora pot fi considerate greșelile președintelui însuși, cel care i-a ales. Dacă nu vom înceta cu ideea că președintele habar n-are de ceea ce fac subordonații săi, ne vom întoarce la viziunea paternalistă, care duce la dictatură, a celor care își închipuie că președintele n-are nici o legătură cu amănuntele prezidențialității sale. ❖ Chiar cu întîrziere, nu putem să nu re-

marcăm un text al d-lui Alexandru George apărut în *LUCEAFĂRUL*. Ca mai de fiecare dată cînd intervine în lămurirea unui subiect, dl George face o mică pledoarie polemică în favoarea sa. Propunînd îndreptări față de ceea ce se știe despre Institutul de literatură căzut din ordinul lui Ceaușescu, dl Alexandru George își construiește o justificare cu desăvîrșire insolită. Aceea că se știe bătuit de reacții umorale care îi fac pe unii dintre adversari să-l perceapă drept o persoană cu inegalități interioare, dar că asta nu-l împiedică să-și exprime punctul său de vedere. Dl George are o memorie care funcționează, ne asigură, impecabil. Pe de altă parte, după ce citești contribuțiile și îndreptările d-lui George e greu să nu te întrebi ce rost avea ca dl Alexandru George să își consume atîta energie de dragul unei demonstrații în care, oricum, persoana sa urma să iasă într-o postură excelentă. ❖ Apropo de posturi, într-un vis politic care are un puternic iz de coșmar național, d-nii C.V. Tudor, Gh. Funar și Adrian Păunescu și-au împărțit funcțiile, anticipînd căderea guvernului Ciorbea. Deocamdată acest vis miroase a mahmureală, dar să fim serioși. Primejdia există, iar singurul mijloc de a o înfrunta nu e să punem pericolul la index, ci să-l golim de sens. Asta nu înseamnă să ignorăm discursul naționalist, ci să-l transformăm într-un discurs civilizat și perfect explicit care să-l lase pe naționaliști în lipsă de subiecte. Altfel, lucrurile vor căpăta o turnură de pe urma căreia numai extremiștii vor avea de cîștigat.

Cronicar

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

**24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei**